

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÖLÜM KAYGISI ÖLÇEĞİ GELİŞTİRİLMESİ:
GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Hazırlayan
Yusuf SARIKAYA

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Prof. Dr. Mustafa BALOĞLU

TOKAT – 2013

Bu tez çalışması, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından (Proje No: 2011/83) desteklenmiştir.

ÖLÜM KAYGISI ÖLÇEĞİ GELİŞTİRİLMESİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 06/03/2013

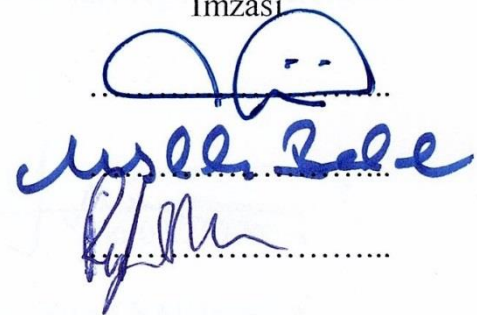
Jüri Üyeleri (Unvanı - Adı - Soyadı)

Başkan: Doç. Dr. Erdal ŞENOCAK

Üye: Prof. Dr. Mustafa BALOĞLU

Üye: Yrd. Doç. Dr. Rukiye ŞAHİN

İmzası

Bu tez Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun
06/03/2013 tarih ve 05/09 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Doç. Dr. Recep KOÇAK

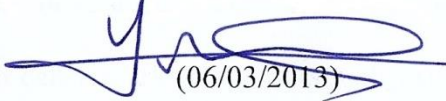
Mühür

İmza

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

(06/03/2013)

Yusuf SARIKAYA

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde bilgi birikimi ve çalışma disiplini ile bana en büyük katkıyı sağlayan danışmanım Prof. Dr. Mustafa BALOĞLU'na en derin şükranlarımı sunuyorum. Kendisiyle çalışmak benim için büyük bir onurdu.

Çalışmanın tüm aşamalarında ölçme araçlarını içtenlikle doldurarak belki de bu çalışmaya en büyük katkıyı sağlayan üniversite öğrencilerine teşekkürlerimi sunuyorum. Onların sabrı ve yardımları olmasa bu çalışma gerçekleştirilemezdi. Ayrıca bu çalışmanın birçok aşamasında fikir ve düşünceleriyle farklı bakış açıları geliştirmeme yardım eden Yard. Doç. Dr. Rukiye ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunuyorum. Onun düşünceleri ve yardımları benim için çok değerliydi. Tokat Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde birlikte çalışmakta olduğum çalışma arkadaşlarım bu çalışmayı gerçekleştirebilmem için tüm desteklerini sundular. Onlara içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Aileme özellikle de anne ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Onlar sundukları maddi ve manevi sonsuz destekle bu çalışmayı olanaklı kıldılar. Son olarak eşime en derin şükranlarımı sunuyorum. Onun desteği olmaksızın bu çalışma gerçekleştirilemezdi.

ÖZET

Ölüm Kaygısı Ölçeği Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Bu çalışmada yeni bir ölüm kaygısı ölçeği geliştirilmiş ve daha sonra da bu yeni ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma Gaziosmanpaşa Üniversitesinin öğrencilerinden seçilen üç ayrı örneklem grubu ile yürütülmüştür. Madde havuzu oluşturulurken tümevarımcı ve tümdengelimci yaklaşımlar birlikte kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yeni geliştirilen Ölüm Kaygısı Ölçeği (ÖKÖ), Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği (TP-DAS), Beck Depresyon Envanteri (BDI), Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (STAI) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği (BHS) kullanılmıştır. ÖKÖ'nün psikometrik özellikleri madde toplam korelasyonu, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi, %27'lik alt-üst grup farkının anlamlılığı, ölçüt bağıntılı geçerlik, iç tutarlık, test-tekrar test yöntemleri ile incelenmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda 20 maddeden oluşan ölçeğin toplam varyansın % 67.27'sini açıklayan üç faktörlü bir yapı gösterdiği belirlenmiştir. Bu faktörler “ölümün belirsizliği”, “ölümü düşünme ve tanıklık” ve “acı çekme” olarak adlandırılmıştır. Bu üç bileşenli yapı doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Gerçekleştirilen *t* testi ile % 27 alt-üst grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Ölüm Kaygısı Ölçeği ile TP-DAS, sürekli kaygı, durumluk kaygı ve BDI arasındaki korelasyonlar sırasıyla .76, .43, .28 ve .24 bulunmuştur ($p < .01$). Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı ile iki hafta süreli test- tekrar test güvenirligi sırasıyla .95 ve .82 bulunmuştur. Sonuç olarak, ÖKÖ Türk üniversite öğrencilerinin ölüm kaygısı düzeylerini ölçmek için geçerli ve güvenilir bir araç olarak tavsiye edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Ölüm, Kaygı, Ölçek geliştirme, Geçerlik, Güvenirlik

ABSTRACT

The Development, Validity and Reliability of the Death Anxiety Scale

The aim of this study was to develop a new death anxiety scale and investigate its validity and reliability. This study was carried out with three separate samples which consisted of Gaziosmanpaşa University students. Inductive and deductive approaches were used together for generating the item pool. Developed by the researcher, the Death Anxiety Scale (ÖKÖ), Thorson-Powell Death Anxiety Scale (TP-DAS), Beck Depression Inventory (BDI), State-Trait Anxiety Inventory (STAI), Beck Hopelessness Scale (BHS) were used to collect the data in the study. The psychometric properties of the ÖKÖ were analyzed by item-total correlations, exploratory and confirmatory factor analyses, *t*-tests between the means of upper 27 % and lower 27 %, criterion related validity, internal consistency and test-retest reliability methods. Exploratory factor analysis revealed that the scale contains 20 items within three factors, representing 67.27 % of the total variance. Confirmatory factor analysis revealed that the model was well fit. These factors were labeled “ambiguity of death”, “thinking and witnessing death” and “pain”. According to *t*-test results, differences between the means of upper 27 % and lower 27 % were significant. Correlations between the ÖKÖ and TP-DAS, Trait anxiety, State anxiety, BDI were .76, .43, .28, .24, respectively ($p < .01$). Internal consistency and two weeks test-retest reliability coefficients were .95 and .82, respectively. In conclusion, the Death Anxiety Scale is recommended as a reliable and valid instrument to measure death anxiety levels in Turkish university students.

Key Words: Death, Anxiety, Scale development, Validity, Reliability

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME.....	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	2
1.2. ARAŞTIRMANIN GEREKÇESİ VE ÖNEMİ.....	2
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	4
1.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI	4
2. İLGİLİ LİTERATÜR	5
2.1. KAYGI.....	5
2.1.1. Kaygının Tanımı.....	5
2.1.2. Kaygı Türleri	7
2.1.3. Kaygının Ölçülmesi.....	8
2.2. ÖLÜM KAVRAMI.....	8
2.3. ÖLÜM KAYGISI.....	9
2.3.1. Ölüm Kaygısının Tanımı	9
2.3.2. Ölüm Kaygısının Doğası	10
2.3.3. Ölüm Kaygısının Tetikleyicileri.....	12
2.3.4. Ölüm Kaygısının Ölçülmesi	16
2.3.4.1. Bilinçli Ölüm Kaygısı	16
2.3.4.1.1. Boyar Ölüm Korkusu Ölçeği	16
2.3.4.1.2. Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği	17
2.3.4.1.3. Revize Edilmiş Ölüm Kaygısı Ölçeği	18
2.3.4.1.4. Corriveau-Kelly Ölüm Kaygısı Ölçeği	20
2.3.4.1.5. Ölüm Kaygısı Envanteri.....	20
2.3.4.1.6. Genişletilmiş Ölüm Kaygısı Ölçeği	21

2.3.4.1.7. Arap Ölüm Kaygısı Ölçeği.....	21
2.3.4.1.8. Çok Boyutlu Ölüm Kaygısı Ölçeği	22
2.3.4.1.9. Üç Faktör Ölüm Kaygısı Ölçeği	22
2.3.4.1.10. Collet-Lester Ölüm Korkusu Ölçeği	22
2.3.4.1.11. Tehdit İndeksi.....	23
2.3.4.1.12. Ölüm Metaforları Ölçeği.....	25
2.3.4.1.13. Kişisel Ölüm Korkusu Ölçeği	25
2.3.4.2. Bilinçdışı Ölüm Kaygısı	26
2.3.5. Ölüm Kaygısının Etkileri	27
2.3.5.1. Ölüm Kaygısının Uyuma Yönelik Etkileri	27
2.3.5.2. Ölüm Kaygısının Uyumu Bozucu Etkileri.....	28
2.3.6. Ölüm Kaygısının Tedavisi.....	29
2.3.7. Ölüm Kaygısını Açıklayan Bazı Kuramlar	30
2.3.7.1. Varoluşçu Kuram.....	30
2.3.7.2. Dehşet Yönetimi Kuramı (Terror Management Theory).....	31
2.3.7.3. Bilişsel-Davranışçı Kuram.....	32
2.3.7.4. Psikanalitik Kuram	32
3. YÖNTEM	34
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	34
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	34
3.2.1. Evren.....	34
3.2.2. Örneklem	34
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	37
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	37
3.3.2. Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği	37
3.3.3. Beck Depresyon Envanteri	37
3.3.4. Beck Umutsuzluk Ölçeği.....	38
3.3.5. Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri	39
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI.....	40
3.5. ÖLÇME ARACI GELİŞTİRME SÜRECİ	41
3.5.1. Madde Yazımı Süreci ve Birinci Aşama Deneme Formunun Oluşturulması 41	
3.5.2. Birinci ve İkinci Aşama Uygulamaları ve Verilerin Analizi.....	42

4. BULGULAR VE YORUMLAR	44
4.1. BİRİNCİ AŞAMA UYGULAMA	44
4.2. İKİNCİ AŞAMA UYGULAMA.....	47
4.2.1. Ön Veri İnceleme	47
4.2.2. Kayıp Veri Analizi	47
4.2.3. Tek Değişkenli Veri İncelemesi	48
4.2.3.1. Sapkın Veri Analizi	48
4.2.3.2. Normallik	48
4.2.4. İki Değişkenli Veri İncelemesi	53
4.2.4.1. Doğrusallık.....	53
4.2.5. Çok Değişkenli Veri İnceleme	53
4.2.5.1. Çok Değişkenli Sapkın Veri Analizi	53
4.2.5.2. Tekillik ve Çoklu Bağlantı.....	54
4.3. ÖLÜM KAYGISI ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİK ÇALIŞMASI	54
4.3.1. Yapı Geçerliği	54
4.3.1.1. Açıklayıcı Faktör Analizi	54
4.3.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi	65
4.3.1.3. Yüzde 27 Alt-Üst Grup Farkının Manidarlığı	69
4.3.2. Ölçüt Geçerliği	70
4.4. ÖLÜM KAYGISI ÖLÇEĞİNİN GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI.....	71
4.5. ÖLÜM KAYGISI ÖLÇEĞİNİN PUANLANMASI	72
5. TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	75
5.1. TARTIŞMA	75
5.2. ÖNERİLER.....	79
5.2.1. Araştırmacılar için Öneriler.....	79
5.2.2. Psikolojik Danışma ve Rehberlik ile Ruh Sağlığı Alanında Çalışan Uzmanlar için Öneriler.....	81
KAYNAKÇA	82
EKLER	109
EK-1 Kişisel Bilgi Formu	109
EK-2 Thorson Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği	110
EK-3 Beck Depresyon Envanteri	111

EK-4 Beck Umutsuzluk Ölçeği.....	114
EK-5 Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri	115
EK-6 Birinci Aşama Deneme Formu (ÖKÖ).....	117
EK-7 İkinci Aşama Deneme Formu (ÖKÖ)	121
EK-8 Ölüm Kaygısı Ölçeği (ÖKÖ).....	123
EK-9 Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri ile Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri Arasındaki Korelasyon	125
EK-10 Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri ile Durumluk Kaygı Envanteri Maddeleri Arasındaki Korelasyon.....	127
EK-11 Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri ile Sürekli Kaygı Envanteri Maddeleri Arasındaki Korelasyon.....	129
EK-12 Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri ile Beck Umutsuzluk Ölçeği Maddeleri Arasındaki Korelasyon.....	131
EK-13 Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri ile Beck Depresyon Envanteri Maddeleri Arasındaki Korelasyon.....	133
EK-14 Kullanılan Ölçekler için Araştırma İzinleri.....	135

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1 İkinci Aşama Katılımcılarının Bölümlere Göre Dağılımları	36
Tablo 4.1 Birinci Aşama Uygulamasına İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Madde Toplam Korelasyonu Değerleri	45
Tablo 4.2 Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddelerindeki Kayıp Veri Sayıları	47
Tablo 4.3 Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddelerinin Ortalama Standart Sapma, Basıklık ve Çarpıklık Değerleri	49
Tablo 4.4 Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin Üçüncü Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans Değerleri	49
Tablo 4.5 Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin Beşinci Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans Değerleri	50
Tablo 4.6 Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin Sekizinci Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans Değerleri.....	50
Tablo 4.7 Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin On Üçüncü Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans Değerleri.....	51
Tablo 4.8 Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin On Yedinci Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans Değerleri.....	51
Tablo 4.9 Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin On Sekizinci Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans Değerleri.....	52
Tablo 4.10 Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin Yirmi Birinci Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans Değerleri.....	52
Tablo 4.11 Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin Yirmi Dördüncü Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans Değerleri.....	53
Tablo 4.12 Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddelerinin Paydaşlık Oranı Değerleri.....	57

Tablo 4.13 Açımlayıcı Faktör Analizi Sonucu Oluşan Faktör Özdeğerleri, Varyans ve Yığılımlı Varyans Değerleri	58
Tablo 4.14 Açımlayıcı Faktör Analizi Varimax Döndürme Sonucunda Maddelerin Faktörlere Dağılımı.....	60
Tablo 4.15 Ölüm Kaygısı Ölçeği Faktör Özdeğerleri, Varyans ve Yığılımlı Varyans Değerleri	61
Tablo 4.16 Varimax Döndürme Sonucunda Maddelerin Faktörlere Dağılımı	63
Tablo 4.17 Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri.....	67
Tablo 4.18 Yüzde 27'lik Alt-Üst Grup Farkına Dayalı Bağımsız Örneklem t Testi.....	69
Tablo 4.19 Ölüm Kaygısı Ölçeği Puanları ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	70
Tablo 4.20 Ölüm Kaygısı Ölçeği ve Faktörlerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Cronbach Alfa Değerleri.....	71
Tablo 4.21 Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri ile Madde Seçeneklerinin İşaretlenme Yüzdeleri.....	73

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1 Açıklayıcı Faktör Analizi Sonucu Oluşan Yamaç-Birikinti Grafiği	58
Şekil 4.2 Yamaç-Birikinti Grafiği	62
Şekil 4.3 Ölüm Kaygısı Ölçeği Modeli	68

KISALTMALAR LİSTESİ

AGFI	: Düzenlenmiş İyilik Uyum İndeksi
APA	: Amerikan Psikiyatri Birliği
BDI	: Beck Depresyon Envanteri
BHS	: Beck Umutsuzluk Ölçeği
CFI	: Karşılaştırmalı Uyum İndeksi
DSM-IV-R	: Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (4. Basım, Gözden Geçirilmiş Metin)
EQS	: The Equations İstatistik Programı
GFI	: İyilik Uyum İndeksi
IFI	: Artmalı Uyum İndeksi
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği testi
NFI	: Normlaştırılmış Uyum İndeksi
NNFI	: Normlaştırılmamış Uyum İndeksi
ÖKÖ	: Ölüm Kaygısı Ölçeği
RMR	: Artık ortalamaların karekökü
RMSEA	: Yaklaşık hataların ortalama karekökü
SPSS	: Sosyal Bilimler için İstatistik Programı
STAI	: Durumluk- Sürekli Kaygı Envanteri
Standardize RMR:	Standardize Edilmiş Artık Ortalamaların Karekökü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TP-DAS	: Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği

\bar{x}	: Aritmetik ortalama
h^2	: Paydaşlık Oranı
n	: Örnekleme yer alan birim sayısı
p	: Hata yapma olasılığı
sd	: Serbestlik Derecesi
sh	: Ortalamanın Standart Hatası
ss	: Standart Sapma
t	: t -testi değeri
α	: Cronbach Alfa Değeri
χ^2	: Ki-kare

1. GİRİŞ

Ölüm, varolageldiği zamandan beri insanlar tarafından anlaşılmaya çalışılan bir olgudur. Ölüm önceleri felsefenin sınırlarında değerlendirilmiş ve filozofların ortaya koydukları düşüncelerle anlaşılmaya çalışılmıştır; ancak, 1950'lerden sonra psikoloji alanında yapılan çalışmalara da konu olmaya başlamış ve 1980'lerden sonra bu çalışmalar daha yoğunluk kazanmıştır (Feifel, 1990; Geçtan, 1989; Onur, 2004).

Ölüm konusu ile ilgili çalışmaların sayısının az olmasında, ölümün anlaşılabilir bir olgu olarak algılanması ile birlikte çoğu insan gibi araştırmacıların da ölümü hatırlatacak tüm faaliyetlerden kaçınma davranışı etkili olabilir (Baudrillard, 2002; Geçtan 1989). Batı kültüründe ölümü inkar yaygın bir davranıştır (Baudrillard, 2002; Kübler-Ross, 1997). Öyle ki, modern çağda mezarlıklar artık şehirlerin dışına çıkarılmış ve ölümler evlerden yoğun bakım servislerine taşınmıştır (Kübler-Ross, 1997).

Ölüm olgusu varolan psikoloji kuramlarının birçoğunda geçmekle birlikte en çok varoluşçu kuram çerçevesinde incelenmiştir. Varoluşçu kuramcılar ölümü dört temel kaygıdan biri olarak görmüş ve ölümün insan yaşamını anlamlı hale getirdiğini belirtmişlerdir. Varoluşçu kuramcılara göre birçok patolojinin temelinde ölümü yadsımak vardır (Yalom, 2001).

Kübler-Ross (1997), ölüme yaklaşan insanların yaşadığı beş aşamayı (inkar, öfke, pazarlık, depresyon, kabullenme) tanımladığı çalışmasında ölmekte olan hastalarla kendi ölümleri üzerine görüşmeler yapmıştır. Araştırmacının görüşmek istediği 200 hastadan yalnızca 4'ü görüşmeyi reddetmiş, diğerleri kendi ölümleriyle ilgili konularda görüşmeye gayet ilgiliyle yaklaşmışlardır. Kübler-Ross (1997) bu çalışmasını gerçekleştirirken hastaların kendi ölümleriyle ilgili konulara cesaretle yaklaşırken, hastane yönetimleri ve psikiyatristlerden birçok eleştiri aldığını, engellemelerle

karşılaştığını hatta düşmanlık gördüğünü belirtmektedir. Araştırmacının bu çalışmayı yaparken yaşadıkları, ölümle ilgili konuların günümüzde ele alınış biçimiyle ilgili bazı bakış açıları geliştirilmesine yardımcı olabilir.

Konu ile ilgili olarak yurt içi literatür incelendiğinde ölüm kaygısı ile ilgili yayınların sayıca çok sınırlı olduğu ve tamamına yakınında uyarılama ölçeklerin kullanıldığı görülmektedir (Örn; Ak, 2009; Aslıtürk, 2001; Erdoğan, 2008; Erdoğan & Özkan, 2007; Kaloğlu-Öztürk, 2010; Tanhan, 2010; Tanhan & Arı, 2006; Yıldız, 2011). Geliştirilen ölüm kaygısı ölçeğinin bu konuda bir boşluğu dolduracağı ve yapılacak yeni araştırmalara zemin hazırlayacağı düşünülmektedir.

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırma bir ölçek geliştirme çalışmasıdır. Araştırmanın amacı bilinçli (açık) ölüm kaygısını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmesidir.

1.2. ARAŞTIRMANIN GEREKÇESİ VE ÖNEMİ

İnsana ilişkin olgular her zaman kültür içerisinde oluşur (Kağıtçıbaşı, 2007). Gerek sosyal ortamlardan görece az etkilenen kişilik, gerekse de sosyal ortamlardan çok daha fazla etkilenen benlik, yaşanan kültür içinde gelişir ve ondan etkilenir (Burger, 2006). Çalışmalar bireylerin kaygıyı nasıl yaşadıkları ve ondan nasıl etkilendikleri konusunda kültürün önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Abbasi & Stacks, 2007). Ölüm kaygısı literatürü incelendiğinde ölüm kaygısının kültürden kültüre farklılaşabildiğini gösteren çalışmalar mevcuttur (Abdel-Khalek, 2004; Abdel-Khalek, Lester, Maltby, & Tomas-Sabado, 2008-2009; Ayten, 2009; Erdoğan, 2008; Lester, Templer, & Abdel-Khalek, 2006-2007; Lonetto, Mercer, Fleming, Bunting, & Clare, 1980; Schumaker, Warren, & Groth-Marnat, 1991; Yıldız, 1999).

Kültürümüz içerisinde ölümün algılanış şekli, hem batı kültürlerinden hem de doğu kültürlerinden çeşitli şekillerde farklılaşmaktadır. Bu duruma birkaç örnek verecek olursak, ülkemizdeki cenaze merasimleri Batı ülkelerinden farklılık göstermektedir. Kübler-Ross'a (1997) göre cenaze merasimlerindeki ritüeller sembolik anlamlar taşırlar ve o kültürdeki bireylerin ölümü algılayışlarıyla ilgili ipuçları verirler. Benzer şekilde, İslam dininin yaygın olduğu ülkelerinin çoğunda bulunmayan türbe geleneği ülkemizde yaygındır. Nihayetinde ölümü algılayış, anlayış ve anlamlandırma biçimimiz Batı ülkelerinden ve diğer dinlerin yaygın olduğu ülkelere farklı olduğu gibi İslam dininin yaygın olduğu ülkelere de farklılık göstermektedir.

Ülkemizde yapılan ölüm kaygısı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların tamamına yakınında uyarılma ölçeklerin kullanıldığı görülmektedir (Örn; Ak, 2009; Aslıtürk, 2001; Erdoğan, 2008; Erdoğan & Özkan, 2007; Kaloğlu-Öztürk, 2010; Tanhan, 2010; Tanhan & Arı, 2006; Yıldız, 2011). Bilinçli (açık) ölüm kaygısını ölçmeye yönelik yurt içinde geliştirilen bir ölçek bulunmamaktadır. Hambleton ve Patsula (1999) daha hızlı ve daha ucuz olması nedeniyle ölçek uyarılma çalışmalarının ölçek geliştirme çalışmalarına tercih edilebileceğini belirtmektedir. Sireci ve Berberoğlu (2000) ise test ve envanterlerin başka kültürlerle uyarılmasını iki farklı kültürü karşılaştırmak için yaygın bir yöntem olduğunu belirtmekle birlikte; uyarılan ölçeğin orijinal ölçekle eşit olacağını garantisinin olmadığını vurgulamaktadırlar.

Sonuç olarak, kültürümüz içerisinde geliştirilen bu ölçeğin önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Bu çalışmayla, kültürümüzde ölümün algılanış biçimi, ölüm kaygısının nasıl deneyimlendiği, hangi gruplarda bu kaygının daha yüksek olduğu gibi hususlar araştırılabilir.

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

1. Araştırmanın sonuçları geliştirilen Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.
2. Araştırma Gaziosmanpaşa Üniversitesi'ne devam etmekte olan üniversite öğrencileriyle sınırlıdır.
3. Araştırma sonuçları kullanılan istatistiksel analizlerin özellikleriyle sınırlıdır.

1.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

1. Katılımcılar ölçme araçlarını içtenlikle cevaplamışlardır.
2. Katılımcıların çalışma konusu ile ilgili değişkenler açısından kendilerini değerlendirebilme yeterliğinde oldukları varsayılmıştır.

2. İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. KAYGI

Tanımlanması ve ölçülmesi zor olan kaygı (Lang, 1968), 1900’lü yılların başında psikoloji alanında çalışılmaya başlanmış (Köknel, 1985) ve özellikle 1950’lerden sonra bu konudaki araştırmalar yoğunluk kazanmıştır (Köknel, 1985; Farbey, 1982). İnsanların kaygı duyduğu konular değişmekle birlikte, konuya ilişkin araştırma ilgisi hala sürmektedir (Edelmann, 1992).

2.1.1. Kaygının Tanımı

İngilizce “anxiety” ve Almanca “angst” terimlerine karşılık gelen kaygı, daha çok psikoloji alanında çalışan bilim insanları ve uygulamacıların ilgisini çekmektedir. (Öztürk, 1997). Üzerinde uzlaşılan tek bir kaygı tanımı olmasa da pek çok araştırmacı kaygının duygulanımla ilişkili olduğu konusunda hem fikirdir (Beck, 1972; Epstein, 1972; Lazarus & Averill, 1972; Schwarzer, Van der Ploeg, & Spielberger, 1982).

Kaygı, şiddetinde değişiklikler ve dalgalanmalar olan, organizmanın geçici bir durumu ve karmaşık bir reaksiyonu olarak tanımlanabilir (Strawderman, 1985). Schwarzer ve arkadaşları (1982) kaygının bir tehdit durumunun algı ve değerlendirilmesinden kaynaklanan, hoş olmayan bir duygusal reaksiyon olduğunu savunmuşlardır. Spielberger (1972) ise kaygıyı, otonom sinir sistemi ile uyarılmış endişe ve stres duyguları ile karakterize olan, hoş olmayan bir duygusal durum olarak tanımlamıştır. Kaygı ayrıca tehlike algısını izleyen, şiddetli hoş olmayan durum olarak da tanımlanmıştır (Epstein, 1972). Başka bir tanım da kaygı, endişe düşünceleri, gerilim hissi ile kan basıncı ve kalp atım hızının artması gibi fiziksel değişikliklerle karakterize olan bir duygu olarak tanımlanmıştır (Kowalski, 2000). Leary (1982)

kaygıyı gittikçe yaklaşan potansiyel bir olumsuz sonuca ilişkin endişe duyguları ve fizyolojik uyarılma ile karakterize olan bilişsel-duygusal bir tepki olarak tanımlamıştır.

Kaygı ele alındığı çerçeve ve kullanıldığı bağlama göre farklı anlamlarda kullanılabilir. Örneğin, Psikodinamik kuramlar temelinde kaygı, gerçek tehlikeyle orantısız bir korku (örneğin fobik kaygı) olarak tanımlanabilirken (Budak, 2003), İnsancıl kuramlarda anlamsızlık ve benlik bütünlüğünün tehdit edildiği algısı ile ilişkilendirilebilmektedir (McCormick, Funderburk, Youngkhill, & Hale-Fought, 2005). Öğrenme psikolojisinde ise öğrenilmiş bir davranış olarak kaçmaya neden olan ikincil bir itki olarak ele alınabilmektedir (Budak, 2003).

Kaygı; korku, tutum, depresyon ve endişe gibi birkaç yapıyla yakından ilgilidir. Izard (1972) kaygıyı birkaç faktörün karşımı olarak değerlendirmiş ve korku ve iki ya da daha fazla temel duygunun (kızgınlık, utangaçlık, suçluluk) kombinasyonu olarak tanımlamıştır. Kaygı ve korku aynı deneyimi yaşatıyor gibi görünmekte ve bu iki kavram bazı araştırmacılar tarafından birbirini yerine kullanılabilir (Nyatanga & Vocht, 2006). Örneğin, Izard (1972) bu kavramları birbirinin yerine kullanırken, diğerleri bu iki kavram arasında bir ayrıma gitmişlerdir (Byrd, 1982; Epstein, 1972; Freud, 1936; Lazarus & Averill, 1972; May, 1977).

Bazı araştırmacılar korkunun fizyolojik bir tepki olduğunu ve kaygının bilişsel faktörlerle daha fazla ilişkisi olduğunu öne sürmüşlerdir (Byrd, 1982; Epstein, 1972; Freud, 1936; Lazarus & Averill, 1972). Freud'a göre (1936), nesnel kaygı bir acizlik duygusunu içermektedir ve korkudan daha karmaşıktır. Nevrotik kaygı korkuya daha benzerdir ancak hem nesnel kaygı hem de nevrotik kaygı algılanan bir tehlikeye ilişkin tepkilerdir (Freud, 1936). Epstein'nın ayrımı da (1972) korkuda yüksek düzey bir

uyarılma, korku nesnesinin kendisine yönelmişken; kaygı da uyarılmanın yayılmış durumda olduğu şeklindedir.

Kaygı ile korku arasında ilk ayrımı yapan Kierkegaard (2009) kaygının nesnesinin hiçlik olduğunu belirtmektedir. May (1977) kaygıyı belirsizlik, acizlik ve kişiliğin varlığına yönelik tehdit ilişkili bir durum olarak değerlendirmiştir. O kaygıyı, temel bir tepki olarak değerlendirirken; korkuyu ise Kierkegaard'a (2009) benzer şekilde kaygının dışı vurumunun belirli bir şekli olarak tanımlamaktadır. Kaygı hiçbir şeye karşı olduğu için onunla savaşmak imkansızdır (Yalom, 2001). Ancak kaygı bir şeyin korkusu olursa, yani korkuya dönüşebilirse onunla savaşılabilir. İnsanlar da kaygılarını korkulara dönüştürerek onunla savaşabilirler (Yalom, 2001).

Kaygıyla ilişkili bir diğer yapı tutumdur. Kaygı ve tutum literatürde kimi zaman eş anlamlı kullanılmakla birlikte (Aiken, 1970a, 1970b; Gal & Ginsburg, 1994), bu kavramlar arasında ayrım yapanlarda vardır (Anderson, 1988; Byrd, 1982; Strawderman, 1985). Tutum, zihinsel ve sinirsel hazır bulunuşluluk durumudur (Allport, 1935). Byrd (1982), tutumlarda bilişsel bileşenin birincil öncelikli ve duygusal bileşenin ikincil öncelikli olduğunu belirtmektedir. Ancak kaygıda ise duygusal bileşen birincil öncelikli iken bilişsel bileşen ikincil önceliklidir (Byrd, 1982).

2.1.2. Kaygı Türleri

Freud egoya yönelik gerçek bir tehditten kaynaklanan gerçeklik kaygısı (Budak 2003), id, ego ve süperego arasındaki çatışmalardan kaynaklanan nevrotik kaygı (Strawderman, 1985; Budak, 2003) ve süper egonun egoya baskısıyla oluşan törel kaygı (Keable, 1989) olmak üzere üç kaygı türünden bahsetmiştir. Freud'un dışında Cattell ve Scheier (1961) de kavramsal olarak kaygıyı açık-bilinçli bir durum ve örtük-bilinçsiz bir durum olarak ikiye ayırmışlardır. Bu terimler daha sonra durumluk ve sürekli kaygı

olarak belirtilmişlerdir (Aiken, 1963). Spielberger'a (1966, 1972, 1975) göre sürekli kaygı daha çok görece durağan bireysel farklılıklarla ilgiliyken; durumluk kaygı çoğunlukla içeriğe yönelik olarak geçici ve subjektif duygusal durumla ilişkilidir.

Bu genel sınıflamaların dışında fobik kaygı, sosyal kaygı (Öztürk, 1997), sınav kaygısı (Öner, 1990), test kaygısı (Sarason, 1984, 1986), matematik kaygısı (Richardson & Suinn, 1972), ölüm kaygısı (Templer, 1970) gibi birçok kaygı türünden bahsedilebilir. Bunlardan sınav kaygısı daha çok durumluk kaygı ile ilişkiliyken (Duman, 2008), ölüm kaygısı sürekli kaygıyla daha çok ilişkilidir (Abdel-Khalek & Omar, 1988; Abdel-Khalek & Tomás-Sábado, 2005; Pettigrew & Dawson, 1979).

2.1.3. Kaygının Ölçülmesi

Cattell ve Scheier (1961) ve Spielberger (1966) kaygı seviyesinin belirlenmesinde üç yol olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar, bireyin bütüncül davranışları (duruş, konuşma ya da klinisyenin sezgileri gibi), fizyolojik belirtiler ve bireyin kendini anlatmasıdır. Fakat yaygın kabul en etkili yöntemin bireyin kendini anlatması tarzındaki yöntemler olduğunu belirtmektedir (Farbey, 1982). Kaygı türlerine göre geliştirilmiş birçok farklı ölçme aracı olmakla birlikte Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (Spielberger, Gorsuch, & Lushene, 1970) ve Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği (Templer, 1970) sıklıkla kullanılan kaygı ölçeklerindedir.

2.2. ÖLÜM KAVRAMI

Ölüm, “herhangi bir canlının yaşamının tam ve kesin bir biçimde sona ermesi” olarak tanımlanmaktadır (Püsküllüoğlu, 1995; s. 1195). Aynı kavram Türk Dil Kurumu (TDK) Biyoloji Terimleri Sözlüğünde “canlılarda yeniden başlamamak üzere bütün hayati olayların son bulması olarak tanımlanırken (TDK, 2000, s. 498), Büyük Türkçe

Sözlükte ise “bir insan, bir hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ahiret yolculuğu, ebedî uyku” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2012).

Canlılığın sonu olarak görülen ölüm varoluşçu düşünürlerden Frankl’a (1994) göre insanın anlam arayışına yardımcı bir olguyken, Yalom’a (2001) göre onun yadsınması birçok patolojinin temel kaynağıdır. Ölüm fikriyle bütünleşen insan daha anlamlı bir hayat sürebilir (Kübler-Ross, 1997). Karaca (2000) ve Köknel’e (1985) göre ise aşırı ve ölçüsüz ölüm düşünceleri patolojik bir durum ifade etmektedir.

2.3. ÖLÜM KAYGISI

2.3.1. Ölüm Kaygısının Tanımı

Ölüm kaygısının herkes tarafından kabul gören ve evrensel bir tanımı bulunmamaktadır (Lehto & Stein, 2009). Özellikle kaygı ve korku kavramlarının birbirinin yerine kullanılıyor olması ve aynı deneyimi yaşıyor gibi görünmesi ölüm kaygısını tanımlamayı daha da güçleştirmektedir (Nyatanga & Vocht, 2006).

Ölüm kaygısı literatüründe ölüm korkusu ile ölüm kaygısı farklı kavramlar olarak kullanılmakla birlikte çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanılmaktadır (Feifel & Nagy, 1981; Lehto & Stein, 2009; Wink & Scott, 2005). Bu iki kavram arasında tam bir ayrımın olmaması, korku ve kaygı kavramlarının eş anlamlıymış gibi kullanılmasının yanı sıra (Lehto & Stein, 2009; Nyatanga & Vocht, 2006), ölüm kavramının da belirsizliğinden kaynaklanmaktadır (Karaca, 2000). Korku ve kaygı kavramları arasındaki en temel fark korkunun kaynağının somut ve belirli, kaygının kaynağının ise belirsiz olmasıdır; hem ölüm korkusunun hem de ölüm kaygısının kaynağı belirsizdir ve bu durum da ayrımı zorlaştırmaktadır (Karaca, 2000). Benzer şekilde, ölüm korkusunun bastırılmasında kültüre kritik bir rol veren araştırmacılar ölüm kaygısı ve ölüm korkusu arasında bir ayrıma gitmemişlerdir (Becker, 1973; Greenberg,

Pyszczynski, Solomon, Simon, & Breus, 1994). Ölüm kaygısı ile ölüm korkusunu eş anlamlı kullanan Yalom ise (2001) ölüm kaygısını, yaşamın erken zamanlarında oluşmuş ve bilinçdışında bulunan bir korku olarak tanımlar.

Ancak biyolojik araştırmalar korku ve kaygının beynin farklı bölgelerini etkileyen, birbirinden farklı durumlar olduğunu göstermektedir (Lehto & Stein, 2009). Bu iki kavram arasında ayrıma giden Momeyer'a (1988) göre ölüm kaygısı tamamen yok olmaya ilişkin bir duyguyu ifade ederken, ölüm korkusu ölümün korkunçluğuna karşı daha somut bir inançtır. Cicirelli (2006) ise ölüm kaygısını varlığın kaybıyla ilgili mental ve tinsel bir farkındalık ile ilişkili görürken ölüm korkusunu varlığın kaybının fiziksel farkındalığıyla ilgili görmektedir.

Ölüm kaygısı yaşamın en son olayına ilişkin düşünce, korku ve duygular olarak tanımlanmıştır (Belsky, 1999). Abdel-Khalek'e (2005) göre ölüm kaygısı, ölüm farkındalığı ile ortaya çıkan endişenin kavramsallaştırılmasında kullanılan bir terimdir. Thorson ve Powell (1988) ölüm kaygısının "ölümün inkarı", "kendi ve başkalarının ölümünden korkma", "ölümden kaçınma" ve "ölmekte olan insanla etkileşime girmekte isteksizlik" boyutlarını içeren çok boyutlu bir yapı içerisinde anlaşılabilceğini belirtmiştir. Lonetto ve Templar (1986) ise ölüm kaygısını, birinin kendi ölümüne ilişkin hoş olmayan derin düşünceler ve duygular olarak tanımlamıştır. Nyatanga ve Vocht (2006) ise ölüm kaygısını, kişinin kendi ya da başkalarının ölümü düşüncesiyle ortaya çıkan varoluşsal kökenli, çok boyutlu endişelerin ortaya çıkardığı rahatsızlık verici bir duygu olarak tanımlamaktadırlar.

2.3.2. Ölüm Kaygısının Doğası

Ölüm kaygısının bilinçli (açık) ya da bilinçdışı (örtük) bir şekilde deneyimlenebileceği belirtilmektedir (Barrett, 2013; Langs, 2003). Kastenbaum ve

Costa (1977) ölüm kaygısının bilinçdışında bulunduğunu belirtirken, bazıları bu konuya şüpheyle yaklaşmaktadırlar (Neimeyer, 1998; Fortner, Neimeyer, & Rybarczyk, 2000). Yalom'a (2008) göre ölüm kaygısı hem bilinç düzeyinde hem de bilinçdışı düzeyde var olur ve her birey ölüm kaygısını kendi tarzında yaşar. Bazıları oldukça açık ve belirgin bir şekilde ölüme ilişkin korku ve kaygı duyup onunla ilgili her şeyden kaçınırken; kimileri ise ölüm kaygısını örtük bir şekilde yaşar. Örneğin, Yalom (2008) panik atak nöbetlerini açık ölüm kaygısının bir sonucu olarak görürken; ölüm kaygısını bilinçdışı düzeyde yaşayanlar için adeta bir kazı çalışmasının yürütülmesi gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, nedeni belli olmayan her kaygı aslında ölüm kaygısıdır (Yalom, 2008).

Ölüm kaygısının bilinç seviyesinde olan açık bir kaygı mı yoksa bireylerin farkında olmadığı örtük bir kaygı mı olduğu ya da açık ve örtük ölüm kaygılarının birbirleriyle ilişkisi net değildir (Lehto & Stein, 2009). Bu durumun nedeni özellikle bilinçdışı ölüm kaygısı üzerine yapılan araştırmaların yetersizliği etkili olabilir. Neimeyer (1998) ölüm kaygısının ölçülmesi ile ilgili yapılan araştırmaların çok büyük çoğunluğunun açık ölüm kaygısını ölçen ölçme araçlarıyla gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Bilinçdışı ölüm kaygısıyla ilgili bütüncül ve tek bir yaklaşım bulunmamaktadır. Çünkü, bilinçdışı ölüm kaygısı üzerine gerçekleştirilen az sayıdaki araştırmada birbirinden farklı teknikler kullanılmıştır ve bunların sonuçlarını birbirleriyle karşılaştırmak kolay değildir (Hayslip, 2003). Bilinçdışı ölüm kaygısı bu araştırmanın konusu olmadığı için bu konu ile ilgili daha fazla ayrıntıya girilmemiştir. Bilinçdışı ölüm kaygısı kapsamlı başka bir çalışmanın konusu olabilir. Bilinçli ve bilinçdışı ölüm kaygısını ölçme teknikleriyle ilgili bazı bilgilere bu çalışmanın “ölüm kaygısının ölçülmesi” bölümünde yer verilmiştir.

Bilinçli ölüm kaygısını araştıran araştırmaların çoğunda ölüm kaygısı çok faktörlü bir yapı içerisinde incelenmiştir (Florian & Kravetz, 1983; Kelly & Corriveau, 1985; Nelson, 1978; Nelson & Nelson, 1975; Templer & ark., 2006). Bu kapsamda ölümün belirsizliği (Thorson & Powell, 1984), acı çekme (Thorson & Powell, 1984; Lester, 1990), çürüme ve bozulma (Thorson & Powell, 1984), ölüm sonrasına ilişkin kaygılar (Abdel-Khalek, 2004) ve yakınların kaybı (Tomas-Sabado & Gomez-Benito, 2005; Lester, 1990) ölüm kaygısının bazı bileşenleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendini anlatma tarzında ölçeklerin kullanıldığı bu araştırmaların bazılarında ölüm kaygısı durumluk bir kaygı olmaktan ziyade sürekli bir kaygı olarak karşımıza çıkmaktadır (Abdel-Khalek & Omar, 1988; Abdel-Khalek & Tomás-Sábado, 2005; Pettigrew & Dawson, 1979).

Kuramsal açıdan bakıldığında ise kaygısına yaklaşımların farklı olduğu görülmektedir. Örneğin, Varoluşçu ile Dehşet Yönetim kuramına göre ölüm kaygısı doğal bir olgudur, yaşamın bir parçasıdır ve ona yön vererek anlam katar (Tomer, 1994; Yalom, 2001). Ancak Psikanalitik kurama göre Oidipus karmaşasının bir sonucu olarak ortaya çıkar (Mijolla-Mellor, 2005). Bilişsel-Davranışçı kurama göre ise ölüm kaygısı bilinçte oluşan işlevsel olmayan düşüncelerle ilgilidir ve bunların düzeltilmesi gerekir (Furer & Walker, 2008).

2.3.3. Ölüm Kaygısının Tetikleyicileri

Ölüm kaygısını etkileyen değişkenlerin belirlenmesi amacıyla ilgili literatür incelenmiştir. Literatüre bakıldığında ölüm kaygısıyla en çok yaş, cinsiyet, medeni durum, fiziksel bir hastalığın bulunup bulunmaması, dindarlık, çocuk sahibi olma gibi değişkenlerin çalışıldığı görülmektedir (Feifel & Branscomb, 1973; Lehto & Stein, 2009). Ölüm kaygısının durağan olmadığı ve yaşla birlikte sürekli bir artma ya da

azalma göstermediği belirtilmektedir (Tomer & Eliason, 1996). Yaş, psikolojik olgunluk, dindarlık, ani bir kayıp, ölümcül hastalıklar gibi birçok değişken, bireylerin yaşadığı ölüm kaygısını etkileyebilmektedir (Chuin & Choo, 2010).

Ölüm kaygısı ile yaş arasındaki araştırmalar incelendiğinde bu iki değişken arasında bir ilişki olmadığını gösteren araştırmalar olmakla birlikte (Chuin & Choo, 2010; Feifel & Nagy, 1981; Maiden & Walker, 1985, Wen, 2010); bazı araştırmalarda da yaşlıların ölüm kaygısı oranları ergenlerinkinden düşük bulunmuştur (Karaca, 2000; Keller, Sherry, & Piotrowski, 1984). Bu durum yetişkinliğin getirdiği olgunluk, ölümü kabullenme, fiziksel hastalıklarla birlikte yaşam korkusunun ağır basması gibi sebeplere bağlanmaktadır (Singh, Singh, & Nizamie, 2005). Farklı bir çalışmada da Suhail ve Akram (2002) 55-70 yaş grubundaki bireylerin ölüm kaygılarının daha yüksek olduğunu belirtmektedirler. Benzer şekilde, Erdoğan ve Özkan (2007) örneklem grubunu yaşlara göre 16-22, 23-39, 40-59 ve 60 yaş üstü şeklinde dört gruba ayırdıkları çalışmalarında, sırasıyla 60 yaş üstü bireyler ile 16-22 yaş grubunun en yüksek ölüm kaygısı oranlarına sahip olduklarını rapor etmektedirler. Ak ve Conk (2009) ise 12-18 yaş grubu ergenlerin ölüm kaygılarını araştırdıkları çalışmalarında ölüm kaygısı ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır. Sonuç olarak, yaşla ilgili araştırma bulguları Kastenbaum'un da (2007) belirttiği gibi çok farklılıklar göstermektedir.

Cinsiyet değişkeni ile ilgili yapılan çalışmaların bazılarında anlamlı bir ilişki bulunmazken (Conte, Weiner, & Plutchik, 1998; Erdoğan & Özkan 2007; Wen, 2010); çoğunda ise kadınların kaygı düzeyleri erkeklerin kaygı düzeylerinden yüksek bulunmuştur (Chuin & Choo, 2010; Karaca, 2000; Pierce, Cohen, Chambers, & Meade, 2007; Schumaker, Barraclough, & Vagg, 1988; Suhail & Akram, 2002). Üstelik

kadınların kaygı düzeyinin yüksekliğini gösteren araştırmalar hem ergen gruplarda (Abdel-Khalek, 1991, 2004, 2005; Cotter, 2003; Ak & Conk, 2009), hem de yaşlı gruplarda (Hickson, Housley, & Boyle, 1988) durumun aynı olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni olarak kadınların kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri, farklı sosyo-kültürel deneyimlere ve kültürel koşullara sahip olmaları; erkeklerin ise toplumsal rol modelleri gereği kendilerini olduklarından farklı göstermelerinin olabileceği değerlendirilmektedir (Lehto & Stein, 2009). Ayrıca, erkeklerin kaygılarının düşük çıkmasının sebebinin kaygı duymuyor olmaları değil de kaygılarını bastırıyor ya da ölümü inkar ediyor olabilecekleridir (Chuin & Choo, 2010).

Ölüm kaygısı literatürü incelendiğinde medeni durum değişkeninin diğer değişkenlere oranla daha az çalışıldığı ve sonuçların çok farklılık gösterdiği görölmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda evli olanların ölüm kaygılarının daha yüksek olduğu (Baum & Boxley, 1984; Erdoğdu & Özkan, 2007), bazı araştırmalarda ise iki değişken arasında anlamlı ilişki bulunmadığı belirtilmektedir (Cole, 1978–1979; Kalaoğlu - Öztürk, 2010). Karaca (2000) evlilerin bekarlara oranla daha az ölüm kaygısına sahip olduklarını bulmuştur. Cole (1978-1979) ise bekar erkeklerin bekar kadınlara oranla daha yüksek düzeyde ölüm kaygısına sahip olduklarını bildirmiştir.

Fiziksel hastalıklar her zaman kaygı düzeyini artırmamakla birlikte özellikle terminal dönemde olduğunu öğrenen hastalar ile hastalığın gidişatının belirsiz olduğu ve tedaviye cevap vermeyen hastaların kaygı düzeyleri yüksek bulunmuştur (Cella & Tross, 1987). Bazı kanser hastaları ile diyalize giren hastalar üzerinde yapılan araştırmalarda ölüm kaygısı oranlarının normal popölasyonun altında olduğu görölmektedir (Dougherty, Templer, & Brown, 1986; Gibbs & Achterberg-Lawlis, 1978). Bu durum hastaların ölümü kabullenmiş olmaları ile açıklanmaktadır. Ayrıca,

Smith, Nehemkins ve Charter (1983-1984) terminal dönemdeki hastalarda ölüm kaygısının daha düşük bulunduğunu belirtmekle birlikte, bu durumda ölümden sonra ödüllendirilmeye ilişkin inancın varlığının belirleyici olduğunu aktarmaktadır.

Dindarlık değişkeninin de ölüm kaygısını ne yönde etkilediği tam olarak belli değildir. Literatür incelendiğinde dindarlık düzeyi arttıkça ölüm kaygısı oranının düştüğünü gösteren çalışmalar çoğunluğu oluştursa da (Al-Sabwah & Abdel-Khalek, 2006; Clements, 1998; Karaca, 2000; Knight & Elfenbein, 1993; Kraft, Litwin, & Barber, 1987; Powell & Thorson, 1991; Suhail & Akram, 2002; Wen, 2010) iki değişken arasında anlamlı bir ilişki göstermeyen araştırma bulguları da mevcuttur (Abdel-Khalek & Lester, 2009; Chuin & Choo, 2010; Julie & Kevin 1998; Leming, 1979–1980). Dindarlık ile ölüm kaygısı arasında negatif yönlü bir ilişki bulunan bazı araştırmalarda, bağlanılan inanca ilişkin motivasyon yüksekliği ile ölümden sonra ödüllendirileceğine ya da cezalandırılacağına ilişkin inancın ölüm kaygısını düşürmede belirleyici olduğu belirtilmiştir (Fortner & Neimeyer, 1999).

Ayrıca savaş ve travma ile ölüme ilişkin tecrübelerinde ölüm kaygısı ile ilişkileri araştırılmıştır. Abdel-Khalek (1991), savaş gibi olguların ölüm kaygısını artırmakla birlikte bu olguların kronikleşmesi ve uzun sürmesi durumunda ölüm kaygısı seviyelerinde düşmelere yol açtığını belirtmektedir. Yıldız (1999) savaş tecrübesi yaşayan Boşnaklar'ın ölüm kaygısı seviyelerinin karşılaştığı Türk örnekleminde düşük olduğunu tespit etmiştir. Floyd, Coulon, Yanez ve Lasota (2005) ise daha önce trafik kazası gibi önemli travmalar geçirenlerin ölüm kaygısı düzeylerinin, herhangi bir travma geçirmediğini belirten bireylerden sadece küçük bir miktar yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Ryburn ve Festa (2006) ise katılımcılara birer dakikalık travmatik ölüm olaylarının gösterildiği videolar izlettirmiş ve Templer Ölüm Kaygısı Ölçeğini

kullanarak katılımcıların ölüm kaygısı seviyeleri ölçmüşlerdir. Videoların etkisinin sadece izlenme süresince devam ettiği bulunmuştur. Ertufan (2008) ise ölümle sık karşılaşmanın hekimlerin ölüm kaygısı düzeylerini etkilemediğini bulmuştur.

2.3.4. Ölüm Kaygısının Ölçülmesi

Ölüm kaygısının ölçülmesi ile ilgili kuramların temel olarak iki grupta toplandığı söylenebilir. İlk grupta ölüm kaygısının bilinçli ya da açık şeklini ölçmeye çalışan kendini anlatma (self-report) tekniğine dayanan ölçme araçları kullanılırken (Abdel-Halek, 2004; Boyar, 1964; Kelly & Corriveau, 1985; Nehrke, 1973; Nelson, 1978; Nelson & Nelson, 1975; Templer, 1970; Templer & ark., 2006; Tomas-Sabao & Gomez-Benito, 2005), diğer grupta ölüm kaygısının bilinç dışı ya da örtük şeklini ölçmeye çalışan tematik algı testi (Richardson, Berman, & Piwowarski, 1983), örtük çağrışım testi (Bassett & Dabbs, 2003), rüya analizi (Handal & Rychlak, 1971) ve galvanik deri refleksi testleri (Schultz, 1977; Alexander & Alderstein, 1958) gibi teknikler kullanılmıştır. Ölüm kaygısının açık mı, yoksa örtük bir kaygı mı olduğu ya da ne kadarının bilinçdışı olduğu literatürde tartışmalı bir konudur. Aşağıda ölüm kaygısının bilinçli hali ile bilinçdışı halini ölçme çalışmaları ile ilgili bilgiler verilmiştir.

2.3.4.1. Bilinçli Ölüm Kaygısı

Bilinçli ölüm kaygısı kendini anlatma (self-report) ölçekleriyle ölçülür. Bu, literatürde yaygın şekilde kullanılan ölçme tekniğidir. Bu amaçla geliştirilmiş bazı önemli ölçekler aşağıda açıklanmıştır.

2.3.4.1.1. Boyar Ölüm Korkusu Ölçeği

Tek boyutlu Boyar Ölüm Korkusu Ölçeği 1964 yılında ölüm korkusunun şiddetinin yoğunluğunu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeği geliştirme süreci bireysel görüşmelerle başlamıştır. Veri analizi sonucu öncelikle 30 madde

belirlenmiştir. Bu 30 madde için uzman görüşüne başvurulmuş ve 22 tanesi ölçek için uygun bulunmuştur (Boyar, 1964).

Ölçeğin güvenilirliği, testi yarılama yöntemiyle .83, 10 günlük test – tekrar test yöntemi ile de .79 olarak bulunmuştur. Boyar (1964) ölçeğin iç tutarlılığının olduğunu belirtmiş ancak faktör analizi ve yapı geçerliliğinin araştırılmasını önermiştir. Hoelter (1979), Boyar Ölüm Korkusu Ölçeği ile Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği arasındaki korelasyonu .74 olarak bulmuştur.

2.3.4.1.2. Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği

Templer Ölüm Kaygısı ölçeği 1970 yılında geliştirilmiş ve literatürde sıklıkla kullanılan ölçeklerden biridir. Ölçek geliştirildiğinden bu yana birçok farklı dile çevrilmiştir (Abdel-Khalek, 1991, 2005; Abdel-Khalek, Beshai, & Templer, 1993; Abdel-Khalek & Omar, 1988; Donovan, 1993; Lester & Castromayor, 1993; Ray & Raju, 2006). Ölçek 15 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlığı Kuder-Richardson formülü ile hesaplanarak .76 bulunmuştur. Üç haftalık bir periyot dahilinde test – tekrar test yöntemi ile güvenilirlik katsayısı ise .83 olarak bulunmuştur (Templer, 1970). Ölçek ayrıca psikiyatrik hasta grubu ile hasta olmayanlara uygulanmış ve iki grupta kaygıyı belirgin bir biçimde ayırt ettiği gözlenmiştir (Templer & Ruff, 1971). Warren ve Chopra (1978-1979) ile Schell ve Zinger (1984) ölçeğin güvenilirliğini testi yarılama yöntemi ile sırasıyla .65 ve .43 olarak bularak ölçeğin düşük iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermişlerdir. Neimeyer (1988) düşük iç tutarlılığın çok boyutluluğun bir sonucu olabileceğini belirtmiştir.

Ölçeğin faktör yapısı konusunda yapılan bir çalışmada Lonetto, Fleming ve Mercer (1979) Kanada ve Kuzey İrlanda'dan seçtikleri iki ayrı örneklem ile dört faktör belirlemişlerdir. Bu faktörler “bilişsel ve duygusal”, “fiziksel değişimler”, “zamanın

geçmesi” ve “stres ve acı” dur. Kline ve Saggino (1996) ölçeği İtalyancaya uyarladıkları çalışmalarında üç faktör belirlemiştir. Bu faktörler “ölüm ve ölüm süreci”, “zamanın geçişi” ve “ölüm korkusu” dur.

Durlak (1982) ölçeğin, psikometrik yetersizliği ve faktöriyel karmaşıklığı nedeniyle kullanılmamasını önermiştir. Ayrıca, sonraki bir çalışmada Gilliland ve Templer (1985-1986) ölçeğin faktör yapısının kararlı olmadığını bulmuşlardır. Neimeyer (1998) ise ölçeğin uygulamadan uygulamaya sayıları ve yorumlamaları farklı kaygı faktörleri ortaya koyabileceğini belirtmektedir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması ilk olarak Şenol (1989) tarafından yapılmıştır. Yaşlılarda ölüme ilişkin korku ve kaygıların belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği Türkçeye tercüme edilerek görünüm geçerliği ve test – tekrar test yöntemleriyle ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği ortaya konmuştur. Test – tekrar test güvenilirliği .86 bulunmuştur. Bu çalışmada ölçeğin faktör yapısı araştırılmamıştır. Orijinal formu evet-hayır şeklinde cevaplanan maddelerden oluşan ölçeği Ertufan (2000) 7’li Likert formda düzenlemiştir. Bu çalışmada Cronbach alfa katsayısı .74, test – tekrar test güvenilirliği ise .80 bulunmuştur. Sonraki bir çalışmada Akça ve Köse (2008) ölçeğin uyarlama çalışmasını tekrar yapmışlardır. Bu çalışmada ölçek Lonetto ve arkadaşlarının (1979) çalışmasındakine benzer şekilde “bilişsel ve duygusal”, “fiziksel değişimler”, “zamanın geçmesi”, “hastalık ve ağrı” olmak üzere dört boyut göstermiştir. Ölçeğin üç haftalık test – tekrar test yöntemiyle güvenilirlik katsayısı .79, iç tutarlılık katsayısı ise KR-20 formülüyle .75 bulunmuştur.

2.3.4.1.3. Revize Edilmiş Ölüm Kaygısı Ölçeği

Nehrke (1973) Templer ve Boyar’ın ölçeklerini birleştirerek ve kendisi de bir madde ekleyerek, tez çalışmasında kullanmak amacıyla derleme olan yeni bir ölçek

oluşturmuştur. Nehrke-Templer-Boyar ölçeği olarak adlandırılan bu yeni ölçek doğru-yanlış şeklinde cevaplanan 34 maddeden oluşmaktadır (Thorson, 1977). Ölçek, Thorson ve Perkins (1977) ve Thorson ve Powell (1984) tarafından revize edilerek doğru-yanlış şeklinde cevaplanan 25 maddeli bir yapıya kavuşmuştur. Revize Edilmiş Ölüm Kaygısı Ölçeği olarak adlandırılan bu ölçeğin “ölüme ilişkin belirsizlik”, “acı çekme”, “ölüm süreci” ile “çürüme ve bozulma” boyutlarını içeren dört faktörlü bir yapı ortaya koyduğu ve iç tutarlığının .80 olduğu belirlenmiştir (Thorson & Powell, 1984). Başka bir çalışmada, ölçeğin farklı yaş gruplarında farklı faktör yapıları ortaya koyduğu belirtilmiştir (Thorson & Powell, 1988). Ölçek, Thorson ve Powell (1989) tarafından duyarlılığını geliştirmek amacıyla 5’li Likert formatta yeniden düzenlenmiş ve nihayet ölçek bugün kullanılan şeklini almıştır. Ölçeğin bu son şeklinin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısının .83 olduğu belirtilmiştir (Thorson & Powell, 1990). Literatürde Revize Edilmiş Ölüm Kaygısı Ölçeği ya da Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği olarak adlandırılan ölçek Türkçe literatürde daha çok Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği adıyla kullanılmaktadır.

Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması ilk olarak Karaca ve Yıldız (2001) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği testi yarılama yöntemi ile .73, Cronbach alfa katsayısı ise .84 olarak bulunmuştur. Bir ay süreli test – tekrar test yöntemi ile de güvenilirliği .90 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada “fiziksel ve ruhsal fonksiyonları kaybetme”, “öte alemlerle ilgili kaygılar”, “çürüme ve bozulma” ve “ölüm süreci ve ızdırap çekme” olarak adlandırılan dört boyut belirlenmiştir. Daha sonra Tanhan (2010) tarafından ölçeğin uyarlama çalışması tekrarlanarak bazı maddeler yeniden ele alınmıştır. Bu çalışmada iç tutarlık katsayısı Cronbach alfa .91 olarak bulunmuştur. Çalışmada özdeğeri 1’den büyük olan ve “mahrum kalma ve aciz olma”, “ölüm

sonrasının belirsizliği”, “çürüme ve bozulma” ve “ölüm süreci ve ızdırap çekme” olarak adlandırılan dört faktör belirlenmiştir. Faktörlere ait Cronbach alfa katsayıları ise sırasıyla .87, .85, .83 ve .44 olarak bulunmuştur.

Başka bir çalışmada ölçek, Ak ve Conk (2009) tarafından 12-18 yaş grubundaki ergenler için uyarlanmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .91, iki haftalık test - tekrar test yöntemiyle güvenilirliği ise .98 bulunmuştur. Yapılan faktör analizinde ölçeğin “bilinmezlik ve ölümden sonraki yaşam”, “bedensel bütünlüğün bozulması”, “ölüm süreci ve acı çekme” ve “kontrol kaybı” faktörlerini içeren dört bileşenli bir yapı gösterdiği bulunmuştur (Ak & Conk, 2009).

2.3.4.1.4. Corriveau-Kelly Ölüm Kaygısı Ölçeği

Kelly ve Corriveau (1985) “daha güvenilir” ve “daha duyarlı” bir ölçek geliştirmek amacıyla Corriveau-Kelly Ölüm Kaygısı Ölçeğini geliştirmişlerdir. Madde yazımı sürecinde Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği maddeleri gözden geçirilmiş ve ayrıca yazarların ölüm kaygısı yaşayan danışanlarına ilişkin yaşadıkları klinik deneyimlerden yararlanılarak yeni maddeler oluşturulmuştur. Sonuç olarak, 48 maddeli ve 7’li Likert formatında ölçüm yapan yeni bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçeğin iki haftalık test –tekrar test yöntemiyle güvenilirliği .95 bulunmuştur. İç tutarlılık katsayısı Cronbach alfa ise .95 bulunmuştur. Yazarlar diğer araştırmalarda ölçeğin faktör analizi çalışmasının yapılmasını önermişlerdir.

2.3.4.1.5. Ölüm Kaygısı Envanteri

Tomas-Sabado ve Gomez-Benito (2005) tarafından geliştirilen Ölüm Kaygısı Envanteri İspanyolca konuşan bireyler için geliştirilmiştir. Ölçek 20 maddeden oluşmakta ve doğru-yanlış formatında ya da 6’lı Likert formatında uygulanabilmektedir. Bir dizi çalışmada ölçeğin bu iki formatı da farklı örneklerde denenmiştir. Ölçeğin

Cronbach alfa katsayısı .90, dört hafta süreli test – tekrar test yöntemi ile güvenilirliği ise .94 bulunmuştur. Ölçeğin Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği ile korelasyonu .79 olarak bulunmuştur. Yapılan faktör analizi çalışmasında, “dışsal ölüm kaygısı”, “ölümün anlamı ve kabulü”, “ölüme ilişkin düşünceler” “ölümden sonraki yaşam” ve “hayatın kısalığı” adları verilen beş faktörlü bir yapı belirlenmiştir.

Sonraki bir çalışmada, Tomas-Sabao, Gomez-Benito ve Limonero (2005) ölçekteki üç maddenin sorunlu olduğunu görerek ölçekte bir revizyona gitmişler. Böylece başlangıçta 20 madde olarak geliştirilen ölçek 17 maddeye düşürülmüştür. Revize edilmiş bu ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .92 bulunmuştur. Yapılan faktör analizi çalışmasında ölçeğin, “ölümün kabulü”, “dışsal ölüm kaygısı”, “ölümün kaçınılmazlığı” ve “ölüme ilişkin düşünceler” adlı dört faktörü içerdiği belirlenmiştir.

2.3.4.1.6. Genişletilmiş Ölüm Kaygısı Ölçeği

Genişletilmiş Ölüm Kaygısı Ölçeği, Templer ve arkadaşları (2006) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek Templer Ölüm Kaygısı Ölçeğine 36 yeni madde eklenmesiyle oluşturulmuştur. Ölçeğin Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği ile korelasyonu .81 bulunmuştur. KR-20 formülüyle iç tutarlılığı .92 bulunmuştur. Yapılan faktör analizi çalışmasında ölçeğin özdeğeri birden büyük 10 faktörlü bir yapı gösterdiği görülmüştür. Bu faktörler “dışsal kaynaklı ölümler”, “ölümü düşünme”, “dayanılmaz acı”, “ameliyat korkusu”, “ölümü hayal etme”, “ölümün yakınlığı”, “ölümün varlığı”, “ölüm kaygısının inkarı”, “ölüme ilişkin rüyalar” ve “ölüm düşüncesi” olarak adlandırılmışlardır.

2.3.4.1.7. Arap Ölüm Kaygısı Ölçeği

Abdel-Khalek (2004) tarafından geliştirilen Arap Ölüm Kaygısı Ölçeği Mısır, Kuveyt ve Suriye örneklemi üzerinde çalışılarak geliştirilmiştir. Ölçek 20 maddeden oluşmakta ve 5’li Likert formatta hazırlanmıştır. Üç Arap ülkesinden alınan üç ayrı

örnekleme ölçeğinin iç tutarlılık alfa katsayısı .88 ile .93 arasında değişmektedir. Mısır örnekleminde 1 haftalık test – tekrar test yönetimi ile güvenilirliği .90 bulunmuştur. Üç ayrı örneklem grubundan alınan verilerin Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği ile korelasyonu .60 ile .74 arasında değişmektedir. Yapılan faktör analizinde ölçeğin 4 boyutlu olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin alt boyutları şöyledir: “ölü ve mezar korkusu”, “ölüm sonrası işlemler korkusu”, “ölümcül hastalıklardan korkmak” ve “ölüm düşüncesi ile meşgul olma”.

2.3.4.1.8. Çok Boyutlu Ölüm Kaygısı Ölçeği

Nelson ve Nelson (1975) tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Ölüm Kaygısı Ölçeği ölüm kaygısını “ölümden kaçınma”, “ölümün inkarı”, “ölüm korkusu” ve “ölümle ilgili konulara isteksizlik” boyutlarından oluşan 4 boyutta ölçmektedir. Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, yazarlar tarafından 1978 yılında tekrar ele alınarak güvenilirlik çalışmaları yeniden yapılmıştır.

2.3.4.1.9. Üç Faktör Ölüm Kaygısı Ölçeği

Ölçek Nelson (1978) tarafından Çok Boyutlu Ölüm Kaygısı Ölçeğinin yeniden ele alınmasıyla oluşturulmuştur. Ölçek 15 madde ve üç boyuttan oluşmaktadır. Cevaplayıcılar 5’li Likert tipi bir ölçek üzerinde cevaplarını belirtmektedirler. Ölçeğin içerdiği boyutlar “ölümden kaçınma”, “ölüme karşı çözülme” ve “ölüm korkusu” olarak adlandırılmışlardır. Üç faktöre ait alfa katsayıları .71 ile .76 arasında değişmektedir.

2.3.4.1.10. Collet-Lester Ölüm Korkusu Ölçeği

Collet-Lester Ölüm Korkusu Ölçeği 1969 yılında ölüm korkusunun (death) ölüm anı korkusundan (dying) farklı olduğunu ileri süren araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir (Collet & Lester, 1969). İlk formu tek olan ölçek 1990 yılında 4 alt ölçek şeklinde yeniden düzenlenmiştir (Lester, 1990). Ölçek 32 maddeden oluşmaktadır ve

5'li Likert formatta geliştirilmiştir. Alt ölçeklere ait Cronbach alfa katsayıları .72 ile .91 arasında değişmektedir. İki gün arayla yapılan test – tekrar test yönemiyle alt ölçeklerin güvenirlik katsayılarının .79 ile .86 arasında olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin “kişinin kendi ölümü” adlı alt ölçeğinin Türkiye uyarlaması çalışması Ertufan (2000) tarafından yapılmıştır. Tüm alt ölçeklerin Türkiye uyarlaması çalışması ise Zeyrek ve Lester (2008) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin alt ölçekleri şöyledir: “Kendi ölümün”, “başkalarının ölümü”, “kendi ölüm anın” ve “başkalarının ölüm anı”. Zeyrek ve Lester (2008) ölçeğin Türkçe uyarlama çalışmasında alt ölçeklere ait Cronbach alfa değerlerini .71 ile .77 arasında bulmuşlardır. Alt ölçeklerin Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği ile arasında korelasyonu ise .39 ile .62 arasında bulunmuştur.

2.3.4.1.11. Tehdit İndeksi

Tehdit indeksi (The threat index) Kelly'nin (1955) Kişisel Yapılar kuramına dayalı olarak geliştirilen ve bireyin ölüme yönelik yönelimlerini belirlemeyi amaçlayan bir tekniktir (Neimeyer, 1994). Kelly'nin Kişisel Yapılar kuramına göre bireyler olayları ve olguları yorumlamak için kişisel yapılarını kullanır. Bu kişisel yapılar çift kutuplu yapılardır (Burger, 2006). Örneğin, insanları tanımlarken cana yakın- soğuk, zeki-aptal, hoşgörülü-hoşgörüsüz gibi çift kutuplu yapılar kullanırız. Olay ve olguları tanımlamakta kullanılan bu kişisel yapılar her bireyde farklıdır, hiyerarşik bir düzene sahiptirler ve bireylerin yapı sistemleri çekirdek yapılar (core constructs) tarafından yönlendirilir. Ölüm – Kendilik bu çekirdek yapılardan biridir (Shackelford, 2002-2003).

Krieger, Epting ve Leitner (1974) tarafından geliştirilen Tehdit İndeksi Kelly'nin (1955) dağarcık ızgara tekniğini temel almıştır. İlk hali yarı yapılandırılmış görüşme şeklinde tasarlanan bu yöntem iki aşamada gerçekleştirilmektedir. İlk aşamada bireye çeşitli ifadelerin yer aldığı (örn: lösemi olduğunuzu öğrendiniz ve birkaç haftalık

ömrünüz kaldı. Üç çocuk okullarına vuran hortumda öldüler... gibi) üç kart verilir ve diğer ikisine benzemeyen bir kartı seçmesi istenir ve seçim yapıldıktan sonra gerekçesi sorulur (örn: Bu ikisi doğal şeyler ama bu daha yapay. gibi). Diğer kartlarla da süreç sürdürülür ve bireylerin verdiği iki uçlu cevaplar birer yapı olarak kaydedilir. İkinci aşamada bireye verdiği iki uçlu cevaplar okunarak bu ifadelerden hangisini kendileri yaşamları ve ölümleriyle daha yakın buldukları sorulur (örn: Kendi ölümünüz hangi ifadeye daha yakın geliyor. Doğal mı yapay mı? gibi). Nihai olarak bireylerin verdikleri cevaplar tek tek kaydedilerek ölüme ilişkin algı ve yönelimleri belirlenir. Tekniğin ilk formu uygulaması için eğitim gerektirmekte ve değerlendirmesi oldukça öznel ölçütlere dayanmaktadır (Neimeyer, 1994).

İlk formun sınırlılıklarını aşmak amacıyla Krieger, Epting ve Hayes (1979) tarafından Tehdit İndeksinin kendi kendine uygulanabilen ve yapılandırılmış bir formu geliştirilmiştir. Bu form Kendilik Unsuru ve Ölüm Unsuru adlarını taşıyan iki bölümden oluşmakta ve iki bölümde de iki uçlu çeşitli ifadeler yer almaktadır. Bireyler kendilerine ve ölümlerine yakın hissettikleri ifadeleri işaretleyerek ölüme ilişkin algı ve yönelimlerini ortaya koymaktadırlar. Bireylerin her iki bölümde de işaretledikleri ifadeler toplanarak değerlendirme yapılmaktadır (Shackelford, 2002-2003).

İndeksin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .88 bulunmuştur (Moore & Neimeyer, 1991) Yarıya bölme güvenilirliklerini ise Krieger ve arkadaşları (1979) .96, MacInness ve Neimeyer (1980) .92 olarak rapor etmişlerdir. Test – tekrar test güvenilirlikleri ise dört haftalık bir periyotta Krieger ve arkadaşları (1979) tarafından .90, Moore ve Neimeyer (1991) tarafından ise .64 olarak bildirilmiştir. Tehdit indeksinin Lester Ölüm Korkusu Ölçeği ve Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği arasındaki korelasyon sırasıyla .44 ve .23 bulunmuştur (Durlak & Kass, 1981). Korelasyonların düşük

çıkmasının sebebi diğer ölçeklerin ölüm kaygısı ya da ölüm korkusunu ölçerken tehdit indeksinin ölüme ilişkin anlayış ve yönelimlerini ölçmesi olarak değerlendirilmiştir (Shackelford, 2002-2003).

2.3.4.1.12. Ölüm Metaforları Ölçeği

Ölüme ilişkin algılamalardaki bireysel farklılıkların metaforlar yoluyla ölçülmesini amaçlayan ölçek Şimşek (2005) tarafından geliştirilmiştir. 9’u olumlu, 6’sı olumsuz toplam 15 maddeden oluşan ölçeğin olumlu ve olumsuz maddelerin bir araya gelmesinden oluşan iki faktörlü bir yapı ortaya koyduğu belirlenmiştir. Üç haftalık test – tekrar test yöntemi ile güvenilirliği .70, Cronbach alfa katsayısı .87, Kişisel Ölüm Korkusu Ölçeği ile arasındaki korelasyon ise .50 olarak belirtilmiştir. Yapılan doğrulayıcı faktör analiziyle faktör yapısının doğrulandığı rapor edilmiştir (Şimşek, 2005).

2.3.4.1.13. Kişisel Ölüm Korkusu Ölçeği

Kişisel Ölüm Korkusu Ölçeği, Florian ve Kravetz (1983) tarafından bireylerin kendi ölümlerine ilişkin korkuların “içe dönük”, “kişiler arası” ve “ben ötesi” boyutlarını ölçmek amacıyla Yahudi bir örneklem üzerinde geliştirilmiştir. Faktör analizi sonucu 6 bileşenli bir yapı ortaya koyduğu belirlenen ölçek 31 madde içermektedir. “Kendilik kaybı” ve “yok oluş” faktörlerinin ölüm korkusunun içe dönük boyutuyla ilişkili olduğu düşünülürken, “sosyal kimliğin kaybı” ve “aile ve arkadaşlara ilişkin endişeler” faktörlerinin kişiler arası boyutla ilgili olduğu değerlendirilmiştir. “Metafizik endişeler” ve “cezalandırılma” faktörleri ise ölüm korkusunun ben ötesi boyutuyla ilişkilendirilmiştir. Mikulincer, Florian ve Tolmacz (1990) alt ölçeklerin iç tutarlık katsayılarının .73 ile .90 arasında değiştiğini belirtmişlerdir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Aslıtürk (2001) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı .94 bulunurken faktör yapısı incelenmemiştir.

2.3.4.2. Bilinçdışı Ölüm Kaygısı

Ölüm kaygısının bilinçdışı halini ölçmek amacıyla tematik algı testi (Richardson & ark., 1983), örtük çağrışım testi (Bassett & Dabbs, 2003), rüya analizi (Handal & Rychlak, 1971) ve galvanik deri refleksi teknikleri (Schultz, 1977; Alexander & Alderstein, 1958) kullanılmaktadır. Bu teknikleri kullanan araştırmacılar ölüm kaygısının çoğunlukla bastırıldığını ve bilinçdışı düzeyde var olduğunu savunmaktadırlar (Lehto & Stein, 2009; Yalom, 2001).

Handal & Rychlak (1971) rüyalarda ölümle ilgili imgelerin artışı ile ölüme ilişkin kaygıların artışı arasında önemli bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Alexander ve Alderstein (1958) tarafından yapılan çalışmada 5-16 yaş grubundaki bireylere içinde ölümle ilgili kelimelerinde olduğu bir kelime listesi verilmiştir. 5-8 ve 13-16 yaş grubundaki bireylerin ölümlü ilgili kelimelere verdikleri tepkiler anlamlı bulunurken, 9-12 yaş grubundaki bireylerin galvanik deri tepkilerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Araştırmacılar bu durumu o yaş grubundakilerin durağan bir ego durumunda bulunmaları ve günlük yaşam olaylarıyla diğer yaş gruplarına oranla çok daha fazla ilgileniyor olmalarıyla açıklamıştır. Tematik Algı Testi kullanılarak yapılan bir çalışmada ise 21-34 yaş grubundaki bireylerde dindarlık oranının yüksekliği ile ölüme ilişkin endişelerin düşüklüğü arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Richardson & ark., 1983). Bassett ve Dabbs (2003) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ise Revize Edilmiş Ölüm Kaygısı Ölçeği ile Örtük Çağrışım Testi birlikte kullanılmış ve cenaze hizmetleri öğrencilerinde hem açık ölüm kaygıları hem de örtük ölüm kaygıları diğer üniversite öğrencilerinden düşük bulunmuştur. Bu çalışmada açık ölüm kaygısı

ölçümlerinde ölüm kaygısı deneyimlerinin daha az rapor ediliyor olabileceği değerlendirilmiştir.

2.3.5. Ölüm Kaygısının Etkileri

Ölüm kaygısının etkileri temel olarak uyuma yönelik etkiler ve uyumu bozucu etkiler olarak sınıflandırılabilir. Aşağıda ölüm kaygısının bu etkileri incelenmiştir.

2.3.5.1. Ölüm Kaygısının Uyuma Yönelik Etkileri

Ölüm bireyler için evrensel ve normal bir durum olmakla birlikte rahatsız edici ve kaygı uyandırıcı bir deneyimdir (Kübler-Ross, 1997). Buna rağmen ölüm çoğu varoluşçu düşünür için hayata anlam katan bir olgudur ve varolmanın temel unsurlarından biridir, birey ölümün farkındalığı ile varolmaya başlar (Yalom, 2001). Heidegger (2004) ölümün insanı daha üst bir varoluş seviyesine taşıdığını öne sürmektedir. Langs (1997) ise ölüm kaygısının yaşamı tehdit eden unsurlara karşı bireyi koruyucu bir işlevinin olduğunu belirtmektedir. Yapılan birçok çalışmada ölüm farkındalığı ile ölüm kaygısı seviyesinin arttığı, bunun bir sonucu olarak bireysel savunmalarla birlikte kültürel inançların da kuvvetlendiği bulunmuştur (Pyszczynski, Greenberg, Solomon, Arndt, & Schimel, 2004). Dehşet Yönetimi kuramı bireylerin ölüm kaygısı ile baş etmek için iki temel savunma mekanizması geliştirdiğini ortaya koyar. Bunlardan ilki özsaygıyı kuvvetlendirmek ikincisi ise kültüre katılmaktır. Bu kuram bireylerin kültürü yaratarak ona katıldığını, böylece yaşamın anlam ve devamının sağlanmaya çalışıldığını ileri sürer (Singh & ark., 2005; Pyszczynski & ark., 2004).

Ayrıca, özellikle Batı toplumlarında bireylerin bir şeylerle uğraşması ya da bir şeye sahip olma istekleri, ölüm kaygısı ile başa çıkmanın bir şekli olarak düşünülmüştür (Arndt, Solomon, Kasser, & Sheldon, 2004; Kasser & Sheldon, 2000; Rindfleisch & Burrough, 2004; Urien & Kilbourne, 2008). Bireylerin tüketicilik

davranışlarının ve bir şeylerde başarılı olma arzularının, onlara bir anlam sağlıyor olabileceği değerlendirilmiştir (Rindfleisch & Burroughs, 2004). Başka bir çalışmada ise ölüm kaygısı yüksek bireylerde sağlıklı yaşamaya ilişkin davranışların ölüm kaygısı düşük bireylere göre daha fazla olduğu belirtilmiştir (Bozo, Tunca, & Şimşek, 2009).

Diğer çalışmalar ise ölüm farkındalığının romantik ilişkilerde sorumluluk duygusunu kuvvetlendirdiğini ortaya koymuştur ve romantik ilişkinin varlığının ölüm kaygısına karşı bir tampon görevi gördüğü belirtilmektedir (Mikulincer, Florian, & Hirschberger, 2003; Mikulincer & Florian, 2000; Florian, Mikulincer, & Hirschberger, 2002). Ölüm kaygısı deneyiminin diğer uyuma yönelik sonuçları yeni öğrenmeler ve gelişme, kabul, hayatın anlamını bulma çabası ve otantik varoluşu gerçekleştirmeye çalışmak olarak sıralanabilir (Firestone, 1993).

2.3.5.2. Ölüm Kaygısının Uyumu Bozucu Etkileri

Aşırı derecede ölüm kaygısı insan davranışını olumsuz etkilerken (Köknel, 1985); ölüm kaygısının hiç duyulmaması ise hayatı anlamsız hale getirecek, insanı otantik olmayan bir yaşama sürükleyecektir (Yalom, 2001). Çoğu varoluşçu düşünürü göre birçok patolojinin temelinde ölüm kaygısı yatmaktadır (Yalom, 2001).

Normal ve evrensel olmasına karşın ölüm kaygısı bazı ruhsal hastalıklarla birlikte görülür. Ölüm kaygısı, yaşlılara karşı negatif tutumlar ve yaşlanma kaygısıyla ilişkili bulunmuştur (Depaola, Neimeyer, Lupfer, & Fiedler, 1992). Ölüm kaygısı, omurilik yaralanması olan bireylerde posttravmatik stres tepkilerini yordayıcı olarak bulunmuştur (Martz, 2004). Bir çalışmada ölüm kaygısı yüksek kadınların ruh sağlıklarına ilişkin kaygılarının da yüksek olduğu bulunmuştur (White & Handal, 1990-1991). Ayrıca ölüm kaygısı yeme bozuklukları ve kendine zarar verme davranışlarıyla ilişkili bulunmuştur (Farber, Jackson, Tabin, & Bachar, 2007; Jackson, Davidson,

Russell, & Vandereycken, 1990). Yalom (2008) panik atak nöbetlerinin altında ölüm kaygısının yattığını ifade etmektedir.

Klinik anksiyete bozukluğu gösteren bireylerin, klinik olmayan, şizofren ve bağımlı gruplarla karşılaştırıldığı bir çalışmada ise klinik anksiyete bozukluğu olan erkek ve kadınlarda ölüm kaygısı ciddi anlamda yüksek bulunmuştur (Abdel-Khalek, 2005). Ayrıca, fiziksel bedenin ölümünün bir hatırlatıcısı olarak ölüm kaygısının, bedene çelişki içerisinde olma ve kişisel ilişkilerde güvensizlik gibi davranışlara öncülük edebileceği değerlendirilmiştir (Bassett, 2007; Goldenberg & ark., 2006). Bunların dışında bazı araştırmalarda ölüm kaygısı ile sağlık kaygısı arasında bir ilişkinin olduğu bulunmuştur (Kellner, Abbott, Winslow, & Pathak, 1987). Bu araştırma bulgularına rağmen ölüm kaygısının varolan psikiyatrik sorunların bir sonucu olarak arttığını ya da psikiyatrik sorunların habercisi olduğunu söylemek mümkün değildir. Bunun için daha birçok araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Lehto & Stein, 2009).

2.3.6. Ölüm Kaygısının Tedavisi

Varoluşçu kuram açısından bakıldığında ölüm kaygısı sıklıkla terapinin konusudur. Ancak, terapide ölüm kaygısının ortadan kaldırılması amaçlanmaz. Bireyler ölüm kaygısı ile doğru bir şekilde yüzleşmedikleri zaman patolojik davranışlar oluşur (Yalom, 2001). Dolayısıyla, varoluşçu terapinin amacı danışanı ölüm kaygısı ile yüzleştirerek otantik bir yaşam sürmesini sağlamaktır (Geçtan, 1989; Yalom, 2001).

Psikanalitik ve Davranışçı kuram açısından bakıldığında da ölüm kaygısı terapinin konusu olmaktadır. Bu kuramlarda ölüm kaygısı çoğunlukla tedbir gerektiren davranışlardan kaçınma, bir yakının kaybı ya da ölüm tehlikesi atlatma gibi travmalar, anksiyete bozuklukları ve depresyon gibi konularla birlikte ele alınmaktadır (Langs, 1997). Psikanalitik kuram, ölüm kaygısını iğdiş edilme korkusundan kaynaklanan bir

durum olarak görerek Oidipus karmaşası içinde değerlendirmekte ve terapide de bilinçaltı materyalle çalışılmaktadır (Langs, 1997; Mijolla-Mellor, 2005). Bilişsel-Davranışçı kuramda ölüm kaygısının temelinde işlevsel olmayan yanlış inanış ve düşünceler yatmaktadır. Terapide maruz bırakma tekniği ile işlevsel olmayan düşünceler ortaya çıkarılmakta, bilişsel yeniden yapılandırma tekniği ile bu düşünceler daha işlevsel olanlarla değiştirilmektedir (Furer & Walker, 2008).

2.3.7. Ölüm Kaygısını Açıklayan Bazı Kuramlar

Pek çok psikoloji kuramı ölüm kaygısı ile ilgilenmiştir. Ancak burada sadece ölüm kaygısı ile diğerlerine oranla daha fazla ilgilenen Varoluşçu kuram ile Dehşet Yönetim kuramına değinilmiştir. Ayrıca, günümüzde davranışsal patolojilerin açıklanmasında sıklıkla kullanılan Bilişsel-Davranışçı kuram ile Psikanalitik kurama da değinilmiştir.

2.3.7.1. Varoluşçu Kuram

Bireyin sahip olduğu tüm potansiyeli kullanabilmesi, kendini olduğu gibi kabul etmesi, kendisi ve çevresiyle açık bir iletişim kurabilmesi anlamlarına gelen otantiklik varoluşçulukta önemli bir yere sahiptir (Altıntaş & Gültekin, 2005; Dökmen, 2006). Ancak, birey otantik olmaktan kaçınır ve bu durumda kaygının oluşmasına sebep olur (Göka, 1999). Yalom (2001) bireyler otantik olmaktan kaçınmaya sevk eden dört temel etkenden bahseder. Bunlar ölüm, özgürlük, anlamsızlık ve yalnızlıktır. Klasik psikanalizde kaygıyı oluşturan dürtülerken, varoluşçulukta işte bu endişelerin fark edilmesi kaygının oluşmasına yol açar (Yalom, 2001).

Kaygıyı daha çok teolojik bağlamda ele alan Kierkegaard (2009) kaygının insanı Tanrıya yaklaştırdığını söylerken; Heidegger (2004) ise kaygının, insanı bir üst varoluş

seviyesine taşıdığını öne sürer. Bunun gibi birçok varoluşçuda da kaygı olumlu karşılanır (Corey, 2000).

Yalom, birçok davranışın temelinde aslında bireyin sonluluğu ile ilişkili olan dört temel endişenin yattığını söyler (Göka, 1999) ve ölüm kaygısının ilk ve temel kaygı olduğunu belirtir (Yalom, 2001). Varoluşçu kurama göre ölümlülüğün farkındalığı ölüm kaygısını kaçınılmaz kılar, ölümlüyle yüzleşmek ise otantik bir yaşamın temel şartıdır (Yalom, 2001).

Başka bir varoluşçu, Otto Rank ise bireyin anne karnından ayrılmasını bir kaygı kaynağı olarak görmüştür. Dış dünya ana rahmine göre çok daha fazla tehditlerle doludur. Dolayısıyla, rahimden ayrılmanın sonucu yaşama korkusudur. Yaşama korkusundan kurtulmanın yolu ana rahmine geri dönmektir ki bu durum da ölüm korkusu olarak adlandırılmıştır (Geçtan, 1989).

2.3.7.2. Dehşet Yönetimi Kuramı (Terror Management Theory)

Dehşet Yönetim kuramı (TMT), bir kültürel antropolog olan Becker'in (1962, 1973, 1975) görüşlerine dayalı olarak geliştirilmiştir. Becker'e göre, ölümün inkarı ve ölümsüzlük arayışı insan davranışının temel motivasyonudur (Scimecca, 1979). Kültürel sistemler, sistemle bütünleşen bireylere sembolik bir ölümsüzlük sunar (Tomer, 1994). Böylece kültüre katılan birey, sisteme uymayan bireylere karşı olumsuz tepkiler geliştirirken, kendini sistemin önemli bir parçası olarak görür ve bu da onun öz-saygısını yükseltir (Scimecca, 1979).

Bir dizi çalışmanın sonucu olarak ortaya atılan kuram ölümle ilgili kaygıları en temel kaygı kaynağı olarak görür (Greenberg, Pyszczynski, & Solomon, 1986; Greenberg & ark., 1990; Rosenblatt, Greenberg, Solomon, Pyszczynski, & Lyon, 1989; Solomon, Greenberg, & Pyszczynski, 1991). Ölüm düşünceleriyle derhal başetmek

isteyen bireyler ölümü inkar ederken, diğerleri kültürel bir dünya görüşü oluşturur (Greenberg, Arndt, Simon, Pyszczynski, & Solomon, 2000). Bireyler ölüm karşısında yaşadıkları dehşeti hafifletmek için iki temel mekanizma kullanırlar. Bunlar öz-saygıyı yükseltmek ve kültüre katılmadır (Taubman-Ben-Ari, Findler, & Mikulincer, 2002). Ayrıca, Mikulincer ve Florian (2000) ile Florian ve arkadaşları (2002) kişilerarası yakın ilişkilerin ölüm düşüncesine karşı bir tampon görevi görebileceğini belirtmektedirler.

2.3.7.3. Bilişsel-Davranışçı Kuram

Bilişsel psikolojiye göre kaygının oluşumunda, bireylerin tehdit edici uyarınlara karşılaşması ve işlevsel olmayan düşünceler etkilidir (Leahy, 2010). Ölüm kaygısı da ölümle ilgili uyarınlara karşılaşan bireyin işlevsel olmayan düşüncelerinin bir sonucudur (Furer & Walker, 2008).

Bilişsel-Davranışçı kuram bağlamında yapılan araştırmalarda ölüm kaygısı sağlık kaygısıyla yakın ilişkili bulunmuştur (Kellner & ark.,1987; Noyes, Stuart, Longley, Langbehn, & Happel, 2002). Hatta sağlık kaygısının temel nedeninin ölüm kaygısı olduğu düşünülmektedir (Furer & Walker, 2008). Benzer şekilde, bir tanı kriteri olmamakla birlikte Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) tarafından yayınlanan ‘Mental bozuklukların tanısall ve sayımsal el kitabında (DSM-IV-TR) hipokandriyazis olgularında ölümle ilgili korkuların yaygın olduğu belirtilmektedir (APA, 2000). Bilişsel-Davranışçı kuramda ölüm kaygısı ile başetmek için işlevsel olmayan düşüncelerin işlevsel olanlarda değiştirilmesi amaçlanır (Furer & Walker, 2008; Leahy, 2010).

2.3.7.4. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuramın kurucusu Freud’un görüşleri incelendiğinde ölüm kaygısı ile ilgili genel bir görüş ortaya koymadığı görülür. Hatta, ölüm kaygısı Psikanalitik

kuramda yeterince çalışılmamış, ihmal edilmiş bir konudur. Ölüm kavramı Psikanalitik kuramda daha çok ölüm içgüdü kavramı içinde değerlendirilir (Langs, 2002). Freud'a göre tüm organik canlılar inorganik yapılardan meydana gelirler ve yine inorganik yapıya dönme çabasındadırlar (Dellion, 2005). Ölüm içgüdü ölümü amaçlarken, bunun karşısında yer alan yaşam içgüdü ise bireylerin açlık, cinsellik gibi ihtiyaçlarını karşılayarak hayatta kalmalarını sağlar. Bu iki temel içgüdü bireylerin yaşamına yön verir (Geçtan, 1989).

Freud'a göre bilinçdışında bireylerin kendi ölümlerine ilişkin bir kaygı olması mümkün değildir çünkü bilinçdışı ölümsüz olduğuna inanmaktadır. Dolayısıyla, bilinçdışında bireylerin kendi ölümleri ile ilgili korkulardan kaynaklanan bir kaygı olması söz konusu olamaz. Ölümle ilgili kaygılar insanların hayatlarının merkezi bir noktasında yer alırlar ve bu kaygılar ölümün kendisiyle ilgili değil, iğdiş edilme korkusuyla ilgilidir (Mijolla-Mellor, 2005).

Diğer bir Psikanalitik kuramcı olan Jung'a (1997) göre ölüm korkusunun altında yaşam korkusu yatar. Çünkü bireyler yaşadıkça ölüme daha çok yaklaşırlar (Jung, 1997).

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli ve örneklem grubu ile ilgili bilgiler verilmektedir. Ayrıca verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma bir ölçek geliştirme çalışmasıdır. Araştırmayla Türk üniversite öğrencilerinin bilinçli ölüm kaygısı düzeylerini ölçebilecek bir ölçeğin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

3.2.1. Evren

Araştırmanın genel evrenini Türk üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma evrenin ise Gaziosmanpaşa Üniversitesinin öğrencileridir.

3.2.2. Örneklem

Araştırmanın örneklem grubu, Gaziosmanpaşa Üniversitesinin öğrencileri arasından kolayda örnekleme yöntemiyle seçilerek oluşturulmuştur. İki aşamada gerçekleştirilen çalışma için iki ayrı örneklem grubu oluşturulmuştur. Ayrıca, geliştirilen ölçeğin test – tekrar test güvenilirliğini incelemek için ayrı bir örneklem grubu daha seçilmiştir.

Ölçek geliştirme çalışmalarında örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde Tinsley ve Tinsley (1987) madde sayısının örneklem büyüklüğüne oranının 1:5 ile 1:10 arasında olabileceğini belirtmekle birlikte en az $n=300$ önermektedir. Nunnally ve Bernstein (1994) bu oranın en az 1:10 olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu çalışmada madde sayısının örneklem büyüklüğüne oranı 1:10 olarak belirlenmiştir.

Birinci aşamada üretilen 87 maddelik deneme formunun uygulanması amacıyla öncelikle 1225 üniversite öğrencisinden oluşan bir örneklem grubu belirlenmiştir. Uygulama yapıldıktan sonra 282 öğrencinin uygulama sonuçları, ölçek formlarının hatalı doldurulması ve kontrol maddesinin yanlış işaretlenmesi sebebiyle araştırmaya dahil edilmemiştir. Böylece 335 erkek (% 35.52), 608 kadından (% 64.48) oluşan 943 kişilik bir örneklem grubuyla birinci aşama gerçekleştirilmiştir.

Birinci aşama çalışması ön uygulama niteliğinde olduğu için katılımcılardan cinsiyet değişkeninin dışında sosyo-demografik değişkenlerle ilgili bilgi toplanmamıştır. Değerlendirmeye alınmayan 282 öğrencinin 178'i (% 63.12) kadın, 100'ü (%35.46) ise erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Bu katılımcılardan 4'ü (% 1.42) ise cinsiyetini beyan etmemişlerdir. Değerlendirmeye alınmayan katılımcıların cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark göstermedikleri bulunmuştur.

Araştırmanın ikinci aşamasında 36 maddelik ikinci aşama deneme formunun uygulanması amacıyla 549 üniversite öğrencisinden oluşan bir örneklem grubu seçilmiştir. Uygulama yapıldıktan sonra 103 öğrencinin uygulama sonuçları, ölçek formlarının hatalı doldurulması ve kontrol maddesinin yanlış işaretlenmesi sebebiyle araştırmaya dahil edilmemiş ve nihayet 172 erkek (% 42.36), 234 kadından (%57.64) oluşan 406 öğrencilik bir örneklem grubuyla ikinci aşama gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında uygulama yapılan katılımcıların yaş aralığı 18 ile 40 arasında değişmektedir ($\bar{x} = 21.8$, $ss: 2.98$) Katılımcıların 135'i (% 33.25) birinci sınıf, 113'ü (%27.83) ikinci sınıf, 23'ü (%5.67) üçüncü sınıf, 28'i (%6.9) dördüncü sınıf ve 107'si (%26.35) mezun formasyon öğrencilerinden oluşmaktadır. Katılımcıların 16'sı (% 3.94) evli, 387'si (%95.32) bekar olduklarını beyan etmişlerdir. Ayrıca üç (% .74) katılımcı ise medeni durumları için 'diğer' seçeneğini

işaretlemişlerdir. Katılımcılardan 10'u (% 2.46) son beş yıl içinde birinci dereceden bir yakınlarını kaybettiklerini ifade ederken, 396'sı (%97.54) yakınlarını kaybetmediklerini belirtmişlerdir. Son olarak, ikinci aşama katılımcılarının öğrenim gördükleri bölümlere göre dağılımları Tablo 3.1'de verilmiştir.

Tablo 3.1

İkinci Aşama Katılımcılarının Bölümlere Göre Dağılımları

Bölüm	<i>n</i>	Yüzde
Psikolojik Danışma ve Rehberlik	207	50.98
Kimya	3	.74
Fizik	5	1.23
Türk Dili ve Edebiyatı	41	10.1
Biyoloji	8	1.97
Müzik Bilimleri	2	.49
Hemşirelik	4	.98
İktisat	1	.25
Sınıf Öğretmenliği	36	8.87
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	32	7.88
Fen Bilgisi Öğretmenliği	25	6.16
Tarih	19	4.68
Matematik	23	5.67
Toplam	406	100.0

Tablo 3.1 incelendiğinde araştırmanın ikinci aşamasına katılan katılımcıların yarısından fazlasının psikolojik danışma ve rehberlik bölümü öğrencisi oldukları görülmektedir. En az katılımcı ise % .25 ($n=1$) ile iktisat bölümündedir.

Son olarak ölçeğin test – tekrar test yöntemi ile güvenilirliğini belirlemek amacıyla 186 öğrenciden oluşan bir örneklem grubu seçilmiştir. 15 kişinin uygulama sonuçlarının araştırmaya dahil edilmesi ölçek formunun hatalı doldurulması sebebiyle

uygun görülmemiş; 58 erkek (% 33.92), 113 kadından (% 66.08) oluşan 171 kişilik bir örneklem grubu ile test – tekrar test güvenilirlik çalışması yapılmıştır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Örneklem grubunun demografik özelliklerini belirlemek amacıyla açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan, sekiz maddelik Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Kişisel Bilgi Formu Ek-1’de sunulmuştur.

3.3.2. Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği

Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeğinin geliştirilme süreci ile geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin veriler bu çalışmanın “İlgili Literatür” bölümünde “Revize Edilmiş Ölüm Kaygısı Ölçeği” başlığı altında verildiğinden burada verilmemiştir. Aşağıda sadece ölçeğin puanlanmasına ilişkin veriler bulunmaktadır.

Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği 5’li Likert formatta hazırlanan 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten 0 ile 100 arasında puan alınmakta ve yüksek puanlar ölüm kaygısının yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçekte bulunan 4, 10, 11, 13, 17, 21, 23 ve 25 nolu maddeler tersine puanlanmaktadır (Karaca & Yıldız, 2001; Tanhan, 2010). Ölçek ülkemizde yapılan birçok çalışmada kullanılmıştır (Ak, 2009; Erdoğan, 2008; Erdoğan & Özkan, 2007; Karaca & Yıldız, 2001; Tanhan, 2010, Tanhan & Arı, 2006). Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği Ek-2’de sunulmuştur.

3.3.3. Beck Depresyon Envanteri

Beck Depresyon Envanteri, bireydeki depresif belirtilerin düzeyini, şiddet ve değişimini ölçmek amacıyla Beck (1961) tarafından geliştirilmiş bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Envanter depresif bireylerde sık rastlanan 21 belirti kategorisini içermektedir. Maddeleri 0 ile 3 arasında puanlanan ölçekte alınabilecek en

yüksek puan 63'dür. Miller ve Seligman (1973) üç ay ara ile test – tekrar test yöntemiyle yaptıkları güvenirlik analizinde envanterin güvenirlik katsayısını .74 olarak bulmuşlardır. Envanterin geçerliğini araştırmak için yapılan bir çalışmada Hamilton Depresyon Ölçeği puanları ile arasındaki korelasyonun .75 olduğu belirlenmiştir (Schwab, Bialow, Clemmons, Martin, & Holzer, 1967).

Envanterin Türkçe uyarlama çalışması ilke olarak Beck Depresyon ölçeği adıyla Tegin (1980) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin testi yarılama yöntemi ile güvenirliği herhangi bir tanısı olmayan bireylerde .78, depresyon tanısı almış bireylerde ise .61 olarak bulunmuştur. İki haftalık periyotta test – tekrar test yöntemi ile güvenirliği ise .65 olarak bulunmuştur (Savaşır & Hisli-Şahin, 1997). Envanter daha sonra Hisli (1988) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Envanterin testi yarılama yöntemi ile güvenirliği .74 bulunmuştur (Hisli, 1989). Envanterin MMPI-D skalası ile korelasyonu psikiyatrik bir örnekleme .63, üniversite öğrencilerinden oluşan örnekleme ise .50 bulunmuştur (Hisli, 1988). Ölçek birçok çalışmada kullanılmış ve güvenirliği ile geçerliği tekrar tekrar kanıtlanmıştır (Bilgin, 1990; Brown, Schulberg, & Madonia, 1995; Lightfoot & Oliver, 1985; Weeks & Heimberg, 2005; Williams, Barlow, Agras, & Miss, 1972; Zengin, 1999). Bu çalışmada Hisli (1988) tarafından uyarlanan Beck Depresyon Envanteri kullanılmış ve Ek-3'de sunulmuştur.

3.3.4. Beck Umutsuzluk Ölçeği

Beck, Weissman, Lester ve Trexler (1974) tarafından geliştirilen Beck Umutsuzluk Ölçeği, bireylerin geleceğe yönelik olumsuz beklentilerini ölçen, kendini değerlendirme türü bir ölçektir. 20 maddeden oluşan ölçeğin her bir maddesine evet-hayır şeklinde cevap verilmektedir. Ölçek maddeleri 0-1 puan arasında puanlanıp, ölçekten alınabilecek en yüksek puan 20'dir. Ölçeğin 1, 3, 5, 6, 8, 10, 13, 15 ve 19

numaralı maddelerinde hayır seçeneği 1 puan alırken; 2, 4, 7, 9, 11, 12, 14, 16, 17, 18 ve 20 numaralı maddelerinde ise evet seçeneğine 1 puan verilmektedir (Beck & ark., 1974).

Ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .93 olarak bulunmuştur (Beck & ark., 1974). Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışmaları Seber (1991) ve Durak (1993) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe formunun Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .86, dört hafta süreli test – tekrar test güvenilirliği ise .74 bulunmuştur (Seber, Dilbaz, Kaptanoğlu, & Tekin, 1993). Beck umutsuzluk Ölçeği Ek-4’de sunulmuştur.

3.3.5. Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri

Spielberger’in (1966) iki faktörlü kuramına dayanan Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri, bireylerdeki durumluk ve sürekli kaygı seviyelerini ayrı ayrı belirlemek amacıyla Spielberger ve arkadaşları (1970) tarafından geliştirilmiştir. Kendini değerlendirmeye yönelik hazırlanan ölçek, 20’si durumluk kaygıyı, 20’si sürekli kaygıyı ölçen iki form halinde toplam 40 madde içermektedir. Durumluk kaygı formu “hiç”, “biraz”, “çok” ve “tamamıyla” seçeneklerini içerir. Ölçek maddeleri 1 ile 4 arasında puanlanırken ve 1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19, 20 numaralı maddeler tersine puanlanır (Spielberger & ark., 1970) . Sürekli kaygı formu ise ‘hiçbir zaman’, ‘bazen’, ‘çoğu zaman’ ve ‘hemen her zaman’ seçeneklerini içerir. Ölçek maddeleri 1 ile 4 arasında puanlanırken 21, 26, 27, 30, 33, 36 ve 39 numaralı maddeler tersine puanlanır (Spielberger & ark., 1970). Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .89; sürekli kaygı envanteri için test - tekrar test güvenilirlik değerleri 1 saat, 20 gün ve 104 günlük ölçüm periyotlarında erkeklerde sırasıyla .84, .86. ve .73; kadınlarda ise sırasıyla .76, .76 ve .77 bulunmuştur (Spielberger & ark., 1970). Durumluk kaygı envanterinin test – tekrar

test güvenilirlik değerlerinin durumluk kaygının değişken doğası gereği sabit olmadığı görülmüştür (Spielberger & ark., 1970).

Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanterlerinin Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları erkeklerde sırasıyla .86 ve .89; kadınlarda her iki kaygı envanteri için .92 bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması Öner (1977) tarafından yapılmıştır ve Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı Sürekli Kaygı Envanteri için .72 ve Durumluk Kaygı Envanteri için ise .85 bulunmuştur. Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri Ek-5'de verilmiştir.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma verilerinin toplanması amacıyla oluşturulan örneklem gruplarında gönüllülük ilkesi göz önünde bulundurulmuştur. Ölçek uygulamaların tamamı araştırmacı tarafından 30-50 kişilik gruplar halinde yapılmıştır. Her uygulamadan önce uygulama gruplarına çalışmanın amacı açıklanmış ve tamamen gönüllü olanlar çalışmaya dahil edilmiştir. Katılımcılara ölçeği doldurmaya başladıktan sonra isterlerse yarım bırakabilecekleri belirtilmiştir. Ayrıca, uygulama sonrası isteyenlerin psikolojik destek alabilecekleri belirtilmiş ve katılımcılara araştırmacının iletişim bilgileri verilmiştir. Tüm uygulamalar boyunca sadece dört katılımcı çalışmaya katılmayı reddetmiş, psikolojik destek almak amacıyla ise hiçbir katılımcı başvurmamıştır. Ayrıca, katılımcıların ölçekleri içten bir şekilde cevaplama durumlarını belirleyebilmek amacıyla çalışmanın birinci ve ikinci aşamalarında kullanılan deneme formlarında birer madde ölçeğin değişik yerlerinde iki kere yazılmıştır. Uygulama sonucunda aynı maddeye farklı cevaplar veren uygulayıcılar tutarsız kabul edilmiş ve bu ölçek formları araştırma dışında tutulmuştur.

3.5. ÖLÇME ARACI GELİŞTİRME SÜRECİ

3.5.1. Madde Yazımı Süreci ve Birinci Aşama Deneme Formunun Oluşturulması

Ölçek için madde yazımı aşamasında tümevarımcı ve tümdengelimci yaklaşımlar birlikte kullanılmıştır (Hinkin, 1995). İlk olarak, üniversite öğrencilerinden oluşan bir gruba ($n=15$) ölümle ilgili açık uçlu soruların yer aldığı bir form uygulanarak onların ölümle ilgili düşünceleri edinilmiştir. Ayrıca, ölüm kaygısı ile ilgili literatür ve daha önce geliştirilmiş ölüm kaygısı ölçme araçları incelenmiştir. Hem üniversite öğrencileriyle yapılan ilk çalışma hem de literatür ve daha önce geliştirilmiş ölçme araçları dikkate alınarak 187 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan maddeler araştırmacı tarafından ölçülmek istenilen niteliği kapsama derecesi ve anlaşılabilirlik bakımlarından ön değerlendirmeye tabi tutulmuş, bazı maddeler çıkarılmış ve benzer maddelerin de birleştirilmesiyle madde sayısı 139'a düşürülmüştür.

İlk aşamada oluşturulan 139 madde ile ilgili 4 ayrı gruba konu odaklı grup tartışması yapılmıştır. Gruplar üniversite öğrencilerinin katılımıyla birinci grup 22 (14 kız, 8 erkek), ikinci grup 16 (4 kız, 12 erkek), üçüncü grup 17 (6 kız, 10 erkek) ve dördüncü grup 13 (6 kız, 7 erkek) kişiden oluşturulmuştur. Grup tartışmalarına katılan öğrenciler tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak seçilmiştir. Grup tartışmalarında öncelikle öğrencilere ölümden ne anladıklarını sorulmuş ve ölümle ilgili bizi korkutan ve kaygılandıran durumlar ve olgular çerçevesinde bir tartışma yürütülmüştür. Daha sonra öğrencilere 139 maddelik form dağıtılmış ve maddelerle ilgili fikirleri sorulmuştur. Öğrenciler hiçbir madde için genel bir itirazda bulunmamışlardır. Bunun yanı sıra öğrencilerin gerek ölümle ilgili fikirlerinin alındığı grup tartışmalarının ilk aşaması gerekse de yazılan maddelerle ilgili fikirlerinin alındığı ikinci aşaması incelenerek 14 yeni madde daha yazılmıştır. Böylece madde sayısı 153'e ulaşmıştır. Bu

maddeler psikolojik danışma alanında çalışan akademisyenler ($n=6$), ölüm kaygısı konusunda uzman akademisyenler ($n=3$), psikiyatristler ($n=8$), psikologlar ($n=2$) ve terminal dönemdeki hastalarla çalışan nöroloji hemşireleri ($n=3$) tarafından ölüm kaygısını ölçme dereceleri bakımından ‘ölçüyor’, ‘ölçmüyor’ ve ‘fikrim yok’ şeklinde değerlendirilmiştir. Uzmanların maddeler hakkındaki detaylı görüşleri de alınarak 24 maddede düzeltme yapılmıştır. Değerlendirme neticesinde en az 11 uzman tarafından ‘ölçüyor’ şeklinde değerlendirilen 87 madde seçilmiştir. Bu maddelerin Türkçe uzmanı akademisyenler ($n=2$) tarafından yazım ve anlaşılabilirlik bakımlarından incelenmesi sonucu 8 maddede düzeltme yapılmıştır. Böylece 87 maddelik ‘birinci aşama deneme formu’ oluşturulmuştur. Madde yazımı sürecinde grup tartışmalarının yapılması ve uzman görüşüne başvurulmasının bu formun yüzeysel geçerliğine kanıt oluşturabileceği değerlendirilmektedir. Birinci Aşama Deneme Formu Ek-6’de verilmiştir.

Birinci aşama deneme formu “Hiçbir Zaman”, “Nadiren”, “Ara Sıra”, “Sık Sık” ve “Her Zaman” derecelerini içeren 5’li Likert formatta hazırlanmıştır. Formda bulunan tüm maddeler için “Hiçbir Zaman” seçeneği için 0 puan, “Nadiren” seçeneği için 1 puan, “Ara sıra” seçeneği için 2 puan, “Sık Sık” seçeneği için 3 puan ve “Her Zaman” seçeneği için 4 puan verilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, yüksek ölüm kaygısına işaret etmektedir.

3.5.2. Birinci ve İkinci Aşama Uygulamaları ve Verilerin Analizi

Katılımcılardan toplanan verilerin değerlendirilmesinde Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) for Windows 15.0 programı ile the Equations (EQS) 6.1 programı kullanılmıştır. Birinci aşamada 87 maddelik Birinci Aşama Deneme Formu 943 katılımcıya uygulanmıştır. Uygulama sonucunda maddelerin, madde-toplam korelasyonları ve frekans dağılımları incelenerek yeterli görülmeyen 51 madde formdan

çıkarılmıştır. Geriye kalan 36 madde ile İkinci Aşama Deneme Formu oluşturulmuştur. İkinci Aşama Deneme Formu Ek-7’de sunulmuştur.

İkinci aşama deneme formu 406 katılımcıya uygulanmıştır. Bu aşamada katılımcılara ‘ikinci aşama deneme formu’nun yanı sıra Beck Depresyon Envanteri, Beck Umutsuzluk Ölçeği, Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği ve Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri de uygulanmıştır. Verilerin analizinde öncelikle kayıp veri analizi ile tek, iki ve çok değişkenli veri inceleme işlemleri yapılmıştır. Bu analizlerde uygun görülmeyen bazı maddeler ile veri setleri çalışmadan çıkarılmıştır. Ölüm Kaygısı Ölçeğinin yapı geçerliğini ortaya koymak için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizinden önce örneklem büyüklüğünün yeterliğini test etmek amacıyla KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve verilerin faktör çıkarmaya uygunluğunu belirlemek için de Bartlett Küresellik Testi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizinde faktörlerin belirlenmesinde özdeğerlerin 1’den büyük olma kuralı ile yamaç-birikinti grafiği kullanılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucu ortaya konan faktörlerin doğruluğunu test etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ayrıca yine maddelerin ayırt ediciliklerini belirleyerek yapı geçerliğini ortaya koymak amacıyla % 27’lik alt-üst grup ortalamaları karşılaştırılmıştır.

Ölüm Kaygısı Ölçeğinin ölçüt geçerliği Beck Depresyon Envanteri, Beck Umutsuzluk Ölçeği, Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği ve Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri sonuçlarıyla değerlendirilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık anlamındaki güvenilirliği için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin test – tekrar test güvenilirliği ise iki haftalık bir periyotta yapılan iki uygulamayla ortaya konulmuştur. Ölüm Kaygısı Ölçeği’nin final formu Ek-8’de verilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. BİRİNCİ AŞAMA UYGULAMA

Çalışmanın ilk aşamasında oluşturulan deneme formu üniversite öğrencilerinden oluşan 943 (335 erkek ve 608 kadın) kişilik bir örneklem üzerinde uygulanmıştır. Uygulama sonucunda her bir maddeye ilişkin ortalamalar ve madde-toplam korelasyonları incelenmiştir.

Bir maddenin toplam test puanı ile korelasyonunun düşük olması, o maddenin ölçülmek istenen değişkeni ölçmede yetersiz kaldığı anlamına gelmektedir (Tezbaşaran, 2008). Bu nedenle, geçerliği ve güvenilirliği yüksek bir ölçme aracı geliştirilirken madde-toplam korelasyonu düşük olan maddelerin ölçekten çıkarılması önerilmektedir (Büyüköztürk, 2007; Karasar, 1995; Tezbaşaran, 2008). Hangi ölçüt üzerindeki madde-toplam korelasyonunun güvenilirlik için yeterli olacağı konusunda kesin bir görüş olmamakla birlikte, Karasar (1995) madde-toplam korelasyonu .50'nin altında kalan maddelerin ölçekten çıkarılmasını önerirken, Büyüköztürk (2007) ise .30'un altında kalan maddelerin çıkarılmasını önermiştir. Uygulanan 87 maddeye ilişkin ortalama, standart sapma ve madde-toplam korelasyonu değerleri Tablo 4.1'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1

Birinci Aşama Uygulamasına İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Madde-Toplam Korelasyonu Değerleri

Madde No	\bar{x}	ss	Madde-toplam Korelasyonu	Madde No	\bar{x}	ss	Madde-toplam Korelasyonu
Madde 1	1.94	1.22	0.59	Madde 45	2.55	1.43	0.65
Madde 2	1.58	1.36	0.56	Madde 46	3.27	1.06	0.60
Madde 3	2.12	1.20	0.51	Madde 47	1.53	1.47	0.63
Madde 4	1.84	1.32	0.54	Madde 48	1.83	1.38	0.59
Madde 5	2.34	1.44	0.49	Madde 49	2.28	1.33	0.68
Madde 6	1.19	1.43	0.55	Madde 50	2.22	1.42	0.59
Madde 7	1.48	1.28	0.46	Madde 51	3.11	1.13	0.60
Madde 8	1.68	1.32	0.59	Madde 52	1.90	1.33	0.79
Madde 9	2.27	1.37	0.56	Madde 53	2.40	1.39	0.51
Madde 10	2.04	1.37	0.65	Madde 54	1.98	1.54	0.56
Madde 11	2.83	1.43	0.44	Madde 55	1.81	1.41	0.74
Madde 12	2.07	1.47	0.61	Madde 56	2.61	1.32	0.68
Madde 13	1.70	1.47	0.64	Madde 57	2.09	1.39	0.72
Madde 14	2.32	1.39	0.65	Madde 58	2.06	1.40	0.65
Madde 15	1.82	1.47	0.67	Madde 59	3.13	1.11	0.54
Madde 16	1.34	1.36	0.52	Madde 60	1.72	1.36	0.63
Madde 17	2.24	1.44	0.54	Madde 61	2.90	1.29	0.58
Madde 18	1.20	1.18	0.48	Madde 62	2.08	1.38	0.74
Madde 19	1.49	1.27	0.66	Madde 63	2.55	1.37	0.64
Madde 20	1.78	1.30	0.59	Madde 64	2.81	1.24	0.54
Madde 21	1.67	1.20	0.60	Madde 65	1.91	1.47	0.65
Madde 22	1.88	1.45	0.60	Madde 66	1.29	1.38	0.49
Madde 23	1.31	1.38	0.63	Madde 67	1.57	1.36	0.59
Madde 24	1.69	1.32	0.66	Madde 68	2.67	1.39	0.58
Madde 25	1.09	1.18	0.57	Madde 69	2.10	1.48	0.74
Madde 26	1.77	1.38	0.64	Madde 70	2.25	1.49	0.69
Madde 27	2.57	1.35	0.47	Madde 71	1.50	1.28	0.65
Madde 28	2.00	1.44	0.66	Madde 72	1.72	1.28	0.66
Madde 29	1.80	1.40	0.65	Madde 73	3.28	1.04	0.52
Madde 30	1.16	1.17	0.54	Madde 74	1.6	1.21	0.66
Madde 31	2.28	1.44	0.64	Madde 75	2.42	1.36	0.52
Madde 32	1.31	1.29	0.58	Madde 76	1.82	1.29	0.57
Madde 33	1.99	1.44	0.62	Madde 77	2.32	1.41	0.76
Madde 34	2.95	1.26	0.51	Madde 78	2.36	1.39	0.69
Madde 35	2.07	1.34	0.74	Madde 79	2.48	1.52	0.51
Madde 36	1.88	1.33	0.58	Madde 80	2.34	1.42	0.39
Madde 37	2.60	1.30	0.62	Madde 81	.73	1.32	0.29
Madde 38	2.71	1.31	0.56	Madde 82	1.17	1.40	0.57
Madde 39	1.73	1.33	0.63	Madde 83	1.44	1.23	0.67
Madde 40	2.95	1.23	0.60	Madde 84	1.92	1.42	0.71
Madde 41	1.68	1.36	0.72	Madde 85	2.22	1.36	0.63
Madde 42	3.28	1.05	0.59	Madde 86	2.32	1.26	0.59
Madde 43	1.50	1.44	0.63	Madde 87	1.70	1.56	0.60
Madde 44	2.52	1.41	0.51				

 $n = 943$

Tablo 4.1 incelendiğinde madde toplam korelasyonlarının .29 ile .79 arasında değiştiği görülmektedir. İkinci aşamaya alınacak maddelerin belirlenmesi amacıyla literatürde de önerildiği şekliyle madde toplam korelasyonu .50'nin altında kalan maddelerin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda 5, 7, 11, 18, 27, 66 ve 80 numaralı maddeler ölçekten çıkarılmıştır.

Geriye kalan maddeler içerisinde de birbirlerine benzer olan bazı maddeler bulunduğu görülmektedir. Örneğin 1. madde ile (öleceğimi düşünmek beni kaygılandırır) 81. maddenin (kendi ölümümle ilgili düşünceler beni kaygılandırır) madde toplam korelasyonları yeterlidir ve her iki madde de hemen hemen aynı niteliği ölçmektedir. Bu gibi benzer maddelerden korelasyonu daha yüksek maddenin ölçekte bırakılmasına, korelasyonu düşük maddenin ise ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda, 77. maddeyle benzerlik gösteren 1 ve 63 numaralı maddeler, 32. maddeyle benzerlik gösteren 2 ve 25 numaralı maddeler, 33. maddeyle benzerlik gösteren 9, 17 ve 22 numaralı maddeler, 62. maddeyle benzerlik gösteren 10 numaralı madde, 45. maddeyle benzerlik gösteren 12, 31, 40 ve 61 numaralı maddeler, 69. maddeyle benzerlik gösteren 15 numaralı madde, 26. maddeyle benzerlik gösteren 16 numaralı madde, 41. maddeyle benzerlik gösteren 19 numaralı madde, 71. maddeyle benzerlik gösteren 21 ve 67 numaralı maddeler, 20. maddeyle benzerlik gösteren 30 ve 36 numaralı maddeler, 78. Maddeyle benzerlik gösteren 34, 37, 44, 49, 50, 54 ve 56 numaralı maddeler, 28. maddeyle benzerlik gösteren 38 numaralı madde, , 72. maddeyle benzerlik gösteren 39 numaralı madde, 51. maddeyle benzerlik gösteren 42, 46, 59, 64 ve 73 numaralı maddeler, 29. maddeyle benzerlik gösteren 43, 47, 65 ve 82 numaralı maddeler, 14. maddeyle benzerlik gösteren 48, 53, 58 ve 60 numaralı maddeler, 83. maddeyle benzerlik gösteren 74 numaralı madde ve son olarak 57.

maddeyle benzerlik gösteren 79 numaralı madde ölçekten çıkarılmıştır. Böylece 3, 4, 6, 8, 13, 14, 20, 23, 24, 26, 28, 29, 32, 33, 35, 41, 45, 51, 52, 55, 57, 62, 68, 69, 70, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 83, 84, 85, 86 ve 87 numaralı maddeler ölçekte kalmıştır.

4.2. İKİNCİ AŞAMA UYGULAMA

4.2.1. Ön Veri İnceleme

Ölçek formları incelenerek eksik sayfaları olan ve/veya kullanılamaz durumda olan ölçekler belirlenmiş ve araştırma dışında tutulmuştur. Ayrıca, frekans analizi yapılarak değişkenlerin minimum ve maksimum değerlerine bakılmış ve yanlış girilmiş veri olmadığı görülmüştür.

4.2.2. Kayıp Veri Analizi

Veri seti incelenerek ölüm kaygısı ölçeği maddelerindeki kayıp veriler analiz edilmiştir. Ölçek maddelerinde bulunan kayıp veriler sayıları ve madde numaraları Tablo 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2

Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddelerindeki Kayıp Veri Sayıları

Madde No	Kayıp Veri	Madde No	Kayıp Veri
Madde 1	17	Madde 19	17
Madde 2	18	Madde 20	16
Madde 3	18	Madde 21	18
Madde 4	17	Madde 22	15
Madde 5	17	Madde 23	18
Madde 6	17	Madde 24	17
Madde 7	18	Madde 25	17
Madde 8	17	Madde 26	18
Madde 9	17	Madde 27	18
Madde 10	17	Madde 28	17
Madde 11	18	Madde 29	19
Madde 12	16	Madde 30	19
Madde 13	16	Madde 31	18
Madde 14	15	Madde 32	17
Madde 15	19	Madde 33	19
Madde 16	19	Madde 34	17
Madde 17	17	Madde 35	19
Madde 18	18	Madde 36	18

$n = 406$

Kayıp veriler incelendiğinde verilerin yansız (random) olarak dağıldığı görülmüştür. Ayrıca, kayıp verilerin toplam veriye oranının %5'in altında olduğu görülmüştür. Bu sebepten kayıp veriler madde bazında aynı veri setinde birlikte uygulanan Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeğindeki benzer madde puanlarıyla tamamlanmıştır. Örneğin, madde 31'de (Ölürken canımın yanacağı fikri beni kaygılandırır) bulunan 18 kayıp veri Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği madde 1 (Acı çekerek ölmekten korkuyorum) ile tamamlanmıştır. Benzer maddelerin olmadığı durumlarda ise kayıp veriler normal dağılım gösteren maddelerde grup ortalamasına, normal dağılım göstermeyen maddelerde ise medyan değerlerine bakılarak tamamlanmıştır (Tabachnick & Fidell, 2007).

4.2.3. Tek Değişkenli Veri İncelemesi

4.2.3.1. Sapkın Veri Analizi

Sapkın verileri belirlemek amacıyla ÖKÖ'nün her bir maddesi için z puanları hesaplanmıştır. z puanı ± 3.3 ($p < .001$) aralığı dışında bulunan veriler sapkın veri olarak değerlendirilmiştir (Tabachnick & Fidell, 2007). Yapılan incelemede ölçeğin sadece 18. maddesinde z puanı $-3,48$ olan üç sapkın veri saptanmıştır. Bu nedenle 80, 128 ve 358 numaralı veriler veri setinden çıkarılmıştır.

4.2.3.2. Normallik

Bernstein (2000) çarpıklık katsayısı $> |3.3|$ ve basıklık katsayısı $> |7|$ olan durumlarda tek değişkenli normalliğin şüpheli olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, ÖKÖ maddeleri için basıklık ve çarpıklık değerleri araştırılmıştır. Tablo 4.3'de ÖKÖ maddelerinin ortalama ve standart sapma değerleri ile basıklık ve çarpıklık değerleri verilmiştir.

Tablo 4.3

Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddelerinin Ortalama, Standart Sapma, Basıklık ve Çarpıklık Değerleri

Madde No	\bar{x}	ss	Basıklık ¹	Çarpıklık ²	Madde No	\bar{x}	ss	Basıklık ¹	Çarpıklık ²
Madde 1	2.43	1.06	-2.34	-1.84	Madde 19	2.02	1.10	-2.57	0.37
Madde 2	2.12	1.14	-3.11	0.17	Madde 20	1.73	1.20	-3.38	1.81
Madde 3	1.42	1.29	-3.10	4.52	Madde 21	2.54	1.23	-3.46	-3.48
Madde 4	1.98	1.24	-3.90	1.02	Madde 22	2.07	1.24	-4.05	0.65
Madde 5	1.50	1.25	-3.67	3.28	Madde 23	1.98	1.20	-3.70	0.73
Madde 6	2.31	1.24	-3.66	-2.17	Madde 24	2.75	1.22	-1.90	-5.80
Madde 7	2.04	1.17	-3.26	0.72	Madde 25	1.95	1.30	-4.27	0.84
Madde 8	1.30	1.22	-1.93	5.61	Madde 26	2.42	1.35	-4.17	-3.24
Madde 9	1.85	1.17	-3.41	0.77	Madde 27	1.78	1.21	-3.07	2.99
Madde 10	1.78	1.19	-3.46	1.68	Madde 28	1.84	1.17	-3.40	1.74
Madde 11	1.90	1.35	-4.67	1.17	Madde 29	1.80	1.16	-3.56	0.89
Madde 12	1.82	1.23	-3.65	1.64	Madde 30	2.24	1.20	-3.61	-1.39
Madde 13	1.40	1.23	-2.51	4.79	Madde 31	2.28	1.20	-3.37	-1.61
Madde 14	1.80	1.32	-4.51	1.46	Madde 32	1.67	1.13	-2.40	2.98
Madde 15	1.95	1.14	-2.61	1.21	Madde 33	1.94	1.30	-4.50	1.01
Madde 16	1.75	1.16	-2.82	2.35	Madde 34	2.42	1.22	-3.95	-2.34
Madde 17	2.90	1.26	-1.13	-7.50	Madde 35	2.24	1.16	-3.60	-1.79
Madde 18	3.25	.93	0.18	-8.29	Madde 36	1.85	1.32	-4.65	1.00

¹Standar Hata=.24

²Standart Hata=.12

$n = 406$

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 3, 5, 8, 13, 17, 18, 21 ve 24 numaralı maddeler çarpıklık değerleri $|3.3|$ 'den büyük olduğu için tek değişkenli veri incelemesinde normal dağılım göstermemektedirler. Bu maddelerin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Ölçekten çıkarılan maddelere verilen cevaplara ilişkin frekans değerleri Tablo 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 4.10 ve 4.11'de verilmiştir.

Tablo 4.4

Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin Üçüncü Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans Değerleri

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Hiçbir zaman	125	31.02
Nadiren	102	25.31
Ara sıra	93	23.08
Sık sık	45	11.16
Her zaman	38	9.43
Toplam	403	100.0

Tablo 4.4 incelendiğinde “nadiren” ve “hiçbir zaman” seçeneklerine verilen cevap sayısının 227 olduğu görülmektedir. Bu iki seçeneğe verilen cevaplar toplam cevapların % 56.33’ünü oluşturmaktadır.

Tablo 4.5

Ölüm Kaygısı Ölçeği’nin Beşinci Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans Değerleri

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Hiçbir zaman	108	26.8
Nadiren	107	26.55
Ara sıra	93	23.08
Sık sık	64	15.88
Her zaman	31	7.69
Toplam	403	100.0

Tablo 4.5 incelendiğinde “nadiren” ve “hiçbir zaman” seçeneklerine verilen cevap sayısının 215 olduğu görülmektedir. Bu iki seçeneğe verilen cevaplar toplam cevapların % 53.35’ini oluşturmaktadır.

Tablo 4.6

Ölüm Kaygısı Ölçeği’nin Sekizince Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans Değerleri

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Hiçbir zaman	127	31.51
Nadiren	123	30.52
Ara sıra	82	20.35
Sık sık	43	10.67
Her zaman	28	6.95
Toplam	403	100.0

Tablo 4.6 incelendiğinde “nadiren” ve “hiçbir zaman” seçeneklerine verilen cevap sayısının 250 olduğu görülmektedir. Bu iki seçeneğe verilen cevaplar toplam cevapların % 62.03’ünü oluşturmaktadır.

Tablo 4.7

Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin On Üçüncü Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans

Değerleri

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Hiçbir zaman	113	28.04
Nadiren	123	30.52
Ara sıra	88	21.84
Sık sık	48	11.91
Her zaman	31	7.69
Toplam	403	100.0

Tablo 4.7 incelendiğinde “nadiren” ve “hiçbir zaman” seçeneklerine verilen cevap sayısının 236 olduğu görülmektedir. Bu iki seçeneğe verilen cevaplar toplam cevapların % 58.56’sını oluşturmaktadır.

Tablo 4.8

Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin On Yedinci Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans

Değerleri

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Hiçbir zaman	26	6.45
Nadiren	37	9.18
Ara sıra	67	16.63
Sık sık	90	22.33
Her zaman	183	45.41
Toplam	403	100.0

Tablo 4.8 incelendiğinde “sık sık” ve “her zaman” seçeneklerine verilen cevap sayısının 273 olduğu görülmektedir. Bu iki seçeneğe verilen cevaplar toplam cevapların % 67.74’ünü oluşturmaktadır.

Tablo 4.9

Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin On Sekizinci Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans

Değerleri

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Hiçbir zaman	0	0
Nadiren	21	5.21
Ara sıra	57	14.14
Sık sık	116	28.79
Her zaman	209	51.86
Toplam	403	100.0

Tablo 4.9 incelendiğinde “sık sık” ve “her zaman” seçeneklerine verilen cevap sayısının 325 olduğu görülmektedir. Bu iki seçeneğe verilen cevaplar toplam cevapların % 80.65’ini oluşturmaktadır.

Tablo 4.10

Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin Yirmi Birinci Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans

Değerleri

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Hiçbir zaman	25	6.2
Nadiren	62	15.39
Ara sıra	95	23.57
Sık sık	107	26.55
Her zaman	114	28.29
Toplam	403	100.0

Tablo 4.10 incelendiğinde “sık sık” ve “her zaman” seçeneklerine verilen cevap sayısının 221 olduğu görülmektedir. Bu iki seçeneğe verilen cevaplar toplam cevapların % 54.84’ünü oluşturmaktadır.

Tablo 4.11

Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin Yirmi Dördüncü Maddesine Verilen Cevaplara Ait Frekans

Değerleri

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Hiçbir zaman	23	5.71
Nadiren	43	10.67
Ara sıra	82	20.35
Sık sık	112	27.79
Her zaman	143	35.48
Toplam	403	100.0

Tablo 4.11 incelendiğinde “sık sık” ve “her zaman” seçeneklerine verilen cevap sayısının 255 olduğu görülmektedir. Bu iki seçeneğe verilen cevaplar toplam cevapların % 63.27'sini oluşturmaktadır.

4.2.4. İki Değişkenli Veri İncelemesi

4.2.4.1. Doğrusallık

Doğrusallığın belirlenebilmesi için ÖKÖ maddeleri arası korelasyonları ve saçılım grafikleri incelenmiştir. .90 ve üstü korelasyon saptanmadığı ve saçılım grafiklerinde de doğrusallık problemi oluşturacak bir eğilim gözlenmediğinden doğrusallık açısından herhangi bir problemin olmadığı değerlendirilmiştir (Tabachnick & Fidell, 2007).

4.2.5. Çok Değişkenli Veri İnceleme

4.2.5.1. Çok Değişkenli Sapkın Veri Analizi

Çok değişkenli sapkın veri analizi Mahalanobis uzaklıklarına göre ($p < 0.001$) araştırılmıştır. Mahalanobis uzaklığı $\chi^2(36) = 67.99$ değerinin üzerinde olan değerler sapkın veri olarak değerlendirilmiştir. İnceleme sonucunda 15 adet sapkın veri saptanmıştır ve veri setinden çıkarılmıştır. Bu veriler şöyledir: veri 27 ($\chi^2(36) =$

69.13, $p < .001$), veri 180 ($x^2(36) = 69.54, p < .001$), veri 164 ($x^2(36) = 70.67, p < .001$), veri 381 ($x^2(36) = 71, p < .001$), veri 3 ($x^2(36) = 71.10, p < .001$), veri 226 ($x^2(36) = 72.30, p < .001$), veri 85 ($x^2(36) = 72.97, p < .001$), veri 26 ($x^2(36) = 74, p < .001$), veri 401 ($x^2(36) = 79.64, p < .001$), veri 196 ($x^2(36) = 82.10, p < .001$), veri 201 ($x^2(36) = 120.28, p < .001$), veri 293 ($x^2(36) = 120.96, p < .001$), veri 357 ($x^2(36) = 69.71, p < .001$), veri 326 ($x^2(36) = 70.78, p < .001$), veri 121 ($x^2(36) = 72.67, p < .001$).

Yukarıdaki veriler çıkarıldıktan sonra Mahalonobis uzaklıklarına göre sapkın veri analizi yeniden yapılmıştır ve sapkın veriye rastlanılmamıştır. Mahalonobis uzaklıkları 5.82 ile 67.12 arasında değişmektedir ve ortalaması 27.93'dür.

4.2.5.2. Tekillik ve Çoklu Bağlantı

Değişkenler arası yüksek ilişki ($r > .90$), bazı değişkenlerin gereksiz olabileceğinin bir göstergesi olan tekillik ve çoklu bağlantı sorununa yol açabilir ve bu durum bazı değişkenlerin veri setinden çıkarılmalarını gerektirebilir (Tabachnick & Fidell, 2007). ÖKÖ maddeleri arası iki değişkenli korelasyon katsayılarının .90'ı aşmaması ve çoklu korelasyon katsayısının orta düzey olması nedeniyle tekillik ve çoklu bağlantı problemi olmadığı değerlendirilmiştir ($R = .31$).

4.3. ÖLÜM KAYGISI ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİK ÇALIŞMASI

4.3.1. Yapı Geçerliği

4.3.1.1. Açımlayıcı Faktör Analizi

Geçerlik bir ölçme aracının ölçülmek istenen özelliğe uygun ölçüm yapması ve ölçülmek istenen özelliği tam olarak yansıtmasıdır. ÖKÖ'nün yapı geçerliğini araştırmak amacıyla öncelikle açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmasına karar verilmiştir. Verilerin faktör analizine uygunluğunu belirlemek amacıyla öncelikle

örneklem büyüklüğü incelenmiştir. Comrey ve Lee (1992) 50 kişilik örneklemin çok zayıf, 100 kişilik örneklemin zayıf, 200 kişilik örneklemin orta, 300 kişilik örneklemin iyi, 500 kişilik örneklemin çok iyi ve 1000 kişilik örneklemin ise mükemmel olduğunu belirtmiştir (Akt: Tabachnick & Fidell, 2007). Ayrıca, genel bir kural olarak faktör analizi için en az 300 kişilik bir örneklem bulunması yeterli görülmektedir (Tabachnick & Fidell, 2007). Örneklem büyüklüğü için önerilen bir başka kural ise değişken başına en az 10 katılımcının bulunması kuralıdır. Başka bir öneriye göre değişken başına en az 5 katılımcı olmalı ve en az 100 kişiye uygulama yapılmalıdır (Şencan, 2005). Bu açılardan bakıldığında veri setinden çıkarılanlardan sonra kalan 388 kişilik örneklem sayısının faktör analizi için yeterli olduğuna karar verilmiştir.

Örneklem büyüklüğü açısından faktör analizi için veri yapısının uygunluğunu test etmek için kullanılan bir başka ölçüt Kaiser- Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliği testidir. KMO testi gözlenen korelasyon katsayılarının büyüklükleri ile kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüklerini karşılaştırır. KMO değerinin yüksek olması ölçekteki her bir değişkenin diğer değişkenler tarafından mükemmel bir şekilde tahmin edilebileceğini gösterir. KMO değerinin .50'den düşük çıkması durumunda faktör analizi yapılamayacağı belirtilir (Şencan, 2005). KMO değeri .50-.60 arası 'kötü', .60-.70 arası 'zayıf', .70-.80 arası 'orta', .80-.90 arası 'iyi' ve .90 üzeri ise 'mükemmel' şeklinde yorumlanır (Şencan, 2005). Yapılan incelemede Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliği testi değeri yeterli bulunmuştur (KMO=.96).

Veri setinin faktör çıkarmaya uygun olup olmadığının belirlenebilmesi için Bartlett küresellik testi yapılır. Bartlett küresellik testi ki-kare istatistik değerini verir ve diğer ki-kare testlerinde olduğu gibi bu testte de anlamlılık değerine bakılır. Anlamlılık değeri .05'den küçük ise R korelasyon ve kovaryans matrisindeki verilerin birim

matrisinden farklı olduğu sonucuna varılır. Birim matrisinden farklı olması ise söz konusu korelasyon matrisinden faktör çıkarılabileceği anlamına gelir. Anlamlılık değeri .05'den büyük ise matriste paylaşılan varyans olmadığı şeklinde yorumlanır ve bu veri yapısı için faktör analizi yapılamaz (Şencan, 2005). Bartlett testi sonucuna göre veri seti faktör analizi yapmaya uygundur ($\chi^2_{(378)} = 8125.73, p < .0001$).

Örneklem büyüklüğünün yeterli olduğunun anlaşılması, KMO testi ile örneklem uygunluğunun ortaya konulması ve Bartlett küresellik testi ile veri setinin faktör çıkarmaya uygun olduğunun kanıtlanması ile veri seti ile faktör analizi yapılabileceği anlaşılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi, temel bileşenler analizi yöntemi ile yapılmıştır. Faktör analizi birbiriyle ilişkili çok sayıda değişkeni bir araya getirerek, az sayıda kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler keşfetmeyi ya da faktörler ile göstergeleri arasında tanımlanan ilişkileri açıklayan ölçme modellerini test etmek amacıyla kullanılan çok değişkenli bir istatistiktir (Tabachnick & Fidell, 2007). Jöreskog ve Sörbom'a (1993) göre açımlayıcı faktör analizi ölçümlerdeki varyans ve kovaryansın gizli kaynaklarını bulmak ve ortaya çıkarmak için kullanılır (Akt: Çokluk, Şekercioğlu, & Büyüköztürk, 2010). Temel bileşenler analizi ise veri setinden azami varyansı çıkarmaya olanak verir ve en sık kullanılan faktörleştirme tekniklerinden biridir (Tabachnick & Fidell, 2007).

Temel bileşenler analizi yapmak amacıyla paydaşlık oranı (h^2) değerleri incelenmiştir. Paydaşlık oranı bir değişkende çıkarılan faktörlerin topluca temsil edilme derecesini gösteren yüzde değeridir (Şencan, 2005). Bu orana bakılarak değişkenin çıkarılan faktörleri ne derece temsil ettiğine karar verilir. Paydaşlık oranının .50'nin üzerinde olması, bu değer altındaki değişkenlerin analizden çıkarılması önerilmektedir. Ancak, paydaşlık oranı .50'nin altında olmasına rağmen çıkarılan

faktörlerle anlamlı bir bağa sahip maddeler olabileceği gibi yüksek paydaşlık oranına sahip olmasına rağmen faktörlerle anlamlı ilişkisi bulunmayan maddeler de olabilir. Bu nedenle paydaşlık oranına göre madde çıkarırken dikkatli olmak gerektiği belirtilmektedir (Şencan, 2005). Ayrıca, bazı yazarlar .20'ye kadar paydaşlık oranının tolere edilebileceğini belirtmişlerdir (Şencan, 2005). Paydaşlık oranı değerleri Tablo 4.12'de verilmiştir.

Tablo 4.12

Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddelerinin Paydaşlık Oranı Değerleri

Madde No	Paydaşlık Oranı	Madde No	Paydaşlık Oranı
Madde 1	.34	Madde 22	.70
Madde 2	.60	Madde 23	.73
Madde 4	.73	Madde 25	.58
Madde 6	.62	Madde 26	.45
Madde 7	.56	Madde 27	.68
Madde 9	.64	Madde 28	.77
Madde 10	.54	Madde 29	.64
Madde 11	.69	Madde 30	.72
Madde 12	.50	Madde 31	.61
Madde 14	.76	Madde 32	.69
Madde 15	.65	Madde 33	.65
Madde 16	.67	Madde 34	.69
Madde 19	.73	Madde 35	.61
Madde 20	.62	Madde 36	.53

Yukarıdaki tablo incelendiğinde 1, 12 ve 26 numaralı maddelerin .50 ve altında bir paydaşlık oranına sahip olduğu görülmektedir. Bu maddelerin ölçekten çıkarılmasında bir sakınca görülmemiş ve bu maddeler ölçekten çıkarılmıştır.

Temel bileşenler analizinde faktör sayısının belirlenmesinde özdeğerlerin (eigenvalue) 1'den büyük olmasını öneren Kaiser kuralı benimsenmiştir. Kaiser kuralı 20 ile 50 maddeli ölçeklerde güvenilirdir ve madde sayısının daha az olduğu zamanlarda çok az faktör çıkmasına neden olur (Şencan, 2005). ÖKÖ maddeleri 20'den

fazla olduğu için bu kuralın benimsenmesinde bir sakınca görülmemiştir. Yapılan incelemede özdeğerleri 1'in üzerinde olan 3 faktör belirlenmiştir ve bu 3 faktör toplam varyansın % 65.6'sını açıklamaktadır. Bu faktörlere ait özdeğerler, varyans ve yığılımlı varyans değerleri Tablo 4.13'de, yamaç-birikinti grafiği ise Şekil 4.1'de verilmiştir.

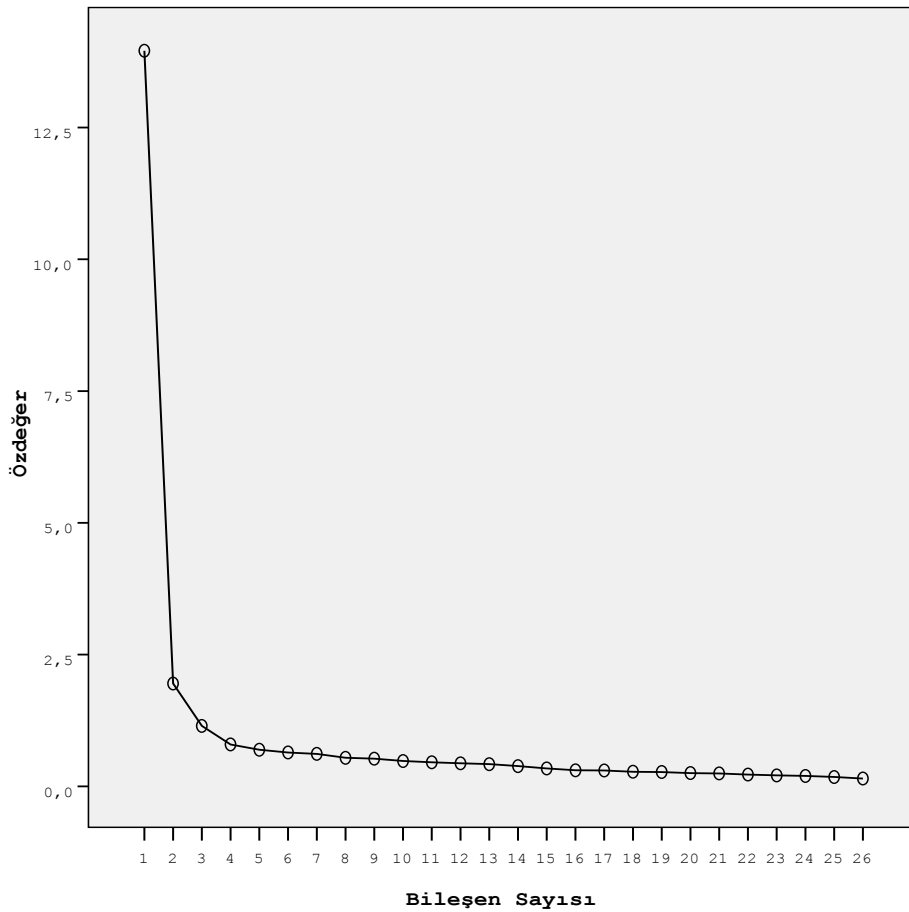
Tablo 4.13

Açımlayıcı Faktör Analizi Sonucu Oluşan Faktör Özdeğerleri, Varyans ve Yığılımlı Varyans Değerleri

Bileşen	Özdeğer	Varyans	Yığılımlı Varyans
1	13.957	53.681	53.681
2	1.951	7.505	61.186
3	1.147	4.413	65.598

Şekil 4.1

Açımlayıcı Faktör Analizi Sonucu Oluşan Yamaç-Birikinti Grafiği

Temel bileşenler analizi sonucunda maddelerin faktörlere dağılımını belirlemek amacıyla varimax döndürme yöntemi kullanılmıştır. Varimax yöntemi temel bileşenler analizinde en sık kullanılan döndürme yöntemidir ve faktörleri etiketlemede kolaylık sağlar (Çokluk & ark., 2010). Bu döndürmede faktör yükleri matrisi sütunlarındaki bazı yük değerleri 1'e yaklaştırılırken, geriye kalan çok sayıda değer 0'a yaklaştırılır (Çokluk & ark., 2010).

Literatürde her bir maddenin faktör yük değerinin en az .30 olması gerektiği yönünde öneriler vardır. Ancak bu büyüklüğün .40 olması gerektiğini belirten kuramcılar da vardır (Çokluk & ark., 2010; Şencan, 2005). Tabachnick ve Fidell (2007) ise her bir değişkenin yük değerlerinin .32 ve üzerinde olması gerektiğini belirtir. Comrey ve Lee (1992) her bir değişkene ait faktör yük değerlerinin .32 olması halinde (varyansın %10'unu açıklar) 'zayıf', .45 olması halinde (varyansın %20'sini açıklar) 'vasat', .55 olması halinde (varyansın %30'unu açıklar) 'iyi', .63 olması halinde (varyansın %40'ını açıklar) 'çok iyi', .71 olması halinde ise (varyansın %50'sini açıklar) 'mükemmel' olarak değerlendirilmesini önermişlerdir (Akt: Tabachnick & Fidell, 2007). Bu çalışmada değişkenlerin yük değerlerinin en az .45 olmasına karar verilmiştir. Tablo 4.14'de varimax döndürme sonucunda maddelerin faktörlere dağılımı verilmiştir. Yük değeri .45'in altında kalan değişkenler tabloda gösterilmemiştir.

Tablo 4.14

Açımlayıcı Faktör Analizi Varimax Döndürme Sonucunda Maddelerin Faktörlere

Dağılımı

Madde No	Bileşenler		
	1	2	3
Madde 2	.762		
Madde 4	.792		
Madde 6	.594		.466
Madde 7			.735
Madde 9		.734	
Madde 10	.564		
Madde 11	.761		
Madde 14	.820		
Madde 15	.586	.508	
Madde 16	.460	.660	
Madde 19	.568	.590	
Madde 20	.663		
Madde 22	.700		
Madde 23	.771		
Madde 25	.590	.452	
Madde 27		.741	
Madde 28		.832	
Madde 29		.767	
Madde 30	.525		.498
Madde 31			.589
Madde 32		.767	
Madde 33	.615		
Madde 34			.792
Madde 35		.729	
Madde 36	.516		

Yukarıdaki tablo incelendiğinde 6, 15, 16, 19, 25 ve 30 nolu maddelerin birden fazla faktöre yüklendiği görülmektedir. Literatürde, bu şekilde birden fazla faktörle ilişkili olan değişkenlere karışık değişken (complexity variable), binişik değişken ya da çapraz yükler (cross-loadings, split loadings) adları verilmektedir. Bir faktörde binişik

değişkenlerin olması o faktörün adlandırılmasını ve yorumlanmasını zorlaştıracaktır. Bu nedenle binişik değişkenlerin olması istenen bir durum değildir (Tabachnick & Fidell, 2007; Şencan, 2005; Büyüköztürk; 2007). Çokluk ve arkadaşları (2010) yük değerleri arasındaki farkı .1'den az olan binişik maddelerin çalışmadan çıkarılmasını önermektedir. Bu çalışmada faktörleri adlandırma ve yorumlamada daha fazla kolaylık sağlaması için yük değerleri arasındaki fark .2'den az olan maddelerin çalışmadan çıkarılmasına karar verilmiştir. Bu nedenle, yük değerleri arasındaki farkı .2'den az olan 6, 15, 19, 25 ve 30 numaralı maddeler çalışmadan çıkarılmıştır.

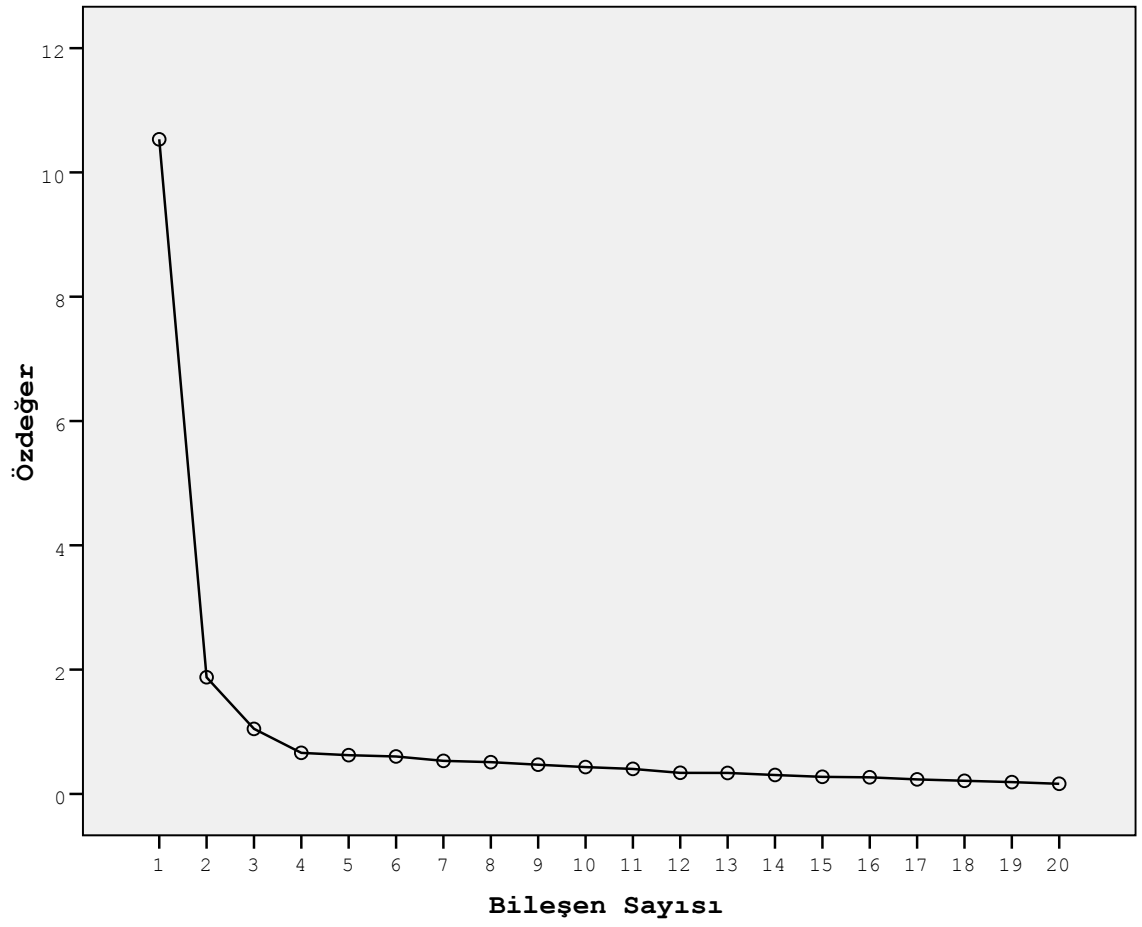
Çıkarılan maddelerin ardından Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliği testi ve Bartlett küresellik testleri tekrarlanmıştır ve yeterli bulunmuştur ($KMO=.95$; $\chi^2_{(190)} = 5562.31, p < .0001$). Daha sonra faktör analizi yeniden yapılmıştır. Son analizde faktör değeri 1'den büyük olan 3 faktör belirlenmiştir. Faktörlere ait özdeğer, varyans ve yığılımlı varyans değerleri Tablo 4.15'de, yamaç-birikinti grafiği Şekil 4.2'de ve varimax döndürme sonuçları ise Tablo 4.16'da verilmiştir.

Tablo 4.15

Ölüm Kaygısı Ölçeği Faktör Özdeğerleri, Varyans ve Yığılımlı Varyans Değerleri

Bileşen	Özdeğer	Varyans	Yığılımlı Varyans
1	10.533	52.663	52.663
2	1.877	9.384	62.046
3	1.046	5.230	67.277

Şekil 4.2

Yamaç-Birikinti Grafiği

Tablo 4.16

Varimax Döndürme Sonucunda Maddelerin Faktörlere Dağılımı

Madde No	Bileşenler		
	1	2	3
Madde 2	.778		
Madde 4	.808		
Madde 7			.713
Madde 9		.741	
Madde 10	.571		
Madde 11	.761		
Madde 14	.827		
Madde 16		.655	
Madde 20	.657		
Madde 22	.708		
Madde 23	.782		
Madde 27		.745	
Madde 28		.839	
Madde 29		.771	
Madde 31			.594
Madde 32		.769	
Madde 33	.613		
Madde 34			.817
Madde 35		.737	
Madde 36	.527		

Literatür incelendiğinde her bir faktör altında en az üç değişkenin bulunması gerektiği ve bu maddelerin aynı kavramsal anlama sahip olması gerektiği belirtilmektedir (Şencan, 2005). Yukarıdaki tablolar ile yamaç-birikinti grafiği incelendiğinde özdeğeri 1'den büyük 3 faktör olduğu, yamaç-birikinti grafiğinin 3 faktörlü yapıyı gösterdiği, bu faktörler altında en az 3 maddenin bulunduğu ve faktörler

altında toplanan maddelerin aynı kavramsal anlama sahip olduğu belirlenmiştir. Tespit edilen bu 3 faktörün toplam varyansın % 67.27'sini açıkladığı görülmektedir.

ÖKÖ'nün birinci faktörü 2, 4, 10, 11, 14, 20, 22, 23, 33 ve 36 numaralı maddelerden oluşmaktadır. Bu faktör toplam varyansın % 52,66'sını açıklamakta ve ölümün belirsizliğine ilişkin maddelerden oluşmaktadır. Ölümün belirsizliği faktörüne ait maddelerin faktör yükleri .53 ile .81 arasında değişmektedir.

ÖKÖ'nün ikinci faktörü 9, 16, 27, 28, 29, 32 ve 35 numaralı maddelerden oluşmaktadır. Bu faktör toplam varyansın % 9,38'ini açıklamakta ve ölüme düşünme ve tanıklık ile ilgili maddelerden oluşmaktadır. Ölümü düşünme ve tanıklık faktörüne ait maddelerin faktör yükleri .66 ile .84 arasında değişmektedir.

ÖKÖ'nün üçüncü faktörü 7, 31 ve 34 numaralı maddelerden oluşmaktadır. Bu faktör toplam varyansın % 5,23'ünü açıklamakta ve acı çekme ile ilgili maddelerden oluşmaktadır. Acı çekme faktörüne ait maddelerin faktör yükleri .59 ile .82 arasında değişmektedir.

Belirlenen faktörlerin birbirleriyle ilişkilerini ortaya koymak üzere faktörler arası korelasyonlar incelenmiştir. Ölümün belirsizliği faktörü ile ölümü düşünme ve tanıklık faktörü arasındaki korelasyon katsayısı .68, ölümün belirsizliği faktörü ile acı çekme faktörü arasındaki korelasyon katsayısı .68, ölümü düşünme ve tanıklık faktörü ile acı çekme faktörü arasındaki korelasyon .57 olarak bulunmuş ve bu değişkenler arasındaki ilişkilerin anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p < .01$). Bu faktörler altında toplanan maddeler ölçeğin final formunda yeniden numaralandırılmıştır. Ölçeğin final formuna göre maddelerin faktörlere dağılımı 'Ölüm kaygısı ölçeğinin puanlanması' başlığı altında verilmiştir.

4.3.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Ölüm kaygısı ölçeğinin açımlayıcı faktör analizi ile ortaya konan yapısı doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi araştırmaların ileri aşamalarında, bir teorinin test edilmesinde kullanılan gelişmiş bir tekniktir (Tabachnick & Fidell, 2007). Doğrulayıcı faktör analizi, yapısal eşitlik modeline dayanan bir hipotez testidir (Şencan, 2005). Bu teknik uyum istatistiklerine dayanır ve öngörülen modelin gözlenen değişkenlerle ne derece örtüştüğünü ortaya koyar (Şencan, 2005).

Doğrulayıcı faktör analizinde kullanılan en temel uyum istatistiği ki-kare değeridir. Küçük ki-kare değerleri iyi uyumun bir göstergesi kabul edilir (Şencan, 2005). Ancak ki-kare değerinin örneklem büyüklüğüne duyarlı olması nedeniyle büyük örneklerde karşılaşılan yüksek ki-kare değerleri, uyumun zayıf olduğuna işaret edebileceği gibi örneklem büyüklüğünden de kaynaklanabilir (Şencan, 2005). Bu belirsizliği aşmak için ki-kare (χ^2) değerinin serbestlik derecesine oranı bir ölçüt olarak öne sürülmüş ve iki ve daha düşük oranlar mükemmel uyum, iki ile üç arasındaki bir oran iyi uyum ve beşe kadar olan oranlar ise yeterli uyumun bir göstergesi olarak kabul edilmiştir (Loehlin, 1992; Sümer, 2000; Tabachnick & Fidell, 2007). Ancak, yine de büyük örneklerde şüpheli sonuçlar veren ki-kare değeri yerine yeni uyum istatistikleri geliştirilmiştir (Tabachnick & Fidell, 2007).

İyilik Uyum İndeksi (Goodness of Fit Index- GFI) ve Düzenlenmiş İyilik Uyum İndeksi (Adjustedgoodness of Fit Index- AGFI) ki-kare'ye alternatif olarak, model uyumunun örneklem büyüklüğünden bağımsız olarak test edilmesi amacıyla geliştirilmiştir (Çokluk & ark., 2010). Her iki istatistik de 0 ile 1 arasında bir değer alır ve değer 1'e yaklaşması uyumun mükemmelleştiğini gösterir (Tabachnick & Fidell,

2007; Sümer, 2000). Bir diğer uyum istatistiği olan Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation- RMSEA) 0 ile 1 arasında değer alır ve değer 0'a yaklaşması mükemmel uyuma işaret eder (Tabachnick & Fidell, 2007). Artık Ortalamaların Karekökü (Root Mean Square Residuals – RMR) ve Standardize Edilmiş Artık Ortalamaların Karekökü (Standardized Mean Square Residuals) diğer uyum istatistikleri olup, 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Değer 0'a yaklaştıkça mükemmel uyuma işaret eder (Tabachnick & Fidell, 2007). Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comperative Fit Index - CFI) gizli değişkenler arasında bir ilişkinin olmadığını varsayan modelle, önerilen yapısal eşitlik modelinin kovaryans matrislerini karşılaştırır. CFI 0 ile 1 arasında bir değer alır ve değer 1'e yaklaşması uyumun mükemmelliğinin bir göstergesidir (Tabachnick & Fidell, 2007). Normlaştırılmış Uyum İndeksi (Normed Fit Index – NFI), Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (Non-Normed Fit Index – NNFI) ve Artmalı Uyum İndeksi (Incremental Fit Index – IFI) CFI'ya benzer şekilde gizli değişkenler arasında bir ilişkinin olmadığını varsayan modelle, önerilen yapısal eşitlik modelinin ki-kare değerlerini karşılaştırır. Her üç değer de 0 ile 1 arasındadır ve değer 1'e yaklaşması mükemmel uyumun göstergesidir (Tabachnick & Fidell, 2007).

ÖKÖ'nün faktör yapısını test etmek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi için açılımlayıcı faktör analizinin yapıldığı veri seti kullanılmıştır. Analizde en çok olabilirlik yöntemi (maximum likelihood) kullanılmıştır. Ki-kare değeri 591.34 ve serbestlik derecesi ise 167 olarak tespit edilmiştir ($p < .001$). Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranı 3.54'dür. Diğer uyum indeksleri Tablo 4.17'de, doğrulayıcı faktör analizine ait ÖKÖ modeli Şekil 4.3'de verilmiştir.

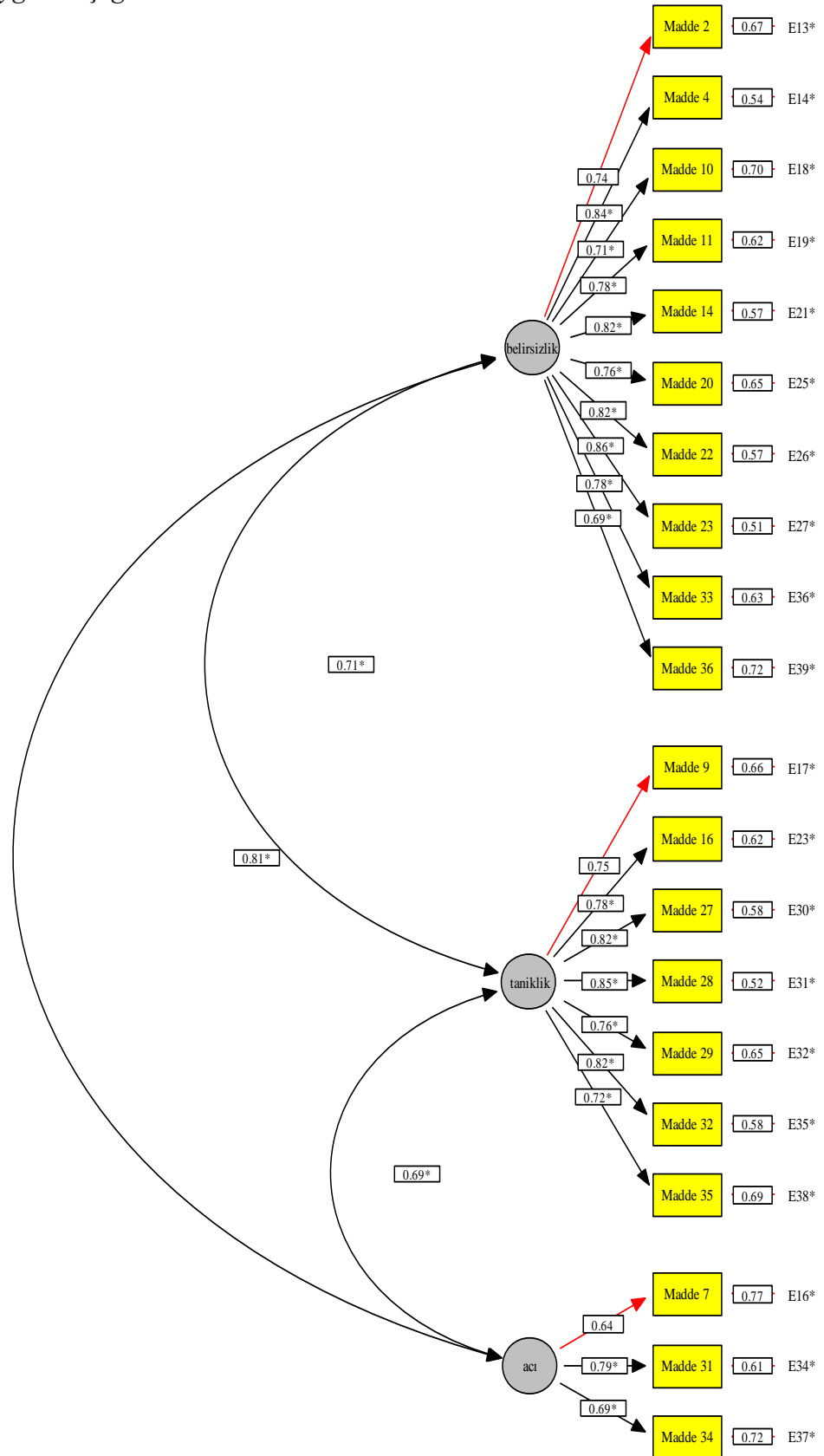
Tablo 4.17

Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

Uyum İndeksleri	
NFI	.90
NNFI	.91
CFI	.92
IFI	.92
RMSEA	.08
GFI	.86
AGFI	.83
RMR	.07
Standardize RMR	.05

Şekil 4.3

Ölüm Kaygısı Ölçeği Modeli

Tablo 4.17 ve Şekil 4.3 incelendiğinde NFI, NNFI, CFI, IFI, GFI ve AGFI değerleri 1'e yakın, RMR ve Standardize RMR değerleri 0'a yakındır. Uyum indeksleri, ki-kare değeri ile serbestlik derecesi dikkate alındığında ölüm kaygısı ölçeği faktör yapısının doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulandığı değerlendirilmiştir.

4.3.1.3. Yüzde 27 Alt-Üst Grup Farkının Manidarlığı

Yüzde 27 alt-üst grup farkının manidarlığı ölçek maddelerinin ayırt edici ölçümler yapabildiğinin bir kanıtı olarak kabul görür (Şencan, 2005; Başol, 2012). Bu analiz iç tutarlılığın bir göstergesi olarak değerlendirilerek yapı geçerliğine kanıt oluşturur (Başol, 2012).

Ölçek maddelerinin ayırma gücünü inceleyerek yapı geçerliğini değerlendirmek amacıyla %27'lik alt-üst grup farkının manidarlığı incelenmiştir. Bu amaçla ikinci aşama uygulamasının yapıldığı 388 kişilik örneklem grubundan kaygı puanları yüksek % 27'lik bir grup ($n = 105$) ile kaygı puanları düşük % 27'lik ikinci bir grup ($n = 105$) seçilmiştir. Bu iki grubun kaygı puanları arasındaki fark bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 4.18'de verilmiştir.

Tablo 4.18

Yüzde 27'lik Alt-Üst Grup Farkına Dayalı Bağımsız Örneklem t Testi

	Kaygı Seviyesi	n	\bar{x}	ss	sd	t
Ölüm Kaygısı Ölçeği (Tüm maddeler)	Yüksek	105	61.10	8.50	208	-38.85
	Düşük	105	18.37	7.41	208	-38.85
Ölümün Belirsizliği Faktörü	Yüksek	105	31.68	5.24	208	-35.14
	Düşük	105	8.16	4.43	208	-35.14
Ölümü Düşünme ve Tanıklık Faktörü	Yüksek	105	19.94	4.66	208	-22.92
	Düşük	105	6.18	4.02	208	-22.92
Acı Çekme Faktörü	Yüksek	105	9.48	1.98	208	-18.98
	Düşük	105	4.03	2.18	208	-18.98

* $p < .01$

Tablo 4.18 incelendiğinde düşük ve yüksek kaygı gösteren bireylerin ÖKÖ puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Aynı şekilde ÖKÖ alt faktörlerinde de düşük ve yüksek kaygı gösteren bireyler arasındaki fark anlamlı bulunmuştur.

4.3.2. Ölçüt Geçerliği

Ölüm kaygısı ölçeğinin ölçüt geçerliğini ortaya koymak için ÖKÖ toplam puanları ile Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri puanları, Beck Depresyon Envanteri puanları, Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği puanları ve Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları arasındaki korelasyonlar da incelenmiş ve bulgular Tablo 4.19’da verilmiştir.

Tablo 4.19

Ölüm Kaygısı Ölçeği Puanları ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	ÖKÖ	Durumluk Kaygı	Sürekli Kaygı	Beck Depresyon Envanteri	Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği
Durumluk Kaygı	.28**				
Sürekli Kaygı	.43**	.61**			
Beck Depresyon Envanteri	.24**	.49**	.62**		
Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği	.76**	.23**	.35**	.20**	
Beck Umutsuzluk Ölçeği	.11*	.36**	.46**	.60**	.09

**($p < .01$)

*($p < .05$)

ÖKÖ puanları ile Durumluk Kaygı Envanteri puanları arasındaki korelasyon katsayısı .28, Sürekli Kaygı Envanteri puanları arasındaki korelasyon katsayısı .43, Beck Depresyon Envanteri puanları arasındaki korelasyon katsayısı .24, ve Thorson-Powell ölüm kaygısı ölçeği puanları arasındaki korelasyon katsayısı .76 bulunmuş ve bu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p < .01$). Ölüm Kaygısı

Ölçeği puanları ile Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları arasındaki korelasyon katsayısı ise .11 olarak bulunmuş ve bu iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p < .05$).

Özellikle ÖKÖ puanları ile Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği puanları arasındaki korelasyon katsayısının .76 ve anlamlı bulunması ölçüt geçerliğinin bir kanıtı olarak değerlendirilmiştir. ÖKÖ maddeleri ile Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği puanları arasındaki korelasyonlar Ek-9'da verilmiştir.

4.4. ÖLÜM KAYGISI ÖLÇEĞİNİN GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

ÖKÖ'nün güvenilirliğinin belirlenmesi için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Ayrıca test – tekrar test korelasyonu incelenerek ölçeğin kararlı bir ölçüm yapıp yapmadığı incelenmiştir.

ÖKÖ'nün Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı, ikinci aşama uygulamasının yapıldığı 388 kişilik örneklem grubu verileriyle değerlendirilmiştir. Tüm ölçek maddeleriyle, alt faktörlere ilişkin Cronbach alfa, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.20'de verilmiştir.

Tablo 4.20

Ölüm Kaygısı Ölçeği ve Faktörlerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Cronbach Alfa Değerleri

Maddeler	\bar{x}	ss	α
Ölüm Kaygısı Ölçeği (Tüm maddeler)	39.08	17.28	.95
Ölümün Belirsizliği Faktörü	19.33	9.88	.94
Ölümü Düşünme ve Tanıklık Faktörü	12.97	6.60	.92
Acı Çekme Faktörü	6.79	2.89	.76

Nunnally ve Bernstein (1994) ve Başol (2012) araştırmalarda .70 ve üzeri bir güvenirlik katsayısını yeterli görmektedirler. Tablo 4.20 incelendiğinde ölçeğin iç tutarlılık Cronbach alfa değerinin .95 olduğu görülmektedir. Alt faktörlerin Cronbach alfa değerleri ise lmn Belirsizliği faktörü için .94, lm Düşünme ve Tanıklık faktörü için .92 ve Acı ekme faktörü için .76 bulunmuştur. Bu değerler ölçek maddelerinin iç tutarlılığını göstermektedir.

Ölçeğin test – tekrar test yöntemiyle güvenirliğini belirlemek amacıyla ise niversite öğrencilerinden seçilen 171 kişilik örneklem grubuna iki hafta arayla uygulama yapılış ve uygulamalar arası korelasyon .82 bulunmuştur. Ölçeğin test – tekrar test güvenirliğini sağladığı değerlendirilmiştir (Nunnally & Bernstein, 1994).

4.5. ÖLÜM KAYGISI ÖLÇEĞİNİN PUANLANMASI

Yapılan geçerlik ve gvenilik analizleri sonucunda Ek-8’de de verilen 20 maddeden oluşan K final formu oluşturulmuştur. Bu formda bulunan 1, 2, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 17 ve 20 numaralı maddeler ‘lmn belirsizliği’; 4, 8, 12, 13, 14, 16 ve 19 numaralı maddeler ‘lm düşünme ve tanıklık’; 3, 15 ve 18 numaralı maddeler ise ‘acı çekme’ faktörü altında yer almaktadır. Ölçek maddelerine ilişkin ortalama, standart sapma, standart hata değerleri ile madde seçeneklerinin işaretlenme yüzdeleri Tablo 4.21’de verilmiştir.

Tablo 4.21

Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri ile Madde Seçeneklerinin İşaretlenme Yüzdeleri

Madde No	\bar{x}	ss	sh	Hiçbir zaman (%)	Nadiren (%)	Ara sıra (%)	Sık sık (%)	Her zaman (%)
Madde 1	2.15	1.11	.056	6.19	22.94	34.28	23.20	13.39
Madde 2	2.01	1.21	.061	10.31	27.06	28.35	19.85	14.43
Madde 3	2.06	1.14	.058	7.99	24.74	33.51	20.36	13.40
Madde 4	1.89	1.16	.059	12.89	25.77	30.41	21.65	9.28
Madde 5	1.80	1.17	.060	14.18	29.38	28.09	19.33	9.02
Madde 6	1.89	1.33	.067	17.78	24.23	24.74	17.27	15.98
Madde 7	1.80	1.30	.066	19.85	24.48	23.97	19.07	12.63
Madde 8	1.75	1.14	.058	13.66	31.44	29.64	17.01	8.25
Madde 9	1.75	1.18	.060	16.24	27.84	29.63	17.53	8.76
Madde 10	2.08	1.22	.062	9.28	26.03	28.87	18.81	17.01
Madde 11	2.02	1.18	.060	9.79	26.55	28.61	22.16	12.89
Madde 12	1.78	1.19	.060	12.89	33.25	28.35	13.65	11.86
Madde 13	1.85	1.16	.059	11.60	31.44	27.06	20.36	9.54
Madde 14	1.79	1.15	.058	14.18	28.61	27.84	22.41	6.96
Madde 15	2.30	1.18	.060	7.73	17.27	31.19	25.00	18.81
Madde 16	1.68	1.12	.057	14.18	33.50	29.90	14.95	7.47
Madde 17	1.96	1.28	.065	13.66	27.06	24.48	19.34	15.46
Madde 18	2.42	1.20	.061	5.67	19.85	23.71	28.09	22.68
Madde 19	2.23	1.14	.058	6.96	22.42	24.23	33.76	12.63
Madde 20	1.88	1.29	.065	17.27	25.26	22.94	21.65	12.88

$n=388$

Tablo incelendiğinde maddelerin ortalama değeri 1.68 ile 2.42 arasında, standart sapmaları 1.11 ile 1.33 arasında ve standart hata değerleri ise .056 ile .067 arasında değişmektedir. En yüksek seviyede kaygı oluşturan maddeler sırasıyla 18 (yavaş yavaş ölmekten endişelenirim), 19 (ölmüş birinin arkasından ağlayanları görmek beni kaygılandırır) ve 15 (ölürken canımın yanacağı fikri beni kaygılandırır) numaralı

maddelerdir. Bu maddelere verilen yanıtlar incelendiğinde ‘sık sık’ ve ‘her zaman’ seçeneklerine ait yüzdelerin toplamı 18. madde için 50.77, 19. madde için 46.39, 15. madde için ise 43.81’dir. En düşük seviyede kaygı oluşturan maddeler ise sırasıyla 16 (ölümle ilgili bir yazı okumak beni kaygılandırır), 12 (ölümle ilgili bir televizyon programı izlemek beni kaygılandırır) ve 8 (ölüm hakkında konuşmak beni kaygılandırır) numaralı maddelerdir. Bu maddelere verilen yanıtlar incelendiğinde ‘hiçbir zaman’ ve ‘nadiren’ seçeneklerine ait yüzdelerin toplamı 16. madde için 47.68, 12. madde için 46.14, 8. madde için ise 45.10’dur.

ÖKÖ maddeleri 5’li Likert formda hazırlanmıştır. Her bir maddeye verilen ‘hiçbir zaman’ cevabı için sıfır puan, ‘nadiren’ cevabı için bir puan, ‘ara sıra’ cevabı için iki puan, ‘sık sık’ cevabı için üç puan ve ‘her zaman’ cevabı için dört puan verilmektedir. Ölçek 0-80 arasında puanlanırken yüksek puanlar yüksek ölüm kaygısına işaret etmektedir.

Bu çalışmada alınan en düşük puan 0, en yüksek puan ise 80’dir ($\bar{x} = 39.08$, $ss = 17.28$). Araştırma sonucu elde edilen ortalama ve standart sapma değerleri ile Tablo 4.21’de verilen ÖKÖ maddelerine ilişkin ortalama, standart sapma, standart hata değerleri ve madde seçeneklerinin işaretlenme yüzdeleri incelendiğinde; ortalamanın 0.5 standart sapma altı ve üstüne karşılık gelen 30-47 puan aralığının orta seviyede ölüm kaygısına, ortalamanın 0.5 standart sapma üstü ile 1.5 standart sapma üstüne karşılık gelen 48-64 puan aralığının yüksek seviyede ölüm kaygısına, 65-80 puan aralığının çok yüksek seviyede ölüm kaygısına, ortalamanın 0.5 standart sapma altı ile 1.5 standart sapma altına karşılık gelen 13-29 puan aralığının düşük seviyede ölüm kaygısına, 0-12 puan aralığının ise çok düşük seviyede ölüm kaygısına işaret edebileceği değerlendirilmiştir ($\bar{x} = 39.08$, $ss = 17.28$).

5. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde ölüm kaygısı ölçeği geliştirme sürecinde elde edilen bulgular diğer araştırma sonuçları ile birlikte ele alınarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, araştırma sonuçlarıyla ilgili çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

5.1. TARTIŞMA

Ölüm kaygısı ölçeği geliştirme süreci madde yazımı aşamasıyla başlamıştır. Bu aşamada literatürde de önerildiği gibi tümevarımcı ve tüm dengelimci yaklaşımlar birlikte kullanılmış (Hinkin, 1995) ve 153 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur. Literatürde ilk oluşturulan madde havuzunda nihai ölçekteki madde sayısının 4-5 katı madde bulunması önerilmektedir (DeVellis, 2012). Bu nedenle, ölüm kaygısı ölçeği geliştirmek için oluşturulan madde havuzu yeterli olarak değerlendirilmiştir. Madde havuzunda bulunan maddeler için terminal dönemdeki hastalarla çalışan nöroloji hemşireleri, ölüm kaygısı konusunda uzman akademisyenler, psikiyatristler ve Türk dili uzmanları gibi geniş bir yelpazeyi içeren 22 uzmandan görüş alınmıştır. Madde yazımı aşamasında tümevarımcı ve tüm dengelimci yöntemlerin kullanılması ile uzman görüşüne başvurulması maddelerin yüzeysel geçerliğine kanıt olarak değerlendirilmiştir. Birinci ve ikinci aşama uygulamalarının gerçekleştirilmesi amacıyla seçilen örneklemelerin büyüklükleri de literatürde önerildiği şekliyle madde başına 10 uygulama kuralını karşılamıştır (Tinsley & Tinsley, 1987; Nunnally & Bernstein, 1994).

Ölçeğin yapı geçerliğini ortaya koymak amacıyla yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın % 67.27'sini açıklayan 20 madde üç faktör altında toplanmıştır. Bu faktörler “ölümün belirsizliği”, “ölümü düşünme ve tanıklık” ve “acı çekme” olarak adlandırılmıştır. Ölümün belirsizliği ve acı çekme faktörlerinin

Türkçe'ye uyarlanan Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeğinde de olduğu (Tanhan, 2010), ancak ölümü düşünme ve tanıklık faktörünün Templer ve Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeklerinde bulunmadığı görülmüştür (Tanhan, 2010; Akça & Köse, 2008). Yalnızca, Collet-Lester Ölüm Korkusu Ölçeğinde “diğerlerinin ölümü” ile ilgili bir faktör bulunmaktadır. Templer ve Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeklerinin aksine bireylerin ölüme ilişkin iç ve dış uyaranlarla karşılaşmaları ile ilgili maddelerin bir faktör oluşturması, Kağıtçıbaşı'nın da (2007) belirttiği gibi kültürümüzdeki bireylerin çoğunun ilişkisel benlik yapısı gösteriyor olmasıyla açıklanabilir. Bu benlik yapısındaki bireylerin ayrıışmış benlik yapısı gösteren bireylere göre başkalarının ölümü ile daha fazla ilgilendikleri bu durumun da ölümlle ilgili iç uyaranları tetikleyebileceği değerlendirilmektedir.

Templer ve Thorson-Powell ölçeklerinde yer alan yaşlılıkla gelen fiziksel fonksiyonların kaybı ile bedenın mezarda çürümesi ile ilgili maddeler yeni geliştirilen ÖKÖ'de yer almamıştır. Fiziksel fonksiyonların kaybı ile ilgili maddelerin nihai ölçekte yer almaması kültürümüzde olgunlaşma ve yaşlılığın saygı duyulan bir durum olarak görülmesiyle açıklanabilir. Kültürümüzde bireyler yaşlılıkla birlikte fiziksel fonksiyonlarını kaybetmekle birlikte saygı görmek gibi başka ikincil kazançlar elde etmektedirler.

Nihai ölçekte öldükten sonra bedenın çürümesi ile ilgili maddelerin yer almaması ise kültürümüzde mezarlıklara ve ölüye atfedilen değerle açıklanabilir. Kültürümüzde mezarlıklar Batı kültürlerinin aksine korkulan, ölümlerin aniden dirildiği yerler değildir. Batı kültürlerinde bu algıyı işleyen sayısız sinema filmi mevcuttur. Ülkemize mezarlıklar başta bayram günleri olmak üzere sıklıkla ziyaret edilen yerlerdir.

Orada yatmakta olan ölümler ise aciz, çürüyen kimseler olarak değil, saygı duyulan hatta bazen dileklerde bulunulan kişiler olarak algılanır.

ÖKÖ'nün yapı geçerliğini ortaya koymak için açımlayıcı faktör analizinin yanı sıra doğrulayıcı faktör analizi de yapılmış ve üç bileşenli yapının doğrulandığı görülmüştür. Yurt içinde yapılan ölüm kaygısı ölçeği uyarlama çalışmaları incelendiğinde çoğunda doğrulayıcı faktör analizi yapılmamıştır (Karaca & Yıldız, 2001; Tanhan, 2010; Ak & Conk, 2009; Zeyrek & Lester, 2008). Doğrulayıcı faktör analizi yapılan bir çalışmada ise önerilen yapı doğrulanmamıştır (Akça & Köse, 2008). Bu nedenle doğrulayıcı faktör analizi yapılması ve üç bileşenli yapının doğrulanması bu çalışmanın kuvvetli bir yanı olarak değerlendirilmiştir.

Ayrıca ölüm kaygısı puanları düşük % 27'lik grupla kaygı puanları yüksek % 27'lik grubun puanları arasındaki farkın manidarlığı da incelenmiştir. Analiz sonucunda iki grup arasındaki fark anlamlı bulunarak ÖKÖ'nün % 27'lik alt ve üst grubu ayırabildiği görülmüştür. Açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi ve %27'lik alt-üst grup farkına dayalı analizler sonucunda ÖKÖ'nün yapı geçerliğinin sağlandığı değerlendirilmiştir.

ÖKÖ'nün ölçüt geçerliği ise Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği, Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri, Beck Depresyon Envanteri ve Beck Umutsuzluk Ölçeği verileriyle değerlendirilmiştir. ÖKÖ puanları ile Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği Puanları arasındaki korelasyon .76 bulunmuştur ($p < .01$). Bu ise iki değişken arasında yaklaşık olarak % 58 paylaşılan varyans bulunduğu anlamına gelmektedir. Yani bu iki ölçek benzer özelliklerde olmakla birlikte ÖKÖ yeni bir yapı ortaya koymaktadır. Ek-9'da verilen ÖKÖ maddeleri ile Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği maddeleri arasındaki korelasyon da bu düşünceyi desteklemektedir. Örneğin iki ölçek maddeleri

arasında ek yüksek korelasyon ÖKÖ 4 numaralı madde (bir tabut görmek beni kaygılandırır) ile Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği 5 numaralı madde (Tabutlar beni huzursuz eder) arasındadır. Birbirine çok benzer görünen bu maddeler arasındaki korelasyon .67'dir. Bu da iki maddenin yalnızca % 45'lik bir varyans paylaştığını göstermektedir. Kısacası birbirine çok benzer görünen maddelerin dahi paylaştıkları varyans yüksek değildir. İki ölçeğin diğer maddeleri arasında korelasyonlar ve paylaşılan varyanslar daha düşük değerlerdedir.

Durumluk kaygı puanları ile ÖKÖ puanları arasındaki korelasyon .28 bulunurken, Sürekli kaygı puanları arasındaki korelasyon .43 bulunmuştur ($p < .01$). Bu da ölüm kaygısının durumluk bir kaygıdan ziyade sürekli bir kaygıyla daha çok ilişkili olduğunu göstermektedir. Ölüm kaygısı ile durumluk-sürekli kaygı arasındaki ilişkiyi inceleyen diğer araştırmalarda da ölüm kaygısı sürekli kaygıyla daha fazla ilişkili bulunmuştur (Abdel-Khalek & Omar, 1988; Abdel-Khalek & Tomás-Sábado, 2005; Pettigrew & Dawson, 1979; Yaparel & Yıldız, 1998).

ÖKÖ puanları ile Beck Umutsuzluk Ölçeği Ölçeği puanları arasındaki korelasyon ise .11 bulunmuştur ($p < .05$). Ölüm kaygısı ile umutsuzluk ilişkisini inceleyen diğer araştırmalarda da iki değişken arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ilişkiler saptanmıştır (Brown, 2011; Yıldız, 2011). Son olarak, ÖKÖ puanları ile Beck Depresyon Envanteri puanları arasındaki korelasyon .24 bulunmuştur ($p < .01$). Ölüm kaygısı ile depresyon arasındaki bu düzeyde pozitif yönlü bir ilişki literatürdeki diğer çalışmalar tarafından da desteklenmektedir. (Abdel-Khalek, 1997; Brown, 2011; Gilliland & Templer, 1985-1986; Özışık-Eyüboğlu, 2009; Yaparel & Yıldız, 1998). Sonuç olarak ÖKÖ ile diğer ölçekler arasındaki ilişkilerin ilgili literatür tarafından desteklendiği görülmüş ve ölçüt geçerliğinin sağlandığı değerlendirilmiştir. Ayrıca

ÖKÖ'nün ölçülmek istenen değişkenlerle yüksek ilişkili çıkması, diğer değişkenlerle düşük düzey bir ilişki göstermesi ayırtedici geçerliği de (discriminant validity) sağladığını göstermektedir.

ÖKÖ'nün güvenilirliğini ortaya koymak için ise Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .95, iki hafta süreli test – tekrar test güvenilirliği ise .82 bulunmuştur. Bu verilerle ölçeğin güvenilirliğinin yeterli olduğu değerlendirilmiştir (Nunnally & Bernstein, 1994). Ölüm kaygısının nispeten durağan olduğu anlamına gelen bu bulgu aynı zamanda ölüm kaygısı ile sürekli kaygı ilişkisinde desteklemektedir.

5.2. ÖNERİLER

5.2.1. Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Bu araştırma üniversite öğrencileriyle yürütülmüştür. Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri aynı veri setiyle gerçekleştirilmiştir. İleride yapılacak çalışmalarda üniversite öğrencilerinden oluşan farklı bir örneklem grubuyla doğrulayıcı faktör analizi yeniden yapılmalıdır. Böylece ortaya konulan üç bileşenli yapının doğrulanıp doğrulanmadığı ortaya konulabilir.
2. Geliştirilen ÖKÖ yurt içinde bu konuda geliştirilen ilk ölçektir. Farklı örneklem grupları (örn. yaşlılar, yetişkinler, klinik vakalar) ile yürütülecek araştırmalarla doğrulayıcı faktör analizi yapılmalıdır. Böylece ölçeğin faktör yapısını, farklı örneklem gruplarında koruyup korumadığı ortaya çıkarılabilir.
3. Geliştirilen ÖKÖ 2. maddede önerilen çalışmalarda psikometrik açıdan yeterli bulunursa üniversite öğrencileri dışında farklı yaş gruplarına da uygulanmalıdır. Böylece kültürümüzde ölüm kaygısının yaş ile ilişkileri ortaya konulabilir. Bu konuda yapılacak çalışmalar gelişim psikolojisi, yaşlılık psikolojisi gibi alanlara da veri sağlayacaktır.

4. Ölçek farklı örneklem gruplarında (ör. klinik vakalar, farklı meslekler, farklı dini inanış..vb.) ölüm kaygısını araştırmak amacıyla kullanılabilir. Böylece ölüm kaygısının diğer değişkenlerle ilişkileri ortaya konulabilir. Ayrıca bu çalışmalar ölüm kaygısının nedenlerini, etkilerini ve doğasını açıklamaya yardımcı olabilir.
5. İlişkisel benlik yapısına sahip bireylerin çoğunluğu oluşturduğu bir kültürde geliştirilen bu ölçek ilişkisel benlik yapısının yoğun olarak görüldüğü kültürlerle uyarlanabilir. Böylece kültür ve ölüm kaygısı arasında ilişkiyi açıklayabilecek kültürler arası çalışmalar yapılabilir.
6. Bu ölçek kullanılarak yapılacak ölçümler, örtük ölüm kaygısını ölçme yöntemlerinden elde edilen verilerle ya da ölüme ilişkin tutumlarla karşılaştırılabilir. Böylece açık ölüm kaygısı, örtük ölüm kaygısı ya da ölüme ilişkin tutumlar arasındaki ilişkiler açıklanabilir.
7. Ölçeğin güvenilirliği, iki haftadan daha uzun süreli test-tekrar test yöntemi ile araştırılmalıdır. Böylece ölçeğin daha uzun periyotlarda tutarlı bir ölçüm yapıp yapmadığı ortaya çıkarılabilir. Böyle bir çalışma görece durağan bir kaygı olan ölüm kaygısının doğasına ilişkin veriler de verebilir.
8. Ölçek için önerilen kesme puanları, klinik olarak ölüm kaygısı gösteren bireylerden oluşan bir örneklem grubu ile ROC (receiver operating characteristic) ve DIF (differential item functioning) gibi analizlerle kontrol edilmelidir.

5.2.2. Psikolojik Danışma ve Rehberlik ile Ruh Sağlığı Alanında Çalışan Uzmanlar İçin Öneriler

1. Bu ölçme aracı üniversite öğrencilerinden oluşan bir örneklem grubuyla geliştirilmiştir. Bu nedenle psikometrik yeterlikleri kanıtlanmadan farklı yaş gruplarında kullanılmamalıdır.
2. ÖKÖ özellikle varoluşsal kaygılar konusunda danışmanlık ya da tedavi gören danışanlarla yapılan çalışmalarda kullanılabilir. Ölçek ile elde edilecek veriler danışma sürecine yardımcı olabilir.
3. Klinik özellik gösteren bireylerde yapılacak çalışmalarda yardımcı bir ölçme aracı olarak kullanılabilir. Ölçekten elde edilecek veriler tedavi ve psikoterapi uygulamalarına yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- Abbasi, A., & Stacks, J. (2007). Culture and anxiety: A cross-cultural study among college students. *Journal of Professional Counseling: Practice, Theory and Research*, 35(1), 36-37.
- Abdel-Khalek, A. M. (1991). Death anxiety among Lebanese samples. *Psychological Reports*, 68, 924-926.
- Abdel-Khalek, A. M. (1997). Death, anxiety and depression. *Omega: Journal of Death and Dying*, 35(2), 219-229.
- Abdel-Khalek, A. M. (2004). The Arabic Scale of Death Anxiety (ASDA): Its development, validation and results in three Arab countries. *Death Studies*, 28, 435-457.
- Abdel-Khalek, A. M. (2005). Death anxiety in clinical and non-clinical groups. *Death Studies*, 29, 251-259.
- Abdel-Khalek, A. M., & Lester, D. (2009). Religiosity and death anxiety: No association in Kuwait. *Psychological Reports*, 104(3), 770-772.
- Abdel-Khalek, A. M., & Omar, M. M. (1988). Death anxiety, state and trait anxiety in Kuwaitian samples. *Psychological Reports*, 63, 715-722.
- Abdel-Khalek, A. M., & Tomas-Sabado, J. (2005). Anxiety and death anxiety in Egyptian and Spanish nursing students. *Death Studies*, 29, 157-169.
- Abdel-Khalek, A. M., Beshai, J. A., & Templer, D. I. (1993). The structure of Templer's Death Anxiety Scale among Egyptian students. *Psychological Reports*, 72, 920-922.

- Abdel-Khalek, A. M., Lester, D., Maltby, J., & Tomas-Sabado, J. (2008-2009). The Arabic Scale of Death Anxiety: Some results from east and west. *Omega: Journal of Death and Dying*, 59(1), 39-50.
- Aiken, L. R. (1963). Personality correlates of attitude toward mathematics. *Journal of Educational Research*, 56, 476-480.
- Aiken, L. R. (1970a). Nonintellectual variables and mathematics achievement: Directions for research. *Journal of School Psychology*, 8, 28-36.
- Aiken, L. R. (1970b). Attitudes toward mathematics. *Review of Educational Research*, 40, 551-596.
- Ak, B. (2009). *Sağlıklı ve tip I diyabetli ergenlerde ölüm kaygısı ve etkileyen faktörler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Ak, B., & Conk, Z. (2009). Yenilenmiş Ölüm Kaygısı Ölçeğinin ergenler için güvenilirlik ve geçerliliğinin incelenmesi. *Ege Pediatri Bülteni*, 16(1), 15-24.
- Akça, F., & Köse, İ. A. (2008). Ölüm Kaygısı Ölçeğinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Klinik Psikiyatri*, 11, 7-16.
- Alexander, I., & Alderstein, A. (1958). Affective responses to the concept of death in a population of children and early adolescents. *Journal of Genetic Psychology*, 93, 167-177.
- Allport, G. W. (1935). Attitudes. C. M. Murchison (Ed.), *A handbook of social psychology* içinde (s. 798-844). Worcester: Clark University Press.
- Al-Sabwah, M. N., & Abdel-Khalek, A. M. (2006). Religiosity and death distress in Arabic college students. *Death Studies*, 30, 365-375.
- Altıntaş, E., & Gültekin, M. (2005). *Psikolojik danışma kuramları*. İstanbul: Alfa Aktüel Yayıncılık.

- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders DSM-IV- TR* (4th ed., text revision). Washington, DC: APA.
- Anderson, L. W. (1988). Attitude measurement. J. P. Keeves (Ed.), *Educational research methodology, and measurement: An international handbook* içinde (s. 421-428). Oxford, England: Pergamon Press.
- Arndt, J., Solomon, S., Kasser, T., & Sheldon, K. (2004). The urge to splurge: A terror management account of materialism and consumer behavior. *Journal of Consumer Psychology, 14*, 198-212.
- Aslıtürk, E. A. (2001). *Test of terror management theory in a collectivist culture: Buffering role of collective self-esteem*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Ayten, A. (2009). Üniversite öğrencilerinde ölüm kaygısı: Türk ve Ürdünlü öğrenciler üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 4*, 85-108.
- Barrett, C. (2013). Death anxiety. M. D. Gellman, & J. R. Turner (Ed.), *Encyclopedia of behavioral medicine* içinde (s. 541-542). New York: Springer.
- Bassett, J. F. (2007). Psychological defenses against death anxiety: Integrating terror management theory and Firestone's separation theory. *Death Studies, 31*, 727-750.
- Bassett, J. F., & Dabbs, J. M. (2003). Evaluating explicit and implicit death attitudes in funeral and university students. *Mortality, 8*, 352-371.
- Başol, G. (2012). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Atalay Matbaacılık.
- Baudrillard, J. (2008). *Simgesel değiş tokuş ve ölüm* (Çev. O. Adanır). 2. basım. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

- Baum, S. K., & Boxely, R. L. (1984). Age denial: Death denial in the elderly. *Death Education, 8*(5-6), 419-423.
- Beck, A. T. (1972). Cognition, anxiety, and psychophysiological disorders. C. D. Spielberger (Ed.), *Anxiety: Current trends in theory and research: Vol. 2* içinde (s. 343-354). New York: Academic Press.
- Beck, A. T., Weissman, A., Lester, D., & Trexler, L. (1974). The measurement of pessimism: The Hopelessness Scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 42*(6), 861-865
- Becker, E. (1962). *The birth and death of meaning*. New York: Free Press.
- Becker, E. (1973). *The denial of death*. New York: Free Press.
- Becker, E. (1975). *Escape from evil*. New York: Free Press.
- Belsky, J. K. (1999). *The psychology of aging: Theory, research, and interventions* (3. basım). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Bernstein, I. (2000). *Some consequences of violating SEM's assumptions*. Paper presented at the annual meeting of Southwestern Psychological Association, Dallas, TX.
- Bilgin, M. (1990). *Çalışan ve çalışmayan kadınlar ilişkin bazı değişkenlerin depresyon düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Boyar, J. (1964). *The construction and partial validation of a scale for the measurement of fear of death*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Rochester, Rochester, New York.

- Bozo, O., Tunca, A., & Şimşek, Y. (2009). The effect of death anxiety and age on health-promoting behaviors: A terror-management theory perspective. *The Journal of Psychology, 143*(4), 377-389.
- Brown, A. G. (2011). *An examination of the relationship between death anxiety, optimism, depression, and anxiety*. Yayınlanmamış doktora tezi, Texas Tech University, Lubbock, Texas.
- Brown, C., Schulberg, H. C., & Madonia, M. J. (1995). Assessment depression in primary care practice with the Beck Depression Inventory and the Hamilton Rating Scale for Depression. *Psychological Assessment, 7*(1), 59-65.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji sözlüğü*. 2. basım. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik. Psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri* (Çev. İ. D. Erguvan-Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. 8. basım. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Byrd, P. (1982). *A descriptive study of mathematics anxiety: Its nature and antecedents*. Yayınlanmamış doktora tezi, Indiana University, Indiana.
- Cattell, R. B., & Scheier, I. H. (1961). *The meaning and measurement of neuroticism and anxiety*. New York: Ronald Press.
- Cella, D. F., & Tross, S. (1987). Death anxiety in cancer survival: A preliminary cross-validation study. *Journal of Personality Assessment, 51*, 451-461.
- Chuin, C. L., & Choo, Y. C. (2010). Age, gender, and religiosity as related to death anxiety. *Sunway Academic Journal, 6*, 1-16.
- Cicirelli, V. G. (2006). Fear of death in mid-old age. *Journal of Gerontology, 61*, 75-81.

- Clements, R. (1998). Intrinsic religious motivation and attitudes toward death among the elderly. *Current Psychology, 17*, 237-248.
- Clements, R. (1998). Intrinsic religious motivation and attitudes toward death among the elderly. *Current Psychology, 17*, 237-248.
- Cole, M. A. (1978–1979). Sex and marital status differences in death anxiety. *Omega: Journal of Death and Dying, 9*, 139–147.
- Collett, L. J., & Lester, D. (1969). The fear of death and the fear of dying. *Journal of Psychology, 72*, 179-181.
- Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis*. Hillside, NJ: Erlbaum.
- Conte, H. R., Weiner, M. B., & Plutchik, R. (1982). Measuring death anxiety: Conceptual psychometric and factor analytic aspects. *Journal of Personality and Social Psychology, 43*, 775-785.
- Corey, G. (2000). *Theory & practice of group counseling*. 5. basım. New York: Wadsworth/Thomson Learning.
- Cotter, R. P. (2003). High risk behaviors in adolescence and their relationship to death anxiety and death personifications. *Omega: Journal of Death and Dying, 47*, 119-137.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dellion, P. (2005). Death instinct (thanatos). A. D. Mijolla (Ed.), *International dictionary of psychoanalysis* içinde (Vol. I, s. 371-373). United States: Thomson Gale.

- DePaola, S. J., Neimeyer, R. A., Lupfer, M. B., & Fiedler, J. (1992). Death concern and attitudes toward the elderly in nursing home personnel. *Death Studies, 16*, 537-555.
- DeVellis, R. F. (2012). *Scale development: Theory and applications*. 3. basım. United States: Sage Publications.
- Donovan, J. M. (1993). Validation of a Portuguese form of Templer's Death Anxiety Scale. *Psychological Reports, 73*, 195-200.
- Dougherty, K., Templer, D., & Brown, R. (1986). Psychological states in terminal cancer patients as measured over time. *Journal of Counseling Psychology, 33*, 357-359.
- Dökmen, Ü. (2006). *Yarına kim kalacak? Evrenle uyumlaşma sürecinde varolmak, gelişmek, uzlaşmak*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duman, G. K. (2008). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ile sınav kaygısı düzeyleri ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelemesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Durak, A. (1993). *Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin geçerliği üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Durlak, J. A. (1982). Using the Templer scale to assess death anxiety: A cautionary note. *Psychological Reports, 50*, 1257-1258.
- Durlak, J. A., & Kass, R. A. (1981). Clarifying the measurement of death attitudes: A factor analytic evaluation of fifteen self-report death scales. *Omega: Journal of Death and Dying, 12*, 129-141.

- Edelmann, R. J. (1992). *Anxiety: Theory, research, and intervention in clinical and health psychology. Wiley series in clinical psychology*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Epstein, S. (1972). The nature of anxiety with emphasis upon its relationships to expectancies. C. D. Spielberger (Ed.), *Anxiety: Current trends in theory and research: Vol. II* içinde (s. 291-337). New York: Academic Press
- Erdoğdu, M. Y. (2008). Predicting death anxiety by psychological dispositions of individuals from different religions. *Erciyes Tıp Dergisi*, 30(2), 84-91.
- Erdoğdu, M. Y., & Özkan, M. (2007). Farklı dini inanışlardaki bireylerin ölüm kaygıları ile ruhsal belirtiler ve sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 14(3), 171-179.
- Ertufan, H. (2000). *Bir grup tıp öğrencisi üzerinde ölüm kaygısı ve korkusu ölçeklerinin geçerlik, güvenilirlik çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ertufan, H. (2008). *Hekimlik uygulamalarında ölümle sık karşılaşmanın ölüm kaygısı üzerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Farber, S. K., Jackson, C., Tabin, J. K., & Bachar, E. (2007). Death and annihilation anxieties in anorexia nervosa, bulimia, and self-mutilation. *Psychoanalytic Psychology*, 24, 289-305.
- Farbey, L. J. (1982). *The effects of calculator usage and task difficulty on state anxiety in solving statistics problems*. Yayınlanmamış doktora tezi, Pennsylvania State University, Pennsylvania.
- Feifel, H. (1990). Psychology and death. Meaningful rediscovery. *American Psychologist*, 45(4), 537-543.

- Feifel, H., & Branscomb, A. B. (1973). Who's afraid of death? *Journal of Abnormal Psychology, 81*, 282-288.
- Feifel, H., & Nagy, V. T. (1981). Another look at fear of death. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 49*, 278-286.
- Firestone, W. R. (1993). Individual defenses against death anxiety. *Death Studies, 17*, 497-515.
- Florian V., Mikulincer M., & Hirschberger, G. (2002). The anxiety buffering function of close relationships. Evidence that relationship commitment acts as a terror management mechanism. *Journal of Personality and Social Psychology, 82*, 527-542.
- Florian, V., & Kravetz, S. (1983). Fear of personal death: Attribution, structure and relation to religious belief. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*, 600-607.
- Floyd, M., Coulon, C., Yanez, A. P., & Lasota, M. T. (2005). The existential effects of traumatic experiences: A survey of young adults. *Death Studies, 29*, 55-63.
- Fortner, B. V., & Niemeier, R. A. (1999). Death anxiety in older adults: A quantitative review. *Death Studies, 23*, 387-411.
- Fortner, B. V., Neimeier, R. A., & Rybarczyk, B. (2000). Correlates of death anxiety in older adults: A comprehensive review. A. Tomer (Ed.), *Death attitudes and the older adult: Theories, concepts, and applications* içinde (s. 95-108). Philadelphia: Taylor & Francis.
- Frankl, E. V. (1994). *Duyulmayan anlam çığılığı: Psikoterapi ve Hümanizm* (Çev. S. Budak). Ankara: Öteki Yayınevi.
- Freud, S. (1936). *The problem of anxiety*. New York: Norton.

- Furer, P., & Walker, J. R. (2008). Death anxiety: A cognitive-behavioral approach. *Journal of Cognitive Psychotherapy, 22*(2), 167-182.
- Gal, I., & Ginsburg, L. (1994). The role of beliefs and attitudes in learning statistics: Towards an assessment framework. *Journal of Statistics Education, 2*(2), 1-54, [Online], <http://www.amstat.org/publications/jse/v2n2/gal.html>
- Geçtan, E. (1989). *Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar*. 7. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gibbs, H. W., & Achterberg-Lawlis, J. (1978). Spiritual values and death anxiety: Implications for counseling with terminal cancer patients. *Journal of Counseling Psychology, 25*(6), 563-569.
- Gilliland, J.C., & Templer, D.I. (1985-1986). Relationship of Death Anxiety Scale factors to subjective states. *Omega: Journal of Death and Dying, 16*, 155-167.
- Goldenberg, J. L., Hart, J., Pyszczynski, T., Warnica, G. M., Landau, M., & Thomas, L. (2006). Ambivalence toward the body: Death, neuroticism, and the flight from physical sensation. *Personality and Social Psychology Bulletin, 32*(9), 1264-1277.
- Göka, E. (1999). Hümanistik psikoloji açısından kaygı sorunsalı ve kendini gerçekleştirme kavramı, *Doğu Batı Dergisi, 6*(2), 173-179.
- Greenberg, J., Arndt, J., Simon, L., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (2000). Proximal and distal defenses in response to reminders of one's mortality: Evidence of a temporal sequence. *Personality and Social Psychology Bulletin, 26*, 91-99.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (1986). The causes and consequences of a need for self-esteem: A terror management theory. R. F. Baumeister (Ed.),

- Public, self and private self* içinde (s. 189–212). New York, NY: Springer-Verlag.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Rosenblatt, A., Veeder, M., Kirkland, S., & Lyon, D. (1990). Evidence for terror management II: The effects of mortality salience on reactions to those who threaten or bolster the cultural worldview. *Journal of Personality and Social Psychology*, *58*, 308-318.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Simon, L., & Breus, M. (1994). Role of consciousness and accessibility of death-related thoughts in mortality salience effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, *67*, 627-637.
- Hambleton, R. K., & Patsula, L. (1999). Increasing the validity of adapted tests: Myths to be avoided and guidelines for improving test adaptation practices. *Journal of Applied Testing Technology*, *1*(1), 1-30.
- Handal, P. J., & Rychlak, J. F. (1971). Curvilinearity between dream content and death anxiety and the relationship of death anxiety to repression-sensitization. *Journal of Abnormal Psychology*, *77*(1), 11-16.
- Hayslip, B. (2003). Death denial: Hiding and camouflaging death. C. D. Bryant (Ed.), *Handbook of death and dying* içinde (vol I, s. 34-43). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Heidegger, M. (2004). *Varlık ve zaman* (Çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınları.
- Hickson, J., Housley, W. F., & Boyle, C. (1988). The relationship of locus of control, age, and sex to life satisfaction and death anxiety in older persons. *International Journal of Aging Human Development*, *26*, 191-198.
- Hinkin, T. R. (1995). A review of scale development practices in the study of organizations. *Journal of Management*, *21*(5), 967-988.

- Hisli, N. (1988). Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliği üzerine bir alışma. *Psikoloji Dergisi*, 6(22), 118-122.
- Hisli, N. (1989). Beck Depresyon Envanteri'nin üniversite öğrencileri için geçerliği güvenirliliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(23), 3-13.
- Hoelter, J. W. (1979). Multidimension treatment of fear of death. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 47, 996-999.
- Izard, C. E. (1972). Anxiety: A variable combination of interacting fundamental emotions. C. D. Spielberger (Ed.), *Anxiety: Current trends in theory and research: Vol. 1* içinde (s. 51-106). New York: Academic Press.
- Jackson, C., Davidson, G., Russell, J., & Vandereycken, W. (1990). Ellen West revisited: The theme of death in eating disorders. *International Journal of Eating Disorders*, 9, 529-536.
- Julie, L. S., & Kevin, R. B. (1998). Death anxiety in young adults as a function of religious orientation, guilt, and separation-individuation conflict. *Death Studies*, 22(3), 257-269.
- Jung, C. G. (1997). Ruh ve ölüm. *Analitik psikoloji* (Çev. E. Gürol) içinde. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, . (2007). *Kültürel psikoloji. Kültür bağlamında insan ve aile* (Çev. . Kağıtçıbaşı, A. Üskül, & E. Uzun). 3. basım. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kalaoğlu-Öztürk, Z. (2010). *Yaşlı bireylerde ölüm kaygısı*. Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adana.
- Karaca, F. (1997). *Psikolojik açıdan ölüm ve dini inanç ilişkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Karaca, F. (2000). *Ölüm psikolojisi*. İstanbul: Beyan Yayınları.

- Karaca, F. Yıldız, M. (2001). Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeğinin Türkçe çevirisinin normal popülasyonda geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Tabula-Rasa, 1*, 43-55.
- Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemi. Kavramlar, ilkeler, teknikler*. 7. basım. Ankara: 3A Araştırma, Eğitim, Danışmanlık Ltd.
- Kasser, T., & Sheldon, K. M. (2000). Of wealth and death: Materialism, mortality salience, and consumption behavior. *Psychological Science, 11*, 348-351.
- Kastenbaum, R. J. (2007). *Death, society, and human experience*. 9. basım. Boston, MA: Pearson Education.
- Kastenbaum, R. J., & Costa, P. T. (1977). Psychological perspectives on death. *Annual Review of Psychology, 28*, 225-249.
- Keable, D. (1989). *The management of anxiety: A manual for therapists*. Edinburgh: Churchill Livingstone.
- Keller, J. W., Sherry, D., & Piotrowski, C. (1984). Perspectives on death: A developmental study. *The Journal of Psychology, 116*, 137-142.
- Kellner, R., Abbott, P., Winslow, W. W., & Pathak, D. (1987). Fears, beliefs, and attitudes in DSM-III hypochondriasis. *Journal of Nervous and Mental Disease, 175*, 20-25.
- Kelly, G. A. (1955). *The psychology of personal constructs*. New York: Norton.
- Kelly, M. D., & Corriveau, D. P. (1985). The Corriveau-Kelly Death Anxiety Scale. *Omega: Journal of Death and Dying, 31*(4), 311-315.
- Kierkegaard, S. (2009). *Kaygı kavramı* (Çev. T. Armaner). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Kline, P., & Saggino, A. (1996). Item factor analysis of the Italian version of the death anxiety scale. *Journal of Clinical Psychology, 52*(3), 329-333.
- Knight, K. H., & Elfenbein, M. H. (1993). Relationship of death education to the anxiety, fear, and meaning associated with death. *Death Studies, 17*, 411-425.
- Kowalski, R. M. (2000). Anxiety. A. E. Kazdin (Ed.), *Encyclopedia of psychology* içinde (Vol. I, s. 209-212). Washington DC: American Psychological Association.
- Köknel, Ö. (1985). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. 8. Basım. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kraft, W. A., Litwin, W. J., & Barber, S. E. (1987). Religious orientation and assertiveness: Relationship to death anxiety. *The Journal of Social Psychology, 127*, 93-95.
- Krieger, S. R., Epting, F. R., & Hayes C. H. (1979). Validity and reliability of provided constructs in assessing death threat: A self-administered form. *Omega: Journal of Death and Dying, 10*, 87-95.
- Krieger, S. R., Epting, F. R., & Leitner, L. M. (1974). Personal constructs, threat and attitudes toward death. *Omega: Journal of Death and Dying, 5*, 299-310.
- Kübler-Ross, E. (1997). *Ölüm ve ölmek üzerine* (Çev. B. Büyükkal). İstanbul: BZD Yayıncılık.
- Lang, P. J. (1968). Fear reduction and fear behavior: Problems in treating a construct. J. M. Shlien (Ed.), *Research in psychotherapy: Vol. III* içinde (s. 90-102). Washington, DC: American Psychological Association.
- Langs, R. (1997). *Death anxiety and clinical practice*. London: Karnac Books.

- Langs, R. (2002). Three forms of death anxiety. D. Liechty (Ed.), *Death and denial: Interdisciplinary perspectives on the legacy of Ernest Becker* içinde (s. 73-84). Westport: Praeger.
- Langs, R. (2003). Adaptive insights into death anxiety. *The Psychoanalytic Review*, 90, 565-582.
- Lazarus, M., & Averill, J. R. (1972). Emotions and cognition: with special reference to anxiety. C. D. Spielberger (Ed.), *Anxiety: Current trends in theory and research Vol. II* içinde (s. 242-283). New York: Academic Press.
- Leahy, R. L. (2010). *Bilişsel terapi yöntemleri* (Çev. M. H. Türkçapar, & E. Koroğlu). İstanbul: HYB Yayınları.
- Leary, M. R. (1982). Social anxiety. L. Wheeler (Ed.), *Review of personality and social psychology (Vol. III)* içinde. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Lehto, R. H., & Stein, K. F. (2009). Death anxiety: An analysis of evolving concept. *Research and Theory for Nursing Practice: An International Journal*, 23(1), 23-41.
- Leming, M. (1979–1980). Religion and death: A test of Homans' thesis. *Omega: Journal of Death and Dying*, 10, 347-361.
- Lester, D. (1990). The Collett-Lester Fear of Death Scale. *Death Studies*, 14, 451-468.
- Lester, D., & Castromayor, I. (1993). The construct validity of Templer's Death Anxiety Scale in Filipino students. *The Journal of Social Psychology*, 133, 113-114.
- Lester, D., Templer, D., & Abdel-Khalek, A. M. (2006-2007). A cross-cultural comparison of death anxiety: A brief note. *Omega: Journal of Death and Dying*, 54(3), 255-260.

- Lightfoot, S. L., & Oliver, J. M. (1985). The Beck Inventory: Psychometric properties in university students. *Journal of Personality Assessment*, *49*(4), 434-436.
- Loehlin, J. C. (1992). *Latent variable models*. 2. basım. Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Lonetto, R., & Templer, D. I. (1986). *Death anxiety*. Washington, DC: Hemisphere Publishing.
- Lonetto, R., Fleming, S., & Mercer, G. W. (1979). The structure of death anxiety: A factor analytic study. *Journal of Personality Assessment*, *43*, 388-392.
- Lonetto, R., Mercer, G. W., Fleming, S., Bunting, B., & Clare, M. (1980). Death anxiety among university students in Northern Ireland and Canada. *The Journal of Psychology*, *104*, 75-82.
- MacInness, W. D., & Neimeyer, R. A. (1980). Internal consistency of the Threat Index. *Death Education*, *4*, 193-194.
- Maiden, R., & Walker, G. (1985). *Attitudes toward death across the life span*. Paper presented at the annual scientific meeting of the Gerontological Society, New Orleans, LA.
- Martz, E., & Livneh, H. (2003). Death anxiety as a predictor of future time orientation among individuals with spinal cord injuries. *Disability and Rehabilitation*, *25*, 1024-1032.
- May, R. (1977). *The meaning of anxiety*. New York: Washington Square Press Company.
- McCormick, B. P., Funderburk, J. A., Youngkhill, L., & Hale-Fought, M. (2005). Activity characteristics and emotional experience: Predicting boredom and

- anxiety in the daily life of community mental health clients. *Journal of Leisure Research*, 37(2), 236-253.
- Mijolla-Mellor, S. D. (2005). Death and psychoanalysis. A. D. Mijolla (Ed.), *International dictionary of psychoanalysis* içinde (Vol. I, s. 369-370). United States: Thomson Gale.
- Mikulincer M., & Florian V. (2000). Exploring individual differences in reactions to mortality salience: Does attachment style regulate terror management mechanisms? *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(2), 260-273.
- Mikulincer, M., Florian, V., & Hirschberger, G. (2003). The existential function of close relationships: Introducing death into the science of love. *Personality and Social Psychology Review*, 7, 20-40.
- Mikulincer, M., Florian, V., & Tolmacz, R. (1990). Attachment styles and fear of personal death: A case study of affect regulation. *Journal of Personal and Social Psychology*, 58, 273-280.
- Miller, W. R., & Seligman, M. E. D. (1973). Depression and perception of reinforcement. *Journal of Abnormal Psychology*, 82, 62-73.
- Momeyer, R. W. (1988). *Confronting death*. Indianapolis: Indiana University Press.
- Moore, M. K., & Neimeyer, R. A. (1991). A confirmatory factor analysis of the Threat Index. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 122-129.
- Nehrke, M. (1973). *Perceived generational differences in attitudes toward death*. Paper presented at the annual scientific meeting of the Gerontological Society, Miami Beach, FL.
- Neimeyer, R. A. (1988). Death anxiety. H. Wass, F. Berardo, & R. A. Neimeyer (Ed.), *Dying: Facing the facts* içinde (s. 97-136). New York: Hemisphere

- Neimeyer, R. A. (1994). The threat index and related methods. R. A. Neimeyer (Ed.), *Death anxiety handbook: Research, instrumentation, and application* içinde (s. 61-101). Washington, DC: Taylor & Francis.
- Neimeyer, R. A. (1998). Death anxiety research: The state of the art. *Omega: Journal of Death and Dying*, 36(2), 97-120.
- Nelson, L. D. (1978). The multidimensional measurement of death attitudes: Construction and validation of a three factor instrument. *Psychological Record*, 28, 235-244.
- Nelson, L. D., & Nelson, C. C. (1975). A factor analytic inquiry into the multidimensionality of death anxiety, *Omega: Journal of Death and Dying*, 6(2), 171-178.
- Noyes, R., Jr., Stuart, S., Longley, S. L., Langbehn, D. R., & Happel, R. L. (2002). Hypochondriasis and fear of death. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 190, 503-509.
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory*. 3. basım. McGraw Hill: New York.
- Nyatanga, B., & Vocht, H. D. (2006). Towards a definition of death anxiety. *International Journal of Palliative Nursing*, 12, 410-413.
- Onur, B. (2004). *Gelişim psikolojisi. Yetişkinlik, yaşlılık ve ölüm*. 6. basım. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Öner, N. (1977), *Durumluk-Sürekli Kaygı Envanterinin Türk toplumunda geçerliği*. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Öner, N. (1990). *Sınav Kaygısı Envanteri el kitabı*. İstanbul: YÖRET Vakfı Yayınları.

- Öner, N., & Le Compte, A. (1983). *Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri el kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özışık-Eyüboğlu, S. (2009). *Depresif yakınmaları olan hastaların depresyon ile ölüm kaygısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Öztürk, M. O. (1997). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. 7. basım. Ankara: HYB Yayınları.
- Pettigrew, C. G., & Dawson, J. G. (1979). Death anxiety: "state" or "trait" ? *Journal of Clinical Psychology*, 35(1), 154-158.
- Pierce, J. D., Jr., Cohen, A. B., Chambers, J. A., & Meade, R. M. (2007). Gender differences in death anxiety and religious orientation among US high school and college students. *Mental Health, Religion & Culture*, 10(2), 143-150.
- Powell, F. C., & Thorson, J. A. (1991). Life, death, and life after death: Meanings of the relationship between death anxiety and religion. *Journal of Religious Gerontology*, 8(1), 41-56.
- Püsküllüoğlu, A. (1995). Ölüm. *Türkçe sözlük* içinde (s. 1195). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon, S., Arndt, J., & Schimel, J. (2004). Why do people need self-esteem? A theoretical and empirical overview. *Psychological Bulletin*, 130, 435-468.
- Ray, R., & Raju, M. (2006). Attitude towards euthanasia in relation to death anxiety among a sample of 343 nurses in India. *Psychological Reports*, 99, 20-26.
- Richardson, F. C., & Suinn, R. M. (1972). The Mathematics Anxiety Rating Scale: Psychometric data. *Journal of Counseling Psychology*, 19, 551-554.

- Richardson, V., Berman, S., & Piwowarski, M. (1983). Projective assessment of the relationships between the salience of death, religion, and age among adults in America. *The Journal of General Psychology, 109*, 149-156.
- Rindfleisch, A., & Burroughs, J. E. (2004). Terrifying thoughts, terrible materialism? Contemplations on a terror management account of materialism and consumer behavior. *Journal of Consumer Psychology, 14*, 219-224.
- Rosenblatt, A., Greenberg, J., Solomon, S., Pyszczynski, T., & Lyon, D. (1989). Evidence for terror management theory: I. The effects of mortality salience on reactions to those who violate or uphold cultural values. *Journal of Personality and Social Psychology 57*(4), 681-690.
- Ryburn, J., & Festa, D. (2006). College students responses to traumatic events involving sudden death. *Illness, Crisis, and Loss, 14*, 143-158.
- Sarason, I. G. (1984). Stress, anxiety, and cognitive interference. Reactions to tests. *Journal of Personality and Social Psychology, 46*, 929-938.
- Sarason, I. G. (1986). Test anxiety, worry, and cognitive interference. R. Schwarzer (Ed.), *Self-rated cognitions in anxiety and motivation* içinde (s. 19-33). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Savaşır, I., & Şahin, N. H. (1997). *Bilişsel davranışçı Terapilerde değerlendirme sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Schell, B. H., & Zinger, J. T. (1984). Death anxiety scale means and standard deviations for Ontario undergraduates and funeral directors. *Psychological Reports, 54*, 439-446.
- Schultz, C. M. (1977). Death anxiety and structuring of a death concerns cognitive domain. *Essence, 1*, 171-188.

- Schumaker, J. F., Barraclough, R. A., & Vagg, L. M. (1988). Death anxiety in Malaysian and Australian university students. *The Journal of Social Psychology, 128*, 41-47.
- Schumaker, J. F., Warren, W. G., & Groth-Marnat G. (1991). Death anxiety in Japan and Australia. *The Journal of Social Psychology, 131*(4), 511-518.
- Schwab J., Bialow, M., Clemmons, R., Martin, P., & Holzer, C. (1967). The Beck Depression Inventory with medical inpatients. *Acta Psychiatrica Scandinavica, 43*(3), 255-266.
- Schwarzer, R., Van der Ploeg, H. M., & Spielberger, C. D. (1982). Test anxiety: An overview of theory and research. R. Schwarzer, H. M. Van der Ploeg, & C. D. Spielberger (Ed.), *Advances in test anxiety research: Vol. I* içinde (s. 3-9). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Scimecca, J. A. (1979). Cultural hero systems and religious beliefs: The ideal-real social science of Ernest Becker. *Review of Religions Research, 21*(1), 62-70.
- Seber, G. (1991). *Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliği üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış doçentlik tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Seber, G., Dilbaz, N., Kaptanoğlu, C., & Tekin, D. (1993). Ümitsizlik Ölçeği: Geçerlik güvenilirlik. *Kriz dergisi, 1*(3), 134-138.
- Shackelford, T. K. (2002-2003). Assessing individual differences in death threat: A brief theoretical and psychometric review of the Threat Index. *Omega: Journal of Death and Dying, 46*(4), 323-333.
- Singh, A, Singh, D., & Nizamie, S. H. (2005). Death and dying. *Indian Journal Social Psychiatry, 21*(1&2), 4-18.

- Sireci, S. G., & Berberoğlu, G. (2000). Using bilingual respondents to evaluate translated-adapted items. *Applied Measurement in Education, 13*(3), 229-248.
- Smith, D. K., Nehemkis, A. M., & Charter, R. A. (1983–1984). Fear of death, death attitudes, and religious conviction in the terminally ill. *International Journal of Psychiatric Medicine, 13*, 221-232.
- Solomon, S., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (1991). A terror management theory of social behavior: The psychological functions of esteem and cultural worldviews. M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology: Vol. XXIV* içinde (s. 93-159). New York: Academic Press.
- Spielberger, C. D. (1966). *Anxiety and behavior*. New York: Academic Press.
- Spielberger, C. D. (1972). Current trends in theory and research on anxiety. C. D. Spielberger (Ed.), *Anxiety: current trends in theory and research* içinde (s. 2-23). New York: Academic Press.
- Spielberger, C. D. (1975). Anxiety: State-Trait process. C. D. Spielberger & I. Sarason (Ed.), *Stress and anxiety: Vol. I* içinde (s. 115-143). New York: John Wiley.
- Spielberger, C. D., Gorsuch, R. L., & Lushene, R. E. (1970). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory*. Palo Alto, California: Consulting Psychologists Press.
- Strawderman, V. W. (1985). *A description of mathematics anxiety using an integrative model*. Yayınlanmamış doktora tezi, Georgia State University, Atlanta, Georgia.
- Suhail, K., & Akram, S. (2002). Correlates of death anxiety in Pakistan. *Death Studies, 26*, 39-50.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları, 3*(6), 49-74.

- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Şenol, C. (1989). *Ankara ilinde kurumlarda yaşayan yaşlılarda ölüme ilişkin kaygı ve korkular*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, Ö. F. (2005). Ölüme ilişkin kişisel algıların farklı bir yolla belirlenmesi: Ölüm Metaforları Ölçeği'nin geliştirilmesi. *3P Dergisi*, 13(4), 275-280.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. 5. basım. Boston: Pearson Education.
- Tanhan, F. (2010). *Ölüm kaygısıyla baş etme eğitiminin ölüm kaygısı ve psikolojik iyi olma düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Tanhan, F. ve Arı, F. (2006). Üniversite öğrencilerinin ölüme verdikleri anlam ve öğrenim gördükleri program açısından ölüm kaygısı düzeyleri. *Yüziüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 3(2), 34-43.
- Taubman-Ben-Ari O., Findler L., & Mikulincer, M. (2002). The effects of mortality salience on relationship strivings and beliefs: The moderating role of attachment style. *British Journal of Social Psychology*, 41, 419-441.
- TDK, (2000). Ölüm. *Biyoloji terimleri sözlüğü* içinde (s. 498). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK, (2012). Ölüm. *Büyük Türkçe Sözlük* içinde. 8 Ekim, 2012 tarihinde ulaşılmıştır. <http://tdkterim.gov.tr/bts/>
- Tegin, B. (1980). *Depresyonda bilişsel süreçler: Beck modeline göre*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Templer, D. I. (1970). The construction and validation of a Death Anxiety Scale. *Journal of General Psychology, 82*, 165-177.
- Templer, D. I., & Ruff, C. F. (1971). Death anxiety scale means, standart deviation and embedding. *Psychological Reports, 29*, 173-174.
- Templer, D. I., Awadalla, A., Al-Fayez, G., Frazee, J., Bassman, L., Connelly, H. J., Arikawa, H., & Abdel-Khalek, A. M. (2006). Construction of a death anxiety scale-extended. *Omega: Journal of Death and Dying, 53*, 209-226.
- Tezbaşaran, A. A. (2008). *Likert tipi ölçek hazırlama kılavuzu* (Üçüncü sürüm). 12 Kasım 2012 tarihinde erişilmiştir.
http://www.academia.edu/1288035/Likert_tipi_olcek_gelistirme_kilavuzu
- Thorson, J. A. (1977). Variations in death anxiety related to college students' sex, major field of study, and certain personality traits. *Psychological Reports, 40*, 857-858.
- Thorson, J. A., & Perkins, M. (1977). *A factor-analytic study of a scale designed to measure death anxiety*. Paper presented at the annual scientific meeting of the Gerontological Society, San Francisco.
- Thorson, J. A., & Powell, F. C. (1984). *Revision and factor analysis of a Death Anxiety Scale*. Paper presented at the annual scientific meeting of the Gerontological Society, San Antonio.
- Thorson, J. A., & Powell, F. C. (1988). Elements of death anxiety and meanings of death. *Journal of Clinical Psychology, 44*, 691-701.
- Thorson, J. A., & Powell, F. C. (1989). Death anxiety and religion in an older male sample. *Psychological Reports, 64*, 985-986.
- Thorson, J. A., & Powell, F. C. (1990). Meanings of death and intrinsic religiosity. *Journal of Clinical Psychology, 46*, 379-391.

- Tinsley, H. E., & Tinsley, D. J. (1987). Uses of factor analysis in counseling psychology research. *Journal of Counseling Psychology, 34*(4), 414-424.
- Tomas-Sabado, J., & Gomez-Benito, J. (2005). Construction and validation of the Death Anxiety Inventory (DAI). *European Journal of Psychological Assessment, 21*(2), 108-114.
- Tomas-Sabado, J., Gomez-Benito, J., & Limonero, J. T. (2005). The Death Anxiety Inventory: A revision. *Psychological Reports, 97*, 793-796.
- Tomer, A. (1994). Death anxiety in adult life: Theoretical perspectives. R. A. Neimeyer (Ed.), *Death anxiety handbook: Research, instrumentation, and application* içinde (s. 3-28). Washington, DC: Taylor & Francis.
- Tomer, A., & Eliason, G. (1996). Toward a comprehensive model of death anxiety. *Death Studies, 20*, 343-365.
- Urien, B., & Kilbourne, W. (2008) On the role of materialism in the relationship between death anxiety and quality of life. *Advances in Consumer Research, 35*, 409-415.
- Warren, W. G., & Chopra, P. N. (1978-1979). Some reliability and validity considerations on Australian data from the death anxiety scale. *Omega: Journal of Death and Dying, 9*(3), 293-299.
- Weeks, J. W., & Heimberg, R. G. (2005). Evaluation of the psychometric properties of The Beck Depression Inventory in a non-elderly adult sample of patients with generalized anxiety disorder. *Depression and Anxiety, 22*(1), 41-44.
- Wen, Y. H. (2010). Religiosity and death anxiety. *The Journal of Human Resource and Adult Learning, 6*(2), 31-37.

- White, W. & Handal, P. J. (1990-1991). The relationship between death anxiety and mental health/distress. *Omega: Journal of Death and Dying*, 22(1), 13-24.
- Williams, J. G., Barlow, D. H., Agras, W. S., & Miss, J. (1972). Behavioral measurement of severe depression. *Archives of General Psychiatry*, 27, 330-333.
- Wink, P., & Scott, J. (2005). Does religiousness buffer against the fear of death and dying in late adulthood? Findings from a longitudinal study. *Journal of Gerontology*, 60B, 207-214.
- Yalom, I. (2001). *Varoluşçu psikoterapi* (Çev. Z. İyidoğan-Babayiğit). 3. basım. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Yalom, I. (2008). *Güneşe bakmak ölümlle yüzleşmek* (Çev. Z. İyidoğan-Babayiğit). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Yaparel, R. & Yıldız, M. (1998). Ölümle İlişkin Depresyon Ölçeğinin Türkçe çevirisinin normal popülasyonda geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 9(3), 198-204.
- Yıldız, M. (1999). Savaş tecrübesi yaşayan Boşnaklar arasında ölüm kaygısı: Türk örneklemele karşılaştırmalı bir çalışma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12, 147-162.
- Yıldız, M. (2011). Tutuklu ve hükümlülerde umutsuzluk, ölümle ilişkin depresyon ve ölüm kaygısı ilişkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35(1), 1-7.
- Zengin, F. (1999). *Psychometric investigation of two Turkish Adaptations and Short Form of the Beck Depression Inventory*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Zeyrek, E. Y., & Lester, D. (2008). Cronbach alpha reliability and concurrent validity of the Collett-Lester Fear of Death Scale in a Turkish sample. *Psychological Reports, 102*, 706-708.

EKLER

EK-1

Kişisel Bilgi Formu

1. Adınız :.....
2. Soyadınız :.....
3. Cinsiyetiniz : ()K ()E
4. Yaşınız :.....*(Lütfen yazınız)*
5. Medeni Durumunuz: ()Evli () Bekar ()
Diğer.....*(Lütfen yazınız)*
6. Bölümünüz :.....*(Lütfen yazınız)*
7. Sınıfınız : ()1 ()2 ()3 ()4 () Artık yıl ()Mezun
(Lütfen İşaretleyiniz)
8. Son 5 yıl içinde birinci dereceden bir yakınınızı kaybettiniz mi?
() Evet () Hayır *(Lütfen işaretleyiniz)*
(Evetse yakınlık derecesini belirtiniz).....
9. Çalışmanın sonucu hakkında bilgi almak istiyorsanız e-posta adresinizi yazınız.
.....

EK-2

TP-DAS

Açıklama: Bu formda bir takım ifadeler bulunmaktadır. Her birini okuyunuz ve o ifadeye katılıp katılmama durumunuzu ‘Fikrime çok uygun, Fikrime uygun, Kararsızım, Fikrime aykırı ve Fikrime çok aykırı’ seçeneklerinden birini seçerek (X) şeklinde işaretleyiniz.

No		Fikrime çok uygun	Fikrime uygun	Kararsızım	Fikrime Aykırı	Fikrime Çok Aykırı
1	Acı çekerek ölmekten korkuyorum.	0	1	2	3	4
2	Ölümden sonrasının nasıl bir yer olduğunu bilmemek beni korkutur.	0	1	2	3	4
3	Öldükten sonra bir daha düşünmemek fikri beni dehşete düşürür.	0	1	2	3	4
4	Gömüldükten sonra bedenime ne olacağı beni kaygılandırmıyor.	0	1	2	3	4
5	Tabutlar beni huzursuz eder.	0	1	2	3	4
6	Öldükten sonra işlerim üzerindeki kontrolü kaybedeceğim düşüncesinden nefret ederim.	0	1	2	3	4
7	Ölüm sonrası tamamen hareketsiz kalmak beni kaygılandırır.	0	1	2	3	4
8	Ameliyat olacağımı düşündüğümde korkarım	0	1	2	3	4
9	Ölüm sonrası beni oldukça kaygılandırıyor.	0	1	2	3	4
10	Yavaş ve uzun süren bir ölümden korkmuyorum.	0	1	2	3	4
11	Öldüğüm zaman bir tabuta kapatılacak olmam düşüncesi benim için sorun değil.	0	1	2	3	4
12	Öldükten sonra tamamen aciz bir durumda olacağım düşüncesi beni huzursuz eder.	0	1	2	3	4
13	Öldükten sonra başka bir hayatın olup olmamasıyla ilgilenmiyorum.	0	1	2	3	4
14	Öldükten sonra tekrar asla bir şey hissetmemek beni huzursuz eder.	0	1	2	3	4
15	Ölürken çekilen ızdırap beni korkutur.	0	1	2	3	4
16	Öldükten sonra yeni bir hayatın olmasını çok istiyorum.	0	1	2	3	4
17	Ebediyen aciz olmaktan endişe duymuyorum.	0	1	2	3	4
18	Bedenimin mezarda çürüyeceği düşüncesi beni tedirgin eder.	0	1	2	3	4
19	Öldükten sonra dünyadaki şeylerden mahrum kalma düşüncesi beni rahatsız eder.	0	1	2	3	4
20	Öldükten sonra bize ne olacağı konusunda kaygılanıyorum.	0	1	2	3	4
21	Hayattaki şeyler üzerindeki kontrolü kaybetmek ile ilgili bir endişem yok.	0	1	2	3	4
22	Ölümün insanı her şeyden ayıracak olması beni dehşete düşürür.	0	1	2	3	4
23	Kansere yakalanmaktan özel bir korku duymuyorum.	0	1	2	3	4
24	Öldükten sonra yapılması gerekenlerle ilgili teferruatlı bir vasiyet bırakacağım.	0	1	2	3	4
25	Öldükten sonra vücuduma ne olacağı umurumda değil.	0	1	2	3	4

EK-3**BDI****AÇIKLAMA:**

Aşağıda kişilerin ruh durumlarını ifade ederken kullandıkları bazı cümleler verilmiştir. Her madde, bir çeşit ruh durumunu anlatmaktadır. Her maddede o ruh durumunun derecesini belirleyen 4 seçenek vardır. Lütfen bu seçenekleri dikkatle okuyunuz. Son bir hafta içindeki (şu an dahil) kendi ruh durumunuzu göz önünde bulundurarak, size en uygun olan ifadeyi bulunuz. Daha sonra, o maddenin yanındaki rakamın üzerine (x) işareti koyunuz.

- A-** (0) Kendimi üzgün hissetmiyorum.
 (1) Kendimi üzgün hissediyorum.
 (2) Her zaman için üzgünüm ve kendimi bu duygudan kurtaramıyorum.
 (3) Öylesine üzgün ve mutsuzum ki dayanamıyorum.
- B-** (0) Gelecekte umutsuz değilim.
 (1) Geleceğe biraz umutsuz bakıyorum.
 (2) Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok.
 (3) Benim için gelecek yok ve bu durum düzelmeyecek.
- C-** (0) Kendimi başarısız görmüyorum.
 (1) Çevremdeki birçok kişiden daha fazla başarısızlıklarım oldu sayılır.
 (2) Geriye dönüp baktığımda, çok fazla başarısızlığımın olduğunu görüyorum.
 (3) Kendimi tümüyle başarısız biri olarak görüyorum.
- D-** (0) Herşeyden eskisi kadar zevk alabiliyorum.
 (1) Herşeyden eskisi kadar zevk alamıyorum.
 (2) Artık hiçbir şeyden gerçek bir zevk alamıyorum.
 (3) Bana zevk veren hiçbir şey yok. Her şey çok sıkıcı.
- E-** (0) Kendimi suçlu hissetmiyorum.
 (1) Arada bir kendimi suçlu hissettiğim oluyor.
 (2) Kendimi çoğunlukla suçlu hissediyorum.
 (3) Kendimi her an için suçlu hissediyorum.
- F-** (0) Cezalandırıldığımı düşünmüyorum.
 (1) Bazı şeyler için cezalandırılabilirim hissediyorum.
 (2) Cezalandırılmayı bekliyorum.
 (3) Cezalandırıldığımı hissediyorum.

- G-** (0) Kendimden hoşnutum.
 (1) Kendimden pek hoşnut değilim.
 (2) Kendimden hiç hoşlanmıyorum.
 (3) Kendimden nefret ediyorum.
- H-** (0) Kendimi diğer insanlardan daha kötü görmüyorum.
 (1) Kendimi zayıflıklarım ve hatalarım için eleştiriyorum.
 (2) Kendimi hatalarım için çoğu zaman suçluyorum.
 (3) Her kötü olayda kendimi suçluyorum.
- İ-** (0) Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok.
 (1) Bazen kendimi öldürmeyi düşünüyorum, fakat bunu yapmam.
 (2) Kendimi öldürebilmeyi isterdim.
 (3) Bir fırsatını bulsam kendimi öldürürdüm.
- J-** (0) Her zamankinden daha fazla ağladığımı sanmıyorum.
 (1) Eskisine göre şu sıralarda daha fazla ağlıyorum.
 (2) Şu sıralarda her an ağlıyorum.
 (3) Eskiden ağlayabilirdim, ama şu sıralarda istesem de ağlayamıyorum.
- K-** (0) Her zamankinden daha sinirli değilim.
 (1) Her zamankinden daha kolayca sinirleniyor ve kızıyorum.
 (2) Çoğu zaman sinirliyim.
 (3) Eskiden sinirlendiğim şeylere bile artık sinirlenemiyorum.
- L-** (0) Diğer insanlara karşı ilgimi kaybetmedim.
 (1) Eskisine göre insanlarla daha az ilgiliyim.
 (2) Diğer insanlara karşı ilgimin çoğunu kaybettim.
 (3) Diğer insanlara karşı hiç ilgim kalmadı.
- M-** (0) Kararlarımı eskisi kadar kolay ve rahat verebiliyorum.
 (1) Şu sıralarda kararlarımı vermeyi erteliyorum.
 (2) Kararlarımı vermekte oldukça güçlük çekiyorum.
 (3) Artık hiç karar veremiyorum.
- N-** (0) Dış görünüşümün eskisinden daha kötü olduğunu sanmıyorum.
 (1) Yaşlandığımı ve çekiciliğimi kaybettiğimi kaybettiğimi düşünüyorum ve üzülüyorum.
 (2) Dış görünüşümde artık değiştirilmesi mümkün olmayan olumsuz değişiklikler olduğunu hissediyorum.
 (3) Çok çirkin olduğumu düşünüyorum.
- O-** (0) Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum.
 (1) Bir işi yapabilmek için eskisine göre kendimi daha fazla zorlamam gerekiyor.
 (2) Hangi iş olursa olsun, yapabilmek için kendimi çok zorluyorum.
 (3) Hiçbir iş yapamıyorum.

- P-** (0) Eskisi kadar rahat uyuyabiliyorum.
 (1) Şu sıralarda eskisi kadar rahat uyuyamıyorum.
 (2) Eskisine göre 1 veya 2 saat erken uyanıyor ve tekrar uyumakta zorluk çekiyorum.
 (3) Eskisine göre çok erken uyanıyor ve tekrar uyuyamıyorum.
- R-** (0) Eskisine kıyasla daha çabuk yorulduğumu sanmıyorum.
 (1) Eskisinden daha çabuk yoruluyorum.
 (2) Şu sıralarda neredeyse her şey beni yoruyor.
 (3) Öyle yorgunum ki hiçbir şey yapamıyorum.
- S-** (0) İştahım eskisinden pek farklı değil.
 (1) İştahım eskisi kadar iyi değil.
 (2) Şu sıralarda iştahım epey kötü.
 (3) Artık hiç iştahım yok.
- T-** (0) Son zamanlarda pek fazla kilo kaybettiğimi sanmıyorum.
 (1) Son zamanlarda istemediğim halde üç kilodan fazla kaybettim.
 (2) Son zamanlarda istemediğim halde beş kilodan fazla kaybettim.
 (3) Son zamanlarda istemediğim halde yedi kilodan fazla kaybettim.
 Daha az yemeye çalışarak kilo kaybetmeye çalışıyorum. Evet () Hayır ()
- U-** (0) Sağlığım beni pek endişelendirmiyor.
 (1) Son zamanlarda ağrı, sızı, mide bozukluğu, kabızlık gibi sorunlarım var.
 (2) Ağrı sızı gibi bu sıkıntılarım beni epey endişelendirdiği için başka şeyleri düşünmek zor geliyor.
 (3) Bu tür sıkıntılar beni öylesine endişelendiriyor ki, artık başka hiçbir şey düşünmüyorum.
- V-** (0) Son zamanlarda cinsel yaşantımda dikkatimi çeken bir şey yok.
 (1) Eskisine oranla cinsel konularla daha az ilgileniyorum.
 (2) Şu sıralarda cinsellikle pek ilgili değilim.
 (3) Artık, cinsellikle hiçbir ilgim kalmadı.

EK-4**BHS**

Aşağıda geleceğe ait düşünceleri ifade eden bazı cümleler verilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak, bunların size ne kadar uygun olduğuna karar veriniz. Size uygun olanlar için "Evet", uygun olmayanlar için ise "Hayır" sütununun altındaki kutuyu (X) şeklinde işaretleyiniz.

		Evet	Hayır
1	Geleceğe umut ve coşku ile bakıyorum.		
2	Kendim ile ilgili şeyleri düzeltemediğime göre çabalamayı bıraksam iyi olur.		
3	İşler kötüye giderken bile her şeyin hep böyle kalmayacağını bilmek beni rahatlatıyor.		
4	Gelecek on yıl içinde hayatımın nasıl olacağını hayal bile edemiyorum.		
5	Yapmayı en çok istediğim şeyleri gerçekleştirmek için yeterli zamanım var.		
6	Benim için çok önemli konularda ileride başarılı olacağımı umuyorum.		
7	Geleceğimi karanlık görüyorum.		
8	Dünya nimetlerinden sıradan bir insandan daha çok yararlanacağımı umuyorum		
9	İyi fırsatlar yakalayamıyorum. Gelecekte yakalayacağıma inanmam için de hiçbir neden yok.		
10	Geçmiş deneyimlerim beni geleceğe iyi hazırladı.		
11	Gelecek, benim için hoş şeylerden çok tatsızlıklarla dolu görünüyor.		
12	Gerçekten özlediğim şeylere kavuşabileceğimi ummuyorum.		
13	Geleceğe baktığımda şimdikine oranla daha mutlu olacağımı umuyorum.		
14	İşler bir türlü benim istediğim gibi gitmiyor.		
15	Geleceğe büyük inancım var.		
16	Arzu ettiğim şeyleri elde edemediğime göre birşeyler istemek aptallık olur.		
17	Gelecekte gerçek doyuma ulaşmam olanaksız gibi.		
18	Gelecek bana bulanık ve belirsiz görünüyor.		
19	Kötü günlerden çok, iyi günler bekliyorum.		
20	İstediğim her şeyi elde etmek için çaba göstermenin gerçekten yararı yok, nasıl olsa onu elde edemeyeceğim.		

EK-5**STAI FORM TX – I**

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da o **anda** nasıl hissettiğinizi ifadelerin sağ tarafındaki parantezlerden uygun olanını karalamak suretiyle belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarfetmeksizin **anında** nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

No		Hiç	Biraz	Çok	Tamamiyle
1.	Şu anda sakinim	(1)	(2)	(3)	(4)
2.	Kendimi emniyette hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
3	Su anda sinirlerim gergin	(1)	(2)	(3)	(4)
4	Pişmanlık duygusu içindeyim	(1)	(2)	(3)	(4)
5.	Şu anda huzur içindeyim	(1)	(2)	(3)	(4)
6	Şu anda hiç keyfim yok	(1)	(2)	(3)	(4)
7	Başıma geleceklerden endişe ediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
8.	Kendimi dinlenmiş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
9	Şu anda kaygılıyım	(1)	(2)	(3)	(4)
10.	Kendimi rahat hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
11.	Kendime güvenim var	(1)	(2)	(3)	(4)
12	Şu anda asabım bozuk	(1)	(2)	(3)	(4)
13	Çok sinirliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
14	Sinirlerimin çok gergin olduğunu hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
15.	Kendimi rahatlamış hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
16.	Şu anda halimden memnunum	(1)	(2)	(3)	(4)
17	Şu anda endişeliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
18	Heyecandan kendimi şaşkına dönmüş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
19.	Şu anda sevinçliyim	(1)	(2)	(3)	(4)
20.	Şu anda keyfim yerinde.	(1)	(2)	(3)	(4)

STAI FORM TX – 2

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da **genel** olarak nasıl hissettiğinizi, ifadelerin sağ tarafındaki parantezlerden uygun olanını karalamak suretiyle belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarfetmeksizin **genel olarak** nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

No		Hemen hemen hiç bir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Hemen her zaman
21.	Genellikle keyfim yerindedir	(1)	(2)	(3)	(4)
22	Genellikle çabuk yorulurum	(1)	(2)	(3)	(4)
23	Genellikle kolay ağlarım	(1)	(2)	(3)	(4)
24	Başkaları kadar mutlu olmak isterim	(1)	(2)	(3)	(4)
25	Çabuk karar veremediğim için fırsatları kaçıırım	(1)	(2)	(3)	(4)
26.	Kendimi dinlenmiş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
27.	Genellikle sakin, kendine hakim ve soğukkanlıyım	(1)	(2)	(3)	(4)
28	Güçlüklerin yenemeyeceğim kadar biriktiğini hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
29	Önemsiz şeyler hakkında endişelenirim	(1)	(2)	(3)	(4)
30.	Genellikle mutluyum	(1)	(2)	(3)	(4)
31	Her şeyi ciddiye alır ve endişelenirim	(1)	(2)	(3)	(4)
32	Genellikle kendime güvenim yoktur	(1)	(2)	(3)	(4)
33.	Genellikle kendimi emniyette hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
34	Sıkıntılı ve güç durumlarla karşılaşmaktan kaçınırım	(1)	(2)	(3)	(4)
35	Genellikle kendimi hüzünlü hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
36.	Genellikle hayatımdan memnunum	(1)	(2)	(3)	(4)
37	Olur olmaz düşünceler beni rahatsız eder	(1)	(2)	(3)	(4)
38	Hayal kırıklıklarını öylesine ciddiye alırım ki hiç unutamam	(1)	(2)	(3)	(4)
39.	Aklı başında ve kararlı bir insanım	(1)	(2)	(3)	(4)
40	Son zamanlarda kafama takılan konular beni tedirgin ediyor	(1)	(2)	(3)	(4)

EK-6**Birinci Aşama Deneme Formu (ÖKÖ)**

Bu ölçek, ölüm kavramı konusundaki düşüncelerinizi, görüşlerinizi ve kişisel duygularınızı belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Aşağıdaki ifadelerin her birinin size uygunluk derecesini belirleyiniz. Ölçeği yanıtlarken her bir ifadeyi dikkatle okuyarak, yaşadığınız sıklık derecesine göre "Hiçbir zaman", "Nadiren", "Ara sıra", "Sık sık" veya "Her zaman" seçeneklerinden birini seçerek, o sütundaki paranteze (X) işaretini koyunuz. Tüm ifadeleri okuyup, eksik işaretleme yapmamaya özen gösteriniz.

Sıra No	Her bir ifadenin size göre uygunluğunu en iyi şekilde gösteren kutucuğu (X) şeklinde işaretleyiniz.	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Her zaman
1	Öleceğimi düşünmek beni kaygılandırır.					
2	Mezarlıklara girmek beni kaygılandırır.					
3	Ölümlü trafik kazası haberleri beni endişelendirir.					
4	Ölümün nasıl bir şey olacağını bilememek beni kaygılandırır.					
5	Öldükten sonra sevdiğilerimden ayrılacak olmak beni endişelendirir.					
6	Bedenimin bir mezarda çürüyecek olması beni kaygılandırır.					
7	Kanser olacağımdan kaygılanırım.					
8	Ölümün belirsizliği beni kaygılandırır.					
9	Ölüm sonrasında düşünmek benim için kaygı vericidir.					
10	Azrail'le karşılaşma düşüncesi beni kaygılandırır.					
11	Sevdiğim birinin cesedine dokunmak benim için endişe vericidir.					
12	Bir ölüyü mezara gömmeye düşüncesi beni kaygılandırır.					
13	Öldükten sonra yalnız kalacak olmaktan kaygı duyarım.					
14	Ölümün zamansız gelecek olmasından kaygı duyarım.					
15	Bir mezara kapatılma düşüncesi benim için kaygı vericidir.					
16	Yoğun bakımda tek başıma ölmekten endişe duyarım.					
17	Ölümden sonraki hayat beni kaygılandırır.					
18	Kalp krizi geçireceğim diye kaygılanırım.					
19	İnsanların ölümle ilgili konuşmaları beni kaygılandırır.					
20	Ölümcül bir hastalığa yakalanmaktan endişe duyarım.					
21	Televizyonda, içinde ölüm olan haberleri izlemek beni kaygılandırır.					
22	Öldükten sonra gidilecek yerin nasıl bir yer olduğunu bilememek beni kaygılandırır.					
23	Gömüldükten sonra vücuduma ne olacağı beni endişelendirir.					

Sıra No	Her bir ifadenin size göre uygunluğunu en iyi şekilde gösteren kutucuğu (X) şeklinde işaretleyiniz.	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Her zaman
24	Bir tabut görmek beni kaygılandırır.					
25	Mezar taşlarını okumak beni kaygılandırır.					
26	Ölürken yanımda kimsenin olmaması düşüncesi beni kaygılandırır.					
27	Öldükten sonra arkamda gözü yaşlı insanların kalacak olması beni endişelendirir.					
28	Öldükten sonra bana ne olacağı konusunda kaygılanıyorum.					
29	Ölümün insanı her şeyden ayırarak olması beni endişelendirir.					
30	Hastalandığım zaman ölmekten endişe duyarım.					
31	Bir cesede bakmak beni endişelendirir.					
32	Kabir ziyaretleri benim için kaygı vericidir.					
33	Ölümden sonra ne olacağımı bilememek beni endişelendirir.					
34	Kabir azabı çekmekten endişe duyarım.					
35	Ölümü düşünmek beni kaygılandırır.					
36	Ciddi bir hastalığa yakalanmaktan endişe duyarım.					
37	Acı çekerek ölmek beni endişelendirir.					
38	Öldükten sonra cezalandırılacağım düşüncesi beni kaygılandırır.					
39	Bir cenaze törenine tanıklık etmek beni kaygılandırır.					
40	Ölmekte olan birini izlemek beni endişelendirir.					
41	Ölüm hakkında konuşmak beni kaygılandırır.					
42	Ailemdaki insanların bir gün öleceği düşüncesi beni endişelendirir.					
43	Ölümlerle birlikte her şeyin sona ereceği fikri beni kaygılandırır.					
44	Yanarak ölmekten endişe ederim.					
45	Bir cesede dokunmak beni endişelendirir.					
46	Çok yakın olduğum insanların ölmesi beni kaygılandırır.					
47	Ölümün hayatın sonu olacağı düşüncesi benim için kaygı vericidir.					
48	İstedğim her şeyi yaşayacak yeterli zamanımın olmayacağı düşüncesi benim için kaygı vericidir.					
49	Ölürken büyük bir acı çekeceğimden endişe ederim.					
50	Nefessiz kalarak ölmekten endişe duyarım.					
51	Tanıdıklarımın ölmesinden endişe duyarım.					
52	Ölümlerle ilgili şeyler beni kaygılandırır.					
53	Çocuklarımla büyüdüğümü görememe düşüncesi beni kaygılandırır.					
54	Vahşice öldürüleceğimden endişe duyarım.					

Sıra No	Her bir ifadenin size göre uygunluğunu en iyi şekilde gösteren kutucuğu (X) şeklinde işaretleyiniz.	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Her zaman
55	Ölümün yalnızlığı beni kaygılandırır.					
56	Acı veren bir ölüm beni endişelendirir.					
57	Nasıl öleceğimi bilememek beni kaygılandırır.					
58	Genç yaşta öleceğimden endişe duyarım.					
59	Sevdiğim birinin ölümü ile ilgili düşünceler beni kaygılandırır.					
60	Hayatın kısalığı fikri beni kaygılandırır.					
61	Tanıdığım birinin cesedini teşhis etmek beni kaygılandırır.					
62	Ölmenin nasıl bir his olduğunu bilememek beni endişelendirir.					
63	Ölümcül bir hastalığının olduğunun söylenmesi beni kaygılandırır.					
64	Ölüm döşeğinde olan bir arkadaşımı ziyaret etmek beni kaygılandırır.					
65	Bir daha düşünemeyecek ya da yaşayamayacak olma düşüncesi beni endişelendirir.					
66	Öldükten sonra belirli bir mezarımın olmayacağı düşüncesi beni kaygılandırır.					
67	Ölümlle ilgili bir film izlemek beni kaygılandırır.					
68	Öldükten sonra yargılanacağım düşüncesi beni kaygılandırır.					
69	Öldükten sonra kendimi bir mezarda yatarken düşünmek benim için kaygı vericidir.					
70	Ne zaman öleceğimi biliyor olma düşüncesi beni kaygılandırır.					
71	Ölümlle ilgili bir televizyon programı izlemek beni kaygılandırır.					
72	Yolda ilerleyen bir cenaze alayını görmek beni kaygılandırır.					
73	Can çekişen bir yakınımı izlemek beni kaygılandırır.					
74	Ölümlle ilgili bir gazete haberi okumak beni kaygılandırır.					
75	Fiziksel becerilerimi kaybederek ölmekten endişe duyarım.					
76	Taziye ziyaretlerine gitmek beni kaygılandırır.					
77	Kendi ölümümle ilgili düşünceler beni kaygılandırır.					
78	Ölürken canımın yanacağı fikri beni kaygılandırır.					
79	Nerede ve nasıl öleceğim benim için önemlidir.					
80	Sevdiğim birinin belirli bir mezarımın olmayacağı düşüncesi beni kaygılandırır.					
81	Ölümsüzlüğün bulunacağı günü dört gözle bekliyorum.					

Sıra No	Her bir ifadenin size göre uygunluğunu en iyi şekilde gösteren kutucuğu (X) şeklinde işaretleyiniz.	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Her zaman
82	Ölümün her şeyin bitişi olacağı düşüncesi beni kaygılandırır.					
83	Ölümlle ilgili bir yazı okumak beni kaygılandırır.					
84	Ne zaman öleceğimi bilememek beni kaygılandırır.					
85	Yavaş yavaş ölmekten endişelenirim.					
86	Ölmüş birinin arkasından ağlayanları görmek beni kaygılandırır.					
87	Ölüme karşı elimden bir şey gelmemesi beni kaygılandırır.					

EK-7

İkinci Aşama Deneme Formu (ÖKÖ)

Açıklama: Bu ölçekte gerilim ya da endişeye neden olabilecek deneyim ve durumlarla ilgili ifadeler yer almaktadır. Her bir maddeyi okuyarak, maddede belirtilen durumun genelde sizi ne kadar rahatsız ettiğini "Hiçbir zaman", "Nadiren", "Ara sıra", "Sık sık" veya "Her zaman" seçeneklerinden birini (X) şeklinde işaretleyerek belirtiniz. Lütfen ifadeler üzerinde fazla düşünmeyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. İfadeyi okuduktan sonra fazla zaman sarfetmeden uygun seçeneği işaretleyiniz.

No	Her bir ifadenin size göre uygunluğunu en iyi şekilde gösteren kutucuğu (X) şeklinde işaretleyiniz.	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Her zaman
1	Ölümlü trafik kazası haberleri beni endişelendirir.					
2	Ölümün nasıl bir şey olacağını bilememek beni kaygılandırır.					
3	Bedenimin bir mezarda çürüyecek olması beni kaygılandırır.					
4	Ölümün belirsizliği beni kaygılandırır.					
5	Öldükten sonra yalnız kalacak olmaktan kaygı duyarım.					
6	Ölümün zamansız gelecek olmasından kaygı duyarım.					
7	Ölümcül bir hastalığa yakalanmaktan endişe duyarım.					
8	Gömüldükten sonra vücuduma ne olacağı beni endişelendirir.					
9	Bir tabut görmek beni kaygılandırır.					
10	Ölürken yanımda kimsenin olmaması düşüncesi beni kaygılandırır.					
11	Öldükten sonra bana ne olacağı konusunda kaygılanıyorum.					
12	Ölümün insanı her şeyden ayıracak olması beni endişelendirir.					
13	Kabir ziyaretleri benim için kaygı vericidir.					
14	Ölümden sonra ne olacağını bilememek beni endişelendirir.					
15	Ölümü düşünmek beni kaygılandırır.					
16	Ölüm hakkında konuşmak beni kaygılandırır.					
17	Bir cesede dokunmak beni endişelendirir.					
18	Tanıdıklarımın ölmesinden endişe duyarım.					

No	Her bir ifadenin size göre uygunluğunu en iyi şekilde gösteren kutucuğu (X) şeklinde işaretleyiniz.	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Her zaman
19	Ölümle ilgili şeyler beni kaygılandırır.					
20	Ölümün yalnızlığı beni kaygılandırır.					
21	Fiziksel becerilerimi kaybederek ölmekten endişe duyarım.					
22	Nasıl öleceğimi bilememek beni kaygılandırır.					
23	Ölmenin nasıl bir his olduğunu bilmemek beni endişelendirir.					
24	Öldükten sonra yargılanacağım düşüncesi beni kaygılandırır.					
25	Öldükten sonra kendimi bir mezarda yatarken düşünmek benim için kaygı vericidir.					
26	Ne zaman öleceğimi biliyor olmak düşüncesi beni kaygılandırır.					
27	Ölümle ilgili bir televizyon programı izlemek beni kaygılandırır.					
28	Yolda ilerleyen bir cenaze alayını görmek beni kaygılandırır.					
29	Taziye ziyaretlerine gitmek beni kaygılandırır.					
30	Kendi ölümümle ilgili düşünceler beni kaygılandırır.					
31	Ölürken canımın yanacağı fikri beni kaygılandırır.					
32	Ölümle ilgili bir yazı okumak beni kaygılandırır.					
33	Ne zaman öleceğimi bilememek beni kaygılandırır.					
34	Yavaş yavaş ölmekten endişelenirim.					
35	Ölmüş birinin arkasından ağlayanları görmek beni kaygılandırır.					
36	Ölüme karşı elimden bir şey gelmemesi beni kaygılandırır.					

EK-8

ÖKÖ

Açıklama: Bu ölçekte gerilim ya da endişeye neden olabilecek bazı deneyim ve durumlarla ilgili ifadeler yer almaktadır. Her bir maddeyi okuyarak, maddede belirtilen durumun genelde sizi ne kadar rahatsız ettiğini "Hiçbir zaman", "Nadiren", "Ara sıra", "Sık sık" veya "Her zaman" seçeneklerinden birini (X) şeklinde işaretleyerek belirtiniz. Lütfen ifadeler üzerinde fazla düşünmeyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. İfadeyi okuduktan sonra fazla zaman sarfetmeden uygun seçeneği işaretleyiniz.

No	Her bir ifadenin size göre uygunluğunu en iyi şekilde gösteren kutucuğu (X) şeklinde işaretleyiniz.	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Her zaman
1	Ölümün nasıl bir şey olacağını bilememek beni kaygılandırır.					
2	Ölümün belirsizliği beni kaygılandırır.					
3	Ölümcül bir hastalığa yakalanmaktan endişe duyarım.					
4	Bir tabut görmek beni kaygılandırır.					
5	Ölürken yanımda kimsenin olmaması düşüncesi beni kaygılandırır.					
6	Öldükten sonra bana ne olacağı konusunda kaygılanıyorum.					
7	Ölümden sonra ne olacağını bilememek beni endişelendirir.					
8	Ölüm hakkında konuşmak beni kaygılandırır.					
9	Ölümün yalnızlığı beni kaygılandırır.					
10	Nasıl öleceğimi bilememek beni kaygılandırır.					
11	Ölmenin nasıl bir his olduğunu bilmemek beni endişelendirir.					
12	Ölümlle ilgili bir televizyon programı izlemek beni kaygılandırır.					
13	Yolda ilerleyen bir cenaze alayını görmek beni kaygılandırır.					
14	Taziye ziyaretlerine gitmek beni kaygılandırır.					
15	Ölürken canımın yanacağı fikri beni kaygılandırır.					

No	Her bir ifadenin size göre uygunluğunu en iyi şekilde gösteren kutucuğu (X) şeklinde işaretleyiniz.	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Her zaman
16	Ölümlle ilgili bir yazı okumak beni kaygılandırır.					
17	Ne zaman öleceğimi bilememek beni kaygılandırır.					
18	Yavaş yavaş ölmekten endişelenirim.					
19	Ölmüş birinin arkasından ağlayanları görmek beni kaygılandırır.					
20	Ölüme karşı elimden bir şey gelmemesi beni kaygılandırır.					

EK-9

Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri ile Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri Arasındaki Korelasyon

TP-DAS Madde Numaraları	ÖKÖ Madde Numaraları																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	.27**	.41**	.44**	.30**	.39**	.36**	.39**	.36**	.40**	.40**	.40**	.37**	.34**	.27**	.49**	.35**	.40**	.52**	.34**	.39**
2	.43**	.54**	.24**	.31**	.40**	.52**	.64**	.46**	.50**	.49**	.51**	.42**	.37**	.32**	.42**	.35**	.51**	.27**	.36**	.48**
3	.35**	.41**	.24**	.24**	.33**	.38**	.47**	.34**	.48**	.34**	.39**	.26**	.26**	.27**	.33**	.26**	.35**	.24**	.24**	.35**
4	.02	.08	.02	.04	.07	.03	.04	.07	.10*	.06	.08	.07	-.03	.06	-.01	-.02	.12*	.04	.02	.03
5	.27**	.38**	.22**	.67**	.36**	.33**	.37**	.54**	.39**	.36**	.39**	.56**	.66**	.53**	.36**	.50**	.42**	.26**	.51**	.45**
6	.30**	.31**	.21**	.23**	.24**	.23**	.31**	.29**	.32**	.28**	.30**	.27**	.20**	.18**	.28**	.25**	.31**	.16**	.19**	.34**
7	.36**	.45**	.29**	.27**	.42**	.44**	.45**	.33**	.48**	.38**	.43**	.32**	.27**	.25**	.45**	.31**	.43**	.28**	.26**	.44**
8	.24**	.25**	.31**	.27**	.26**	.20**	.25**	.26**	.27**	.27**	.28**	.25**	.25**	.23**	.32**	.27**	.31**	.29**	.26**	.23**
9	.43**	.43**	.33**	.37**	.38**	.57**	.54**	.47**	.48**	.50**	.57**	.46**	.46**	.34**	.45**	.41**	.44**	.32**	.35**	.43**
10	.10	.09	.08	.04	.03	.15**	.13**	.11*	.06	.16**	.10	.13**	.08	.10	.17**	.07	.14**	.21**	.11*	.15**
11	.38**	.40**	.20**	.32**	.41**	.39**	.42**	.39**	.45**	.40**	.40**	.38**	.33**	.29**	.41**	.31**	.48**	.25**	.25**	.40**
12	.28**	.41**	.23**	.26**	.36**	.45**	.47**	.36**	.46**	.35**	.40**	.40**	.35**	.25**	.40**	.33**	.36**	.26**	.26**	.44**
13	.08	.08	-.01	.05	.08	.16**	.11*	.03	.10*	.17**	.22**	.13*	.08	.08	.16**	.09	.10	.11*	.05	.05

TP-DAS Madde Numaraları	ÖKÖ Madde Numaraları																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
14	.28**	.38**	.23**	.25**	.32**	.36**	.41**	.28**	.43**	.32**	.34**	.27**	.23**	.20**	.30**	.27**	.35**	.24**	.29**	.40**
15	.26**	.35**	.33**	.27**	.35**	.39**	.35**	.35**	.37**	.38**	.38**	.34**	.29**	.25**	.51**	.32**	.37**	.42**	.29**	.33**
16	-.01	-.02	.01	.02	.01	.11*	.02	.00	.07	.10	.11*	.11*	.06	.07	.12*	.08	.05	.08	.07	.06
17	.12*	.21**	.12*	.16**	.11*	.20**	.24**	.18**	.18**	.17**	.21**	.18**	.17**	.19**	.22**	.13*	.19**	.15**	.14**	.23**
18	.32**	.41**	.24**	.33**	.41**	.40**	.47**	.39**	.48**	.37**	.39**	.36**	.32**	.30**	.38**	.33**	.46**	.25**	.27**	.48**
19	.31**	.35**	.22**	.26**	.32**	.26**	.38**	.31**	.39**	.25**	.27**	.26**	.24**	.21**	.20**	.22**	.33**	.14**	.24**	.45**
20	.45**	.50**	.28**	.28**	.37**	.57**	.63**	.42**	.48**	.46**	.53**	.34**	.36**	.33**	.40**	.35**	.44**	.34**	.32**	.50**
21	.24**	.24**	.05	.17**	.16**	.18**	.22**	.16**	.17**	.18**	.24**	.17**	.17**	.09	.17**	.14**	.25**	.13**	.15**	.27**
22	.36**	.44**	.30**	.35**	.32**	.37**	.46**	.41**	.44**	.33**	.37**	.34**	.34**	.34**	.32**	.35**	.38**	.27**	.39**	.46**
23	.18**	.24**	.37**	.22**	.23**	.23**	.26**	.33**	.25**	.27**	.29**	.28**	.28**	.23**	.30**	.27**	.26**	.32**	.26**	.24**
24	.11*	.12*	.20**	.06	.14**	.08	.09	.03	.12*	.10	.12*	.03	.08	.04	.15**	.07	.07	.15**	.08	.09
25	.22**	.25**	.17**	.20**	.27**	.26**	.28**	.27**	.36**	.23**	.28**	.26**	.23**	.19**	.33**	.22**	.31**	.17**	.17**	.30**

** (p < .01)

*(p < .05)

n = 388

EK-10

Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri ile Durumluk Kaygı Envanteri Maddeleri Arasındaki Korelasyon

Durumluk Kaygı Envanteri Madde Numaraları	ÖKÖ Madde Numaraları																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	.09	.18**	.16**	.15**	.16**	.14**	.14**	.21**	.16**	.16**	.13**	.19**	.16**	.15**	.18**	.17**	.22**	.12*	.12*	.18**
2	.03	.11*	.13**	.13*	.08	.14**	.16**	.12*	.10	.15**	.12*	.13*	.12*	.12*	.18**	.14**	.09	.11*	.10	.14**
3	.09	.22**	.14**	.07	.17**	.13**	.13**	.17**	.10	.15**	.16**	.15**	.12*	.13*	.18**	.11*	.14**	.10	.10*	.17**
4	.06	.10*	.08	.04	.07	.13*	.06	.13*	.04	.13*	.10	.13*	.09	.07	.10	.16**	.02	.10*	.11*	.09
5	.10*	.17**	.19**	.11*	.09	.15**	.13*	.16**	.11*	.18**	.17**	.17**	.12*	.08	.22**	.19**	.11*	.18**	.09	.13*
6	-.03	.05	-.03	.01	.01	.05	.05	.04	-.01	-.01	.02	.04	.04	-.01	.04	.01	.04	.04	.01	.02
7	.26**	.32**	.27**	.20**	.24**	.28**	.26**	.30**	.24**	.32**	.30**	.25**	.27**	.28**	.29**	.30**	.31**	.25**	.25**	.21**
8	.04	.07	.10*	.00	-.01	.07	.02	.11*	.06	.12*	.10	.10*	.07	.03	.11*	.14**	.08	.13*	.04	.02
9	.07	.16**	.11*	.12*	.13**	.22**	.18**	.18**	.10*	.10	.09	.21**	.21**	.20**	.18**	.22**	.17**	.12*	.15**	.19**
10	.13*	.23**	.16**	.13**	.10*	.20**	.19**	.23**	.16**	.18**	.20**	.19**	.14**	.14**	.18**	.18**	.19**	.14**	.13*	.14**
11	.11*	.16**	.09	.05	.06	.08	.10*	.11*	.05	.15**	.13**	.10*	.08	.15**	.11*	.12*	.07	.09	.08	.05
12	.09	.15**	.04	.05	.06	.09	.08	.16**	.05	.09	.06	.15**	.06	.12*	.13*	.12*	.14**	.06	.10*	.10
13	.10	.15**	.09	.09	.08	.13*	.09	.14**	.07	.11*	.08	.14**	.13*	.14**	.13*	.11*	.12*	.08	.11*	.10

Durumluk Kaygı Envanteri Madde Numaraları	ÖKÖ Madde Numaraları																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
14	.09	.17**	.05	.08	.09	.09	.10	.18**	.08	.11*	.08	.16**	.15**	.15**	.12*	.15**	.13*	.04	.10	.11*
15	.11*	.13**	.18**	.07	.10	.11*	.15**	.21**	.11*	.18**	.18**	.13*	.12*	.08	.21**	.13**	.13*	.17**	.04	.11*
16	.10*	.19**	.19**	.07	.07	.14**	.16**	.21**	.10*	.15**	.18**	.18**	.11*	.10	.14**	.17**	.13*	.06	.08	.13*
17	.12*	.19**	.17**	.15**	.14**	.19**	.17**	.21**	.09	.11*	.12*	.21**	.19**	.20*	.20**	.22**	.18**	.18**	.22**	.21**
18	-.06	.04	.03	.04	.00	.09	.03	.04	-.01	.00	-.02	.08	.06	.08	.07	.06	.06	.05	.09	.08
19	.13*	.15**	.11*	.07	.06	.05	.08	.18**	.10	.12*	.14**	.11*	.10	.02	.14**	.17**	.10	.07	.07	.06
20	.09	.15**	.15**	.09	.09	.06	.09	.23**	.11*	.16**	.16**	.17**	.13*	.09	.15**	.20**	.13**	.09	.09	.10*

** (p < .01)

*(p < .05)

n = 388

EK-11

Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri ile Sürekli Kaygı Envanteri Maddeleri Arasındaki Korelasyon

Sürekli Kaygı Envanteri Madde Numaraları	ÖKÖ Madde Numaraları																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	.05	.06	.17**	.11*	.03	.01	-.01	.12*	.01	.08	.07	.06	.08	.07	.10*	.12*	.04	.07	.08	-.01
22	.14**	.18**	.12*	.18**	.19**	.21**	.18**	.21**	.14**	.18**	.19**	.23**	.20**	.19**	.18**	.26**	.20**	.12*	.17**	.18**
23	.25**	.25**	.17**	.22**	.22**	.28**	.29**	.30**	.25**	.22**	.25**	.34**	.31**	.26**	.26**	.29**	.26**	.22**	.30**	.30**
24	.18**	.22**	.21**	.13**	.20**	.20**	.19**	.18**	.24**	.21**	.21**	.20**	.20**	.15**	.19**	.16**	.25**	.19**	.20**	.26**
25	.11*	.20**	.17**	.17**	.17**	.19**	.17**	.12*	.14**	.17**	.15**	.15**	.17**	.14**	.15**	.12*	.19**	.19**	.15**	.11*
26	.10	.13*	.12*	.13*	.02	.08	.08	.17**	.08	.11*	.12**	.18**	.12*	.09	.11*	.17**	.10*	.09	.08	.06
27	.14**	.22**	.18**	.16**	.12*	.16**	.19**	.19**	.18**	.19**	.19**	.16**	.16**	.13*	.19**	.23**	.15**	.12*	.16**	.13**
28	.20**	.21**	.12*	.21**	.13*	.15**	.15**	.13**	.13*	.22**	.18**	.15**	.13*	.07	.13**	.09	.14**	.08	.10*	.17**
29	.21**	.22**	.22**	.21**	.26**	.20**	.17**	.17**	.18**	.22**	.24**	.24**	.15**	.13**	.22**	.19**	.23**	.20**	.16**	.17**
30	.09	.08	.18**	.05	.02	.02	.00	.13**	.04	.11*	.07	.06	.09	.05	.11*	.10	.05	.03	.06	.03
31	.23**	.28**	.23**	.26**	.22**	.26**	.20**	.25**	.17**	.18**	.23**	.33**	.28**	.23**	.23**	.25**	.22**	.25**	.28**	.22**
32	.12*	.16**	.15**	.11*	.08	.12*	.09	.13*	.10	.14**	.14**	.14**	.16**	.16**	.15**	.15**	.14**	.10	.12*	.07
33	.06	.11*	.15**	.13*	.06	.08	.07	.11*	.07	.10*	.09	.12*	.10*	.09	.12*	.13*	.11*	.11*	.09	.08

Sürekli Kaygı Envanteri Madde Numaraları	ÖKÖ Madde Numaraları																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
34	.21**	.18**	.13**	.26**	.19**	.18**	.18**	.23**	.17**	.16**	.20**	.27**	.24**	.15**	.13*	.21**	.21**	.15**	.19**	.17**
35	.10	.13*	.11*	.11**	.16**	.20**	.10*	.14**	.11*	.13**	.13**	.18**	.13**	.12*	.15**	.16**	.15**	.13**	.12*	.11*
36	.04	.10*	.14**	.03	.00	.06	.05	.08	.02	.07	.05	.05	.05	.07	.09	.05	.06	.05	.05	.05
37	.22**	.23**	.19**	.20**	.20**	.19**	.20**	.24**	.21**	.21**	.23**	.25**	.23**	.17**	.23**	.27**	.21**	.11*	.19**	.23**
38	.21**	.22**	.16**	.17**	.26**	.26**	.23**	.23**	.15**	.24**	.20**	.25**	.19**	.15**	.24**	.19**	.23**	.19**	.19**	.17**
39	.12*	.15**	.13*	.04	.00	.08	.08	.10	-.01	.14**	.12*	.14**	.06	.08	.11*	.12*	.11*	.13*	.08	.07
40	.24**	.27**	.14**	.21**	.23**	.27**	.22**	.20**	.19**	.26**	.28**	.22**	.22**	.22**	.25**	.25**	.29**	.18**	.22**	.25**

** (p < .01)

*(p < .05)

n = 388

EK-12

Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri ile Beck Umutsuzluk Ölçeği Maddeleri Arasındaki Korelasyon

Beck Umutsuzluk Ölçeği Madde Numaraları	ÖKÖ Madde Numaraları																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	.12*	.13**	.14**	.06	.09	.05	.05	.06	.07	.11*	.13*	.06	.05	.02	.07	.05	.09	-.01	.02	.07
2	.08	.03	.10*	.00	.04	-.03	-.01	.09	-.02	.07	.07	.07	.06	.01	.01	.07	.06	-.01	.03	.01
3	.01	-.02	.02	.08	-.01	.02	-.01	.07	.00	.02	.05	.07	.09	.01	.13*	.08	.08	.01	.05	.05
4	.18**	.16**	.11*	.10*	.10	.12*	.14**	.08	.10	.17**	.13*	.12*	.11*	.09	.06	.15**	.07	.08	.10*	.09
5	.05	.08	.13*	.03	.07	.07	.07	.07	.05	.07	.04	.10*	.03	-.01	.11*	.07	.11*	-.02	-.03	.05
6	-.01	.02	.04	.03	.04	.03	.04	.07	.04	.01	.05	.05	.02	-.08	.10	.01	.06	.05	.02	.11*
7	-.02	.05	.05	.10*	.01	-.04	.00	.02	.06	.05	.07	.02	.05	-.06	.05	-.02	.03	-.05	.00	.07
8	-.01	-.06	.03	-.01	-.03	-.02	-.04	-.04	-.04	-.05	-.05	.01	-.01	-.03	-.02	.03	-.08	.00	.02	-.03
9	.03	.01	.00	-.03	.02	-.06	-.09	-.02	-.02	.03	.00	-.05	-.05	-.02	-.01	-.04	.04	-.06	-.02	-.01
10	.02	.04	.04	.10*	.01	.08	.00	.02	.02	.06	.10	.03	.03	.00	.12*	.04	.06	.10	.00	.08
11	.05	.08	.11*	.07	.09	.01	.00	.08	.06	.09	.08	.06	.08	.02	.08	.03	.14**	.01	.06	.16**
12	.03	.05	-.01	-.01	-.01	.05	.06	.01	.01	.00	.06	.01	-.01	-.02	.01	.00	-.01	-.07	-.01	.03
13	-.05	.01	.14**	.04	-.01	.03	-.01	.06	.05	.05	.04	.06	.02	.02	.11*	.04	.07	.04	.04	.07

Beck Umutsuzluk Ölçeği Madde Numaraları	ÖKÖ Madde Numaraları																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
14	.11*	.15**	.13*	.09	.08	.11*	.08	.13*	.10	.11*	.12*	.13*	.08	.07	.13**	.13*	.14**	.05	.05	.11*
15	.06	.03	.09	.03	.01	-.04	-.07	.02	-.01	.03	.05	.00	.02	.02	-.01	-.02	.02	-.06	.00	.07
16	.00	.02	.12*	.03	.05	-.05	-.05	.06	.04	.02	.03	.01	.06	.01	-.01	.05	.03	-.02	.00	.02
17	.05	.05	.10*	.03	.01	.02	-.04	.00	.00	.05	.10*	.05	.01	-.01	.07	.01	.05	-.01	.02	.00
18	.06	.11*	.05	.13*	.04	.09	.05	.07	.02	.08	.09	.07	.07	.02	.08	.08	.11*	-.03	.04	.06
19	.02	.01	.04	.10*	.07	.06	.05	.06	.05	.09	.08	.04	.05	.01	.14**	.01	.09	.05	-.03	.07
20	.03	.03	.11*	.04	-.01	-.06	.00	.07	.01	.03	.04	.03	.06	.04	.01	.08	.04	-.04	.02	.06

** (p < .01)

*(p < .05)

n = 388

EK-13

Ölüm Kaygısı Ölçeği Maddeleri ile Beck Depresyon Envanteri Maddeleri Arasındaki Korelasyon

Beck Depresyon Envanteri Madde Numaraları	ÖKÖ Madde Numaraları																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
A1	.10	.16**	.12*	.13*	.11*	.17**	.10*	.13*	.12*	.12*	.15**	.16**	.17**	.11*	.17*	.12*	.09	.05	.04	.13*
B2	.17**	.17**	.16**	.12*	.14**	.14**	.10*	.07	.16**	.17**	.18**	.08	.08	.03	.09	.04	.14**	.02	.05	.15**
C3	.06	.05	.14**	.02	-.03	-.01	.00	.07	.05	.07	.04	.02	-.01	-.01	.01	-.02	.04	.03	.06	.07
D4	.15**	.17**	.11*	.12*	.11*	.15**	.10	.10	.13**	.12*	.12*	.10*	.09	.12*	.14**	.09	.10	.11*	.15**	.15**
E5	.09	.09	.08	.15**	.06	.10*	.08	.11*	.09	.11*	.10*	.12*	.12*	.10*	.07	.14**	.08	.05	.06	.05
F6	.11*	.07	.11*	.00	.09	.09	.07	.08	.07	.14**	.11*	.07	.08	.03	.11*	.10	.07	.06	.08	.04
G7	.16**	.18**	.11*	.09	.08	.09	.06	.09	.10	.15**	.13*	.12*	.16**	.09	.08	.16**	.09	.10*	.10*	.13*
H8	.13*	.14**	.10*	.16**	.09	.11*	.10	.12*	.13**	.12*	.13*	.09	.15**	.16**	.11*	.14**	.10*	.13*	.15**	.06
I9	.09	.04	-.03	.04	.05	.04	.05	-.04	.00	.08	.08	-.05	-.01	.02	.04	-.05	.01	-.04	.02	.04
J10	.12*	.10	.08	.11*	.13*	.12*	.05	.08	.12*	.08	.04	.12*	.11*	.15**	.13*	.16**	.11*	.09	.13*	.14**
K11	.10*	.12*	.03	.02	.05	.05	.07	.07	.04	.05	.04	-.03	.00	.03	.09	-.02	.04	.04	.03	.10*
L12	.11*	.09	.11*	.05	.06	.07	.03	.06	.07	.10	.11*	.02	.02	-.01	.10*	.08	.08	.08	.00	-.02
M13	.13**	.15**	.20**	.15**	.15**	.08	.07	.13*	.15**	.13*	.12*	.16**	.11*	.11*	.17**	.13**	.17**	.12*	.10*	.09

Beck Depresyon Envanteri Madde Numaraları	ÖKÖ Madde Numaraları																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
N14	.15**	.15**	.19**	.14**	.13*	.13*	.08	.13**	.12*	.17**	.15**	.08	.10	.10*	.14**	.12*	.11*	.14**	.08	.09
O15	.12*	.18**	.17**	.17**	.17**	.12*	.08	.16**	.15**	.16**	.18**	.15**	.15**	.16**	.20**	.20**	.17**	.17**	.15**	.15**
P16	.13*	.12*	.05	.14**	.13*	.15**	.08	.06	.13**	.11*	.09	.10*	.12*	.11*	.13*	.05	.07	.13*	.12*	.07
R17	.13*	.15**	.12*	.15**	.17**	.18**	.16**	.17**	.17**	.16**	.15**	.14**	.12*	.13**	.18**	.18**	.15**	.14*	.14**	.13*
S18	.04	.05	.04	.14**	.08	.06	.07	.04	.09	.04	.04	.04	.05	.12*	.04	.06	.06	.03	.12*	.05
T19	.02	.12*	.07	.07	.09	.10*	.10*	.11*	.08	.12*	.08	.05	.02	.00	.02	.02	.05	.05	.07	.08
U20	.02	.09	.12*	.05	.10	.05	-.01	-.01	.07	.08	.05	.05	.09	.08	.11*	.04	.11*	.11*	.07	.02
V21	-.02	-.04	-.01	.01	.00	-.05	-.08	-.10*	-.01	-.09	-.07	-.09	-.05	-.07	.00	-.05	-.10	-.03	.01	-.08

** (p < .01)

*(p < .05)

n = 388

EK-14**Kullanılan Ölçekler için Araştırma İzinleri**

Yanıtlatma Adresi: aysegul durak <ayseguldurak@yahoo.com>
 Kime: YUSUF SARIKAYA <yusufsarikaya@gmail.com>

Sayın Sarıkaya,
 sözkonusu ölçeği bilimsel amaçlı çalışmalarınızda kullanabilirsiniz. İyi
 çalışmalar.....
 Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün

Faruk KARACA <fkaraca@atauni.edu.tr>
 Kime: YUSUF SARIKAYA <yusufsarikaya@gmail.com>

Değerli arkadaşım,
 Ölçeği kullanabilirsiniz. Konuyla ilgili sorularınız olursa yardımcı olurum. Geliştirdiğiniz
 ölçeği görmek isterim. İyi çalışmalar dileklerimle.
 F. Karaca

Sn Sarıkaya,

Durumluk/Sürşekel: Kaygı Envanteri
 El kitabını YÖRET'ten temin
 edebilir ve araştırmamızda envanteri
 kullanabilirsiniz. Başarılar dilerim

N. Öner

Prof. Dr. Necla Öner